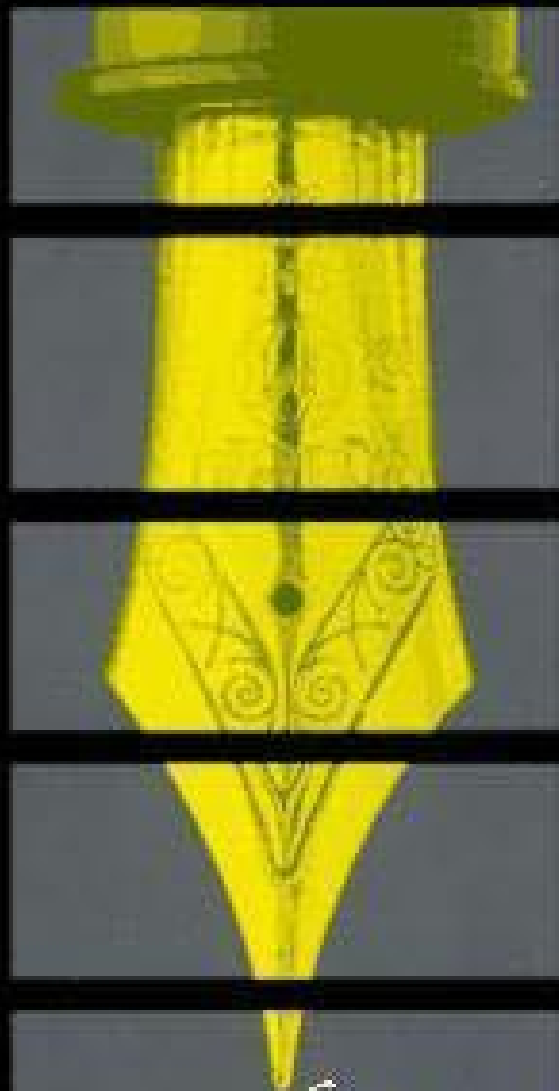

franz kafka

the complete stories

FOREWORD BY JOHN UPDIKE

VERDICTUL

Era într-o duminică dimineață a celei mai frumoase primăveri. Georg Bendemann, un tânăr negustor, ședea în camera sa de la etajul întâi al uneia din casele scunde și șubrede ce se înșirau la nesfârșit de-a lungul râului, deosebindu-se aproape numai prin înălțime și culoare. Tocmai terminase o scrisoare către un prieten din tinerețe care se afla în străinătate, o închisese cu o încetineală ce semăna mai curînd a joacă și, sprijinindu-se cu coatele de birou, se uita pe fereastră la râul, podul și colinele de pe malul celălalt, cu verdele lor abia mijit.

Cugeta la faptul că prietenul acesta, nemulțumit de felul cum îi mergea acasă, fugise pur și simplu în Rusia, cu ani în urmă. Acum se ocupa, la Petersburg, de o afacere, care la început se arătase promițătoare, dar care părea să stagneze de multă vreme, judecînd după felul cum se văicărea prietenul cu prilejul vizitelor sale, ce se răreau tot mai mult. Trudea astfel fără folos printre străini, barba exotică neizbutind să-i acopere chipul binecunoscut din anii copilăriei, chip a cărui piele gălbejită părea să trădeze o boală în plină evoluție. Din cîte povestea, n-avea nici un fel de legături propnu-zise cu colonia compatrioților săi de acolo dar totodată aproape ca nu , era în relații de societate nici cu familiile autohtone întocmindu-și astfel viața pentru o burlăcie definitivă.

Ce să-i scrii unui asemenea om care eșuase în mod evident, și căruia puteai să-i arăți compătimire, dar nu și să-i vii în ajutor ! Să-l sfătuiești oare să se reîntoarcă acasă, să-și mute existența, aici, să reia toate vechile legături de prietenie - încercare în calea căreia nu sta nici un fel de piedica - iar în rest să aibă încredere în

ajutorul amicilor ? Dar asta nu însemna nimic altceva decît să-i spună implicit - cu cît mai pe ocolite cu atît mai jignitor — că toate încercările lui de pînă acum au dat greș, că trebuia să renunțe, în sfîrșit, la ele, că trebuia să revină acasă și să se lase privit de toți cu uimire, ca unul reîntors pentru totdeauna, ca doar prietenii erau pricepuți și ca el era un copil bătrîn care trebuia pur și simplu să asculte de prietenii rămași în țară. Și atunci, oare mai era sigur ca aveau vreun rost toate cîninunle la care trebuia supus ? Poate că măcar nu izbutea sa-l readucă acasă — doar spunea el singur ca nu mai înțelegea stările de lucruri din patrie ; și atunci ar fi rămas oricum

În străinătatea lui amărît de sfaturile primite, înstrăinat și mai mult de prieteni. Dacă ar fi urmat cu adevărat sfatul și aici, ar fi fost strivit - firește nu cu intenție, ci datorită împrejurărilor - dacă nu s-ar mai fi simțit bine nici cu prietenii și nici fără ei, dacă ar fi suferit de sentimentul umilirii, dacă în cazul acesta n-ar mai fi avut cu adevărat nici patrie și nici prieteni, atunci n-ar fi oare mai bine pentru el să fi rămas printre străini, acolo, așa cum era?

După cum stau lucrurile îți poți oare imagina că aici ar izbuti cu adevărat să dea înainte ?

Pentru aceste motive, făcă voiai să mai rămîi oricum în corespondențacu el, nu-i puteai spune lucruri pe care, de fapt, le-ai fi spus fără sfială chiar și unui simplu cunoscut, oricît de îndepărtat. Prietenul nu mai fusese în țară de mai bine de trei ani și explica foarte puțin plauzibil acest lucru prin nesiguranța condițiilor politice din Rusia care nu-i îngăduiau, chipurile, nici cea mai scurtă absență unui modest om de afaceri, în timp ce sute de mii de ruși colindau liniștit prin lume.

Dar în cursul acestor trei ani se schimbaseră multe tocmai pentru Geor. Prietenul mai apucase să afle, de bună seamă, de moartea mamei lui Georg — care se întimplase cu aproape doi ani în urmă și de la care fiul făcea gospodărie comună cu bătrînul său tată — și exprimase condoleanțe pe un ton sec, ce nu-și putea afla explicația decît în faptul că, printre străini, nu-ți poți închipui jalea prilejuită de un asemenea eveniment. Dar, din clipa aceea, Georg începuse să se ocupe cu toată energia de întreprinderea sa ca și de toate celelalte lucruri. Poate că, pe cînd mai trăia mama, tatăl său îl împiedicase de la o adevărată activitate proprie, prin faptul că nu voia să admită decît doar concepțiile sale personale ; poate că de la moartea mamei, tatăl său devenise mai retras, deși încă mai lucra în întreprindere ; poate că — ceea ce era foarte probabil — întîmplările fericite jucau un rol cu mult mai important; oricum, în acești doi ani, întreprinderea se dezvoltase neașteptat de bine, personalul trebuise să fie dublat, deverul se încincise și, fără îndoială, că avea să urmeze o prosperitate și mai mare.

Dar prietenul nici nu bănuia această schimbare. Mai de mult — ultima oară poate chiar în acea scrisoare de condoleanțe — încercase să-l convingă pe Georg să emigreze și el în Rusia și insistase pe larg asupra perspectivelor ce se deschideau la Petersburg tocmai în branșa lui Georg Cifrele date de el erau însă insignifiante prin comparație cu proporțiile pe care le luase acum întreprinderea lui Georg. Dar acesta din urmă nu se simțise îndemnat pe atunci să-i scrie prietenului despre succesele sale în afaceri, iar dacă ar fi făcut-o acum, cu întîrziere, faptul ar fi părut cu adevărat ciudat.

Astfel, Georg se limita să-i scrie prietenului despre evenimente fără importanță, așa cum se îngrămădesc în memorie, fără rînduială, cînd te gîndești la ele într-o duminică liniștită. Nu voia altceva decît să lase netulburată imaginea pe care și-o făcuse, de bună seamă, prietenul despre orașul natal, în acest lung interval de timp și cu care se deprinsese. Așa s-a întîmplat că Georg i-a anunțat prietenului de trei ori, în scrisori destul de distanțate între ele, logodna unui om care-i era indiferent, cu o fată ce-i era la fel de indiferentă, pînă cînd firește că prietenul a început să se intereseze de această ciudățenie, cu totul împotriva intențiilor lui Georg.

Dar Georg prefera să-i scrie asemenea lucruri, decît să-i mărturisească că el însuși se logodise acum o lună cu o domnișoară Frieda Brandenfeld, o fată dintr-o familie bogată. Vorbea adesea cu logodnica sa despre acest prieten și despre relațiile speciale pe care le avea cu el prin corespondență.

„Așadar, nici nu va veni la nunta noastră, spuse ea, și doar am dreptul să-ți cunosc toți prietenii.” „Nu vreau să-l deranjez, răspunse Georg, întrucît dacă îl cunosc bine, probabil că va veni, cel puțin așa cred, Lasă ar avea impresia că este constrîns și păgubit, poate că m-ar invidia și ar fi cu siguranță nemulțumit și incapabil să-și învingă vreodată nemulțumirea de a pleca îndărăt singur. Singur — știi tu

ce-nseamnă asta ?” „Dar, nu poate afla și pe altă cale de căsătoria noastră ?” „Firește că asta nu pot s-o împiedic, dar este puțin probabil să afle, avînd în vedere felul lui de viață.” „Dacă ai asemenea prieteni, ar fi trebuit să nu te logodești de fel.” „Ei, e vina noastră a amîndurora ; dar nici acum n-aș vrea să fie altfel.” Și cînd

ea mai îngăimă, răsuflînd precipitat sub sărutările lui : „De fapt tot mă mîhnește”, Georg consideră că e foarte firesc să-i scrie totul prietenului. «Asta sînt și așa trebuie să mă accepte, își spuse, nu pot face din mine un om care să fie, cumva, mai potrivit pentru prietenia cu el, decît sînt eu.»

Și într-adevăr, în lunga scrisoare pe care o scrise în această dimineață de duminică, îi relata prietenului în următoarele cuvinte despre logodna ce avusese loc : «Noutatea cea mai bună am lăsat-o la urmă. M-am logodit cu o domnișoară Frieda Brandenfeld, o fată dintr-o familie bogată, care s-a stabilit aici tîrziu după plecarea ta și pe care, deci, e aproape sigur că n-o cunoști. Se va mai ivi prilejul să-ți dau amănunte despre logodnica mea, pentru astăzi e destul să afli că sînt foarte fericit și că în relațiile dintre noi nu s-a schimbat nimic afară doar de faptul că ai acum în mine, în loc de un prieten obișnuit, un prieten fericit. În plus vei avea în logodnica mea — care-ți transmite calde salutări și care-ți va scrie și ea în curînd — o prietenă sinceră, ceea ce nu este cu totul lipsit de importanță pentru un holtei. Știu că sînt multe lucruri care te împiedică să ne faci o vizită, dar oare nunta mea n-ar fi tocmai prilejul potrivit să înlături toate piedicile ? Orice-ar fi, însă, procedează cum crezi că e mai bine, fără a ține seama de nimic.»

Cu această scrisoare în mîină Georg șezuse multă vreme la birou, privind pe fereastră. Abia dacă răspunsese printr-un zîmbet absent unui cunoscut care-l salutase trecînd pe străduță.

Într-un tîrziu puse scrisoarea în buzunar și ieși din cameră, traversînd micul coridor pînă-n camera tatălui său, în care nu mai fusese de luni de zile. De altfel nici nu

era nevoie de obicei, întrucît venea permanent în contact cu tatăl lui la magazin, prînzul îl lua amîndoi, în același timp, la un birt, iar seara, chiar dacă fiecare își punea burta la cale după propriu-i plac, mai ședea totuși, îndeobște, o vreme în holul comun, fiecare cu ziarul în mîină, asta firește cînd Georg nu era plecat cu prietenii și cînd nu-și vizita logodnica, cum se întîmpla acum foarte des. Georg se miră cît de întunecoasă era camera chiar și în această dimineață însorită. Atît de multă umbră făcea, așadar, zidul înalt ce se ridica dincolo de curtea îngustă ! Tatăl său ședea la fereastră, într-un colț împodobit cu tot felul de amintiri de la răposata soție, și citea ziarul, pe care-l ținea într-o parte, aproape de ochi, încercînd astfel să compenseze slăbirea vederii. Pe masă erau resturile micului dejun, din care nu părea să fi mîncat mare lucru.

„Aa, Georg" spuse tatăl venindu-i îndată înainte. Halatul său gros se deschidea în timpul mersului, poalele fluturau în jur. «Taică-meu încă mai este un adevărat uriaș», își zise Georg. Apoi spuse :

„Aici e un întuneric insuportabil."

„Da, de fapt este întuneric", răspunse tatăl.

„Ai închis și fereastra ?"

„îmi place mai mult așa."

„Dar e foarte cald afară", vorbi Georg, ca un fel de adaos la cele de mai-nainte, și se așeză.

Tatăl strînse tacîmul cu care mîncase la micul dejun și-l puse pe un dulap.

„De fapt, continuă Georg urmărind cu totul absent mișcările bătrînului, nu voiam decît să-ți spun că am anunțat, totuși, la Petersburg logodna mea." Scoase scrisoarea puțin din buzunar și o Jăsă să alunece îndărăt.

„La Petersburg ?" întrebă tatăl.

„Firește, prietenul meu", spuse Georg căutînd privirea părintelui său. — «La magazin arată, însă, cu totul altfel, decît cum stă aici, revărsat și cu brațele încrucișate pe piept», gîndi el.

„Da. Prietenului tău", spuse tatăl apăsător.

„Știi bine, tată, că la început voiam să-i ascund logodna mea. Din menajament, pentru că altfel n-am nici un motiv. Știi și tu că e un om dificil. Mi-am zis, n-are decît să aflu din altă parte, chiar dacă lucrul ăsta pare puțin probabil, ținînd seama de felul lui de viață singuratic — n-am cum să împiedic una ca asta — dar de la mine însumi, la urma urmei, să n-o aflu."

„Și acum te-ai răzgîndit din nou?" întrebă tatăl punînd ziarul cel mare pe prichiciul feregîtrei, iar pe ziar ochelarii, pe care-i acoperi cu mîna.

„Da, acum m-am răzgîndit din nou. Mi-am zis că, dacă mi-e prieten bun, atunci logodna mea fericită este și pentru el o fericire. Și de aceea n-am mai ezitat să i-o anunț. Am vrut să-ți spun înainte de a pune scrisoarea la cutie."

„Georg, începu tatăl său, lățindu-și gura știrbă, ascultă aici ! Ai venit la mine din cauza acestei chestiuni, ca să te sfătuiesti cu mine în privința ei. Acest lucru îți face cinste, fără îndoială. Dar asta e nimic, chiar mai rău decît nimic, dacă nu-mi spui acum tot adevărul. Nu vreau să răscolesc lucruri care nu-și au locul aici. De la moartea scumpei noastre mame, s-au petrecut anumite fapte nu tocmai frumoase. Poate că le-o veni și lor vremea și poate le-o veni mai curînd decît credem. La magazin îmi scapă unele amănunte, poate că nu-mi sînt tănuite — nu vreau să afirm acum că-mi sînt tănuite — nu mai sînt destul de în putere, memoria mă cam lasă, nu mai pot cuprinde

toate treburile acelea multe. Țsta este în primul rînd mersul firesc al naturii, iar în al doilea rînd, pe mine m-a doborît moartea măicuței noastre mai mult decît pe tine. — Dar, fiindcă tocmai sîntem la chestiunea asta, la scrisoarea asta, te rog, Georg, nu mă amăgi. Este o nimica-toată, nu prețuiește nici cît o răsufare, așa că nu mă amăgi. Există într-adevăr prietenul ăsta de la Petersburg ?"

Georg se ridică încurcat.

„Să-i lăsăm pe prietenii mei. O mie de prieteni nu fac cît tatăl meu. Știi ce cred eu ? Că nu te cruți destul. Vîrsta își cere, însă, drepturile ei. îmi ești indispensabil la magazin, o știi foarte bine, dar dacă magazinul ți-ar amenința sănătatea, l-aș închide chiar mîine pentru totdeauna. Așa nu mai merge. Trebuie să introducem un alt fel de viață pentru tine. Dar radical. Stai aici în întuneric, cînd în hol ai avea o lumină frumoasă. Abia guști din micul dejun, în loc să mănînci ca lumea, ca să te întremezi. Stai cu fereastra închisă și aerul ți-ar face atît de bine. Nu, tată ! Am să aduc doctorul și o să-i urmăm pres-scriptiile. O să schimbăm camerele, ai să te muți în camera din față, iar eu aici. N-o să fie nici o schimbare pentru tine, totul va fi cărat dincolo. Dar mai e timp pentru toate astea, acum mai suie-te puțin în pat, ai neapărată nevoie de odihnă. Haide, am să te-ajut la dezbrăcat, o să vezi că mă pricep. Sau, dacă vrei să mergi îndată în camera din față, o să te culci deocamdată în patul meu. Țsta ar fi, de fapt, un lucru foarte înțelept."

Georg sta chiar lîngă taică-său, care lăsase să-i atîrne în piept capul cu părul alb, ciufulit.

„Georg", vorbi tatăl încetișor, fără să se clintească.

Georg îngenunche numaidecît lîngă tatăl său și văzu la

colțul ochilor, pe chipul ostenit al bătrînului, pupilele mult mărite privindu-l fix.

„N-ai nici un prieten la Petersburg. Totdeauna ai fost un mucalit și nu te-ai abținut nici față de mine. Cum o să ai un prieten tocmai acolo î Nu-mi vine să cred una ca asta.”

„La gîndește-te bine, tată, spuse Georg ridicîndu-l din fotoliu și, cum sta slăbit în fața lui, îl dezbracă de halat, în curînd se împlinesc trei ani de cînd a fost prietenul meu în vizită la noi. Îmi amintesc încă foarte bine că nu-ți prea plăcea, Cel puțin de două ori a trebuit să tăgăduiesc că e la mine, deși tocmai se afla în camera mea. Iți puteam înțelege foarte bine aversiunea față de el, prietenul meu are ciudățeniile lui. Dar apoi, te-ai îl duse întreținut totuși foarte bine cu el. Ba eram chiar, mîndru atunci pentru că-l ascultai, aprobînd din cap și îi puneai întrebări. Dacă te gîndești bine trebuie să-ți amintești. Istorisea atunci povești de necrezut despre revoluția rusească. De pildă, cum în timpul unei călătorii de afaceri la Kiev văzuse, într-un balcon, un preot care — cu prilejul unei agitații — își crestase pînă la sînge o cruce în podul palmei, ridicînd apoi mîna și adresîndu-se mulțimii. Tu însuți ai istorisit povestea asta mai departe, pe ici, pe colo.”

Între timp, Georg izbutise să-l așeze pe taicăsău din nou în fotoliu și să-i scoată cu precauție indispensabilii de flanelă pe care-i purta peste izmenele de pînză, precum și ciorapii. La vederea rufariei nu tocmai curate, își făcu reproșuri că-și neglijase tatăl. Desigur că ar fi fost de datoria lui să vegheze la schimbarea primenelilor bătrînului. Încă n-a discutat pe larg cu logodnica sa cum are de gînd să organizeze viitorul tatălui său, în]trucît

presupuseseră în mod tacit că bătrînul avea să rămînă singur în vechea locuință. Dar acum se hotărî, scurt și categoric, să-l ia la el, în viitoarea lui gospodărie. Dacă priveai lucrurile mai bine, aproape se părea că îngrijirea, de care urma să aibă tatăl său parte acolo, ar putea veni prea tîrziu.

Îl duse pe taică-său pe brațe pînă în pat. Avu un sentiment îngrozitor cînd, în timpul celor cîșiva pași pînă la pat, băgă de seamă că bătrînul se juca cu lanțul ceasului pe care, el, Georg, îl purtat la piept. Nici nu-l putu așeza numaidecît în pat, atît de tare se încleștase de acest lanț de ceas.

De îndată ce fu așezat în pat, totul păru să meargă strună. Se înveli singur și trase apoi plapuma impresionant de mult peste umăr. Privi nu fără pritenie în sus la Georg.

„Nu-i așa, că-ți amintești de el ?” întrebă Georg și dădu din cap îmbărbătîndu-l.

„Sînt învelit bine ?” întrebă tatăl, de parcă nu s-ar fi putut uita dacă picioarele îi sînt destul de învelite.

„Deci, îți place în pat”, spuse Georg potrivit mai bine plapuma în jurul lui.

„Sînt învelit bine ?” întrebă tatăl încă o dată și păru să aștepte răspunsul cu deosebită atenție.

„Liniștește-te, ești învelit bine.”

„Nu ! strigă tatăl de parcă răspunsul s-ar fi ciocnit de întrebare, apoi aruncă plapuma cît colo, cu o forță care o făcu să se desfășoare în zbor vreme de-o clipă, și se sculă în picioare în pat. Doar o mîină o ținea ușor sprijinită de tavan Vrei să mă îmbrobodești, știu eu, derbedeule, dar încă nu sînt îmbrobodit. Și chiar de-ar fi ultimele mele puteri, e destul pentru tine, e prea mult

pentru tine. De bună seamă că-ți cunosc prietenul. Ar fi fost un fiu pe placul inimii mele. De-asta l-ai și amăgit în toți anii aceștia. Pentru ce altceva ? Crezi că eu n-am plîns după el ? De aia te încui în birou să nu te deranjeze nimeni, șeful e ocupat ca să-ți poți scrie scrisorelele prefăcute, pentru Rusia. Dar, din fericire, unui tată nu e nevoie să-i arate nimeni cum să ghicească intențiile fiului său. Și de îndată ce ți-ai închipuit că i-ai venit de hac, și anume că i-ai venit de hac în așa fel încît să te poți așeza cu fundul pe el și tatăl nici să nu crîcnească, iată că domnișorul de fiu-meu s-a hotărît să se însoare ! Georg privi în sus la chipul spectral al tatălui său. Prietenul din Petersburg, pe care tatăl său îl cunoștea deodată atît de bine îl înduioșa mai mult ca oricînd. Îl vedea pierdut în întinsa Rusie. Îl vedea în ușa magazinului gol, prădat. Abia mai stătea printre rafturile sfărîmate, printre mărfurile rupte bucățele, printre lămpile de gaz aerian, gata să se prăbușească. De ce a trebuit să se ducă atît de departe !

^Ci uită-te o dată la mine!" strigă tatăl și Georg alergă, aproape absent, spre pat ca să nu-i scape nimic, dar se opri la mijlocul drumului.

Fiindcă și-a ridicat fustele, începu tatăl cu glas mîeros, fiindcă și-a ridicat fustele așa, gîsca aia dezgustătoare — și, pentru a reprezenta concret faptele, își săltă cămașa atît de sus, încît i se văzu partea de sus a coapsei cicatricea din anii războiului — fiindcă și-a ridicat fustele așa, și așa, și așa, te-ai dat la ea și, pentru a-ți face poftetele cu ea nestingherit, ai profanat amintirea mamei noastre ți-ai trădat prietenul și l-ai vîrît pe taică-tău în pat, ca să nu se mai poată mișca.

Dar poate să se miște ori ba ? Și sta complet dezvelit,

aruncînd din picioare. Radia de bucurie, convins că pricepuse totul.

Georg sta într-un colț, cît putea mai departe de taică-său. Trecuse cîtva timp de cînd se hotărîse ferm să observe totul cît poate de atent, pentru ca nu cumva să fie luat prin surprindere, pe ocolite, pe la spate sau de sus. Acum își aminti din nou de hotărîrea uitată de mult și o uită din nou, așa cum treci un firicel scurt prin urechea acului.

„Dar prietenul tău, totuși, nu este trădat! striga tatăl, și mișcîndu-și degetul arătător încolo și-n coace, întări spusele. Eu am fost reprezentantul lui aici, la fața locului.”

„Măscăriciule !” nu se putu abține Georg să-i strige, dîndu-și însă îndată seama de răul făcut și mușcîndu-și prea tîrziu — cu ochii holbați - limba, încît se chirci de durere.

„Da, firește că a fost o mascaradă ! Macaradă ! Bun cuvînt! Ce altă mîngîiere i-a mai rămas bătrînului tată vădov. Spune — și, pentru clipa răspunsului, mai fii o dată fiul meu în viață — spune ce altceva îmi rămînea de făcut, în cămăruța mea dosnică, persecutat de personalul necredincios, bătrîn pînă-n măduva oaselor?”

Iar fiu-meu umbla triumfător prin lume, încheia afaceri pe care eu le pregătisem, se desfăta în plăceri și, înaintea lui taică-său, ieșea la socoteală cu o față ermetică de om de onoare ! Crezi că eu nu te-am iubit, eu, cel de la care ai purces ?”

«Acum se va apleca înainte, gîndi Georg, de-ar cădea și de s-ar zdrobi !» Cuvîntul acesta îi șuieră prin minte.

Tatăl se aplecă înainte, însă nu căzu. Dar cum Georg nu se apropie, așa cum se așteptase, se îndreptă din

nou.

„Rămîi acolo unde ești, n-am nevoie de tine!Îți închipui că mai ai putere să vii pîn-aici și că te abții numai fiindcă așa vrei. Să nu te-nșeli! Încă mai sînt cel cu mult mai puternic ! Singur, poate că ar fi trebuit să mă retrag, dar mama m-a dat forța ei, cu prietenul tău m-am aliat în chip minunat, clientela ta o am aici în buzunar.”

Chiar și la cămașă are buzunare !» își spuse Georg și crezu că putea să-l discrediteze în fața întregii lumi cu remarca asta. Gîndi asta doar o clipă, întrucît uita totul neconținut.

„Ia-ți logodnica la braț și încearcă să-mi ieși înainte! O să ți-o mătur de lîngă tine, nici nu știi cum!”

Georg făcu o mutră de parcă n-ar fi crezut una ca asta. Tatăl dădu din cap înspre colțul unde se afla Georg, întărind cele spuse.

Georg făcu o mutră de parcă n-ar fi crezut ai întrebat, dacă să-i scrii prietenului tău despre logodnă! Da' știe totul, prostule, știe totul ! Doar i-am scris eu, fiindcă ai uitat să-mi iei condeiul și mapa de scrisori. De asta nu mai vine de atîta ani pe-aici, știe totul de-o sută de ori mai bine decît tine însuși, scrisorile tale le mototolește cu mîna stîngă, necitite, în timp ce cu dreapta ține scrisoarea mea ca s-o citească !”

De entuziasm, își roti brațul pe deasupra capului. „Știe totul de-o mie de ori mai bine!” strigă el.

„De zece mii de ori !” spuse Georg spre a-și ironiza părintele, dar cuvîntul răsună cu gravitate încă din clipa cînd u rosti.

„De ani de zile tot aștept să vii cu întrebarea asta ! Crezi tu că mă mai interesează altceva?”

Crezi că mai citesc ziarele? Na!" și-i aruncă fiului său un ziar, care cine știe cum ajunsese în pat. Era un ziar vechi, purtînd o denumire complet necunoscută lui Georg.

„Cît ai mai șovăit pînă să ajungi matur ! A trebuit să moară mama, nu i-a mai fost dat să apuce ziua bucuriei ; prietenul tău se prăpădește în Rusia lui, încă de acum trei ani se ofilise destul pentru a fi aruncat la gunoi, iar eu, vezi binecum am ajuns. Că doar pentru asta ai ochi! "

„Așadar, m-ai pîndit !" strigă Georg.

Tatăl zise într-o doară cu compătimire :

„Probabil că asta ai vrut s-o spui mai de mult. Acum nici nu se mai potrivește. Apoi mai tare: Acum știi deci ce mai există în afară de tine, pînă acum nu știai decît doar de tine ! Propriu-zis erai un copil nevinovat, dar și mai propriu-zis erai un om diabolic ! — De aceea află : te osîndesc acum la moarte prin înec !"

Georg se simți alungat din cameră, bufnitura cu care tiacă-sau se prăbușise pe pat în urma lui îi mai stăruia încă în urechi. Pe scara, pe ale cărei trepte gonea ca pe un plan înclinat, o trînti grămîdă pe servitoarea care tocmai se pregătea să urce pentru a deretica prin apartament și a înlătura urmele nopții. „Sfinte Isuse !" striga ea și-și acoperi fața cu șorțul, dar el dispăruse. Țîșni pe poartă, peste caldarîm, simțindu-se atras de apă. Apucase strîns parapetul întocmai cum apucă un înfometat hrana. Se avîntă pe deasupra, ca un gimnast perfect, cum fusese în anii tinereții, spre mîndria părinților săi. Încă se mai ținea bine cu mîinile ce slăbeau tot mai mult, pîndi printre gratiile parapetului trecerea unui autobuz, care să acopere cu ușurință zgomotul căderii lui, și strigă încetișor : „Dragi părinți, v-

am iubit totuși mereu", și-și dădu drumul să cadă.

În clipa asta era pe pod o circulație cu adevărat interminabilă.

METAMORFOZA

Într-o bună dimineață, când Gregor Samsa se trezi în patul lui, după o noapte de vise zbuciumate, se pomeni metamorfozat într-o gănganie înspăimântătoare. Zăcea întins pe spatele său tare ca o carapace și, când ridica puțin capul, își vedea abdomenul cafeniu boltit în sus și divizat în segmente rigide, de forma unor arcuri ; plapuma abia se mai ținea să nu alunece cu totul de pe această proeminență. Nenumăratele lui picioare, jalnic de subțiri în comparație cu dimensiunile sale de altădată, îi tremurau, neajutorate, înaintea ochilor.

«Ce s-a întâmplat cu mine ?» îi trecu prin gând. Nu era vis. În jur se afla camera lui liniștită — o adevărată cameră omenească, deși cam mică — cuprinsă între cei patru pereți pe care-i cunoștea atît de bine. Deasupra mesei, pe care se vedea, împrăștiată, o colecție de mostre de stofe — căci Samsa era voiajor comercial — sta atîrnată fotografia ce-o tăiase deunăzi dintr-o revistă ilustrată și o pusese într-o ramă frumoasă, aurită. Reprezenta o femeie cu căciulită în cap și cu un boa de blană la gît : femeia ședea drept și întindea spre privitor un manșon mare de blană, în care îi dispărea întregul braț, pînă la cot.

Privirea lui Gregor lunecă apoi spre fereastră, și vremea mohorîta de afară — căci se auzeau picurile de ploaie țîrîind pe glaful de tablă — îl făcu profund melancolic. «Ce-ar fi, dacă aș mai trage un pui de somn și aș uita de toate smintelile astea», gîndi el, dar ideea se dovedi întru totul nerealizabilă, deoarece se obișnuise să doarmă pe

partea dreaptă și, în situația actuală, nu se putea întoarce în poziția respectivă. Cu oricâtă forță căută să se arunce pe partea dreaptă, se rostogolea de fiecare dată îndărăt pe spate, încercă de sute de ori, închizînd ochii pentru a nu fi nevoit să-și vadă picioarele zvîrcolindu-se, și renunță abia în clipa cînd începu să simtă într-o parte o durere ușoară, surdă, pe care n-o cunoscuse pînă atunci.

«Of, Doamne, gîndi el, ce meserie obositoare mi-am mai ales și eu ! Zi de zi pe drumuri. Neplăcerile afacerilor sînt mult mai nesuferite decît cele din magazinul părintesc de odinioară ; în plus, mai trebuie să îndur și chinul voiajurilor, grija de a nu pierde legăturile trenurilor ; mesele neregulate și proaste, relațiile cu oamenii, care se schimbă mereu, nu durează și nu pot deveni niciodată mai intime. Ducă/se dracului toate astea !» Simți o ușoară mîncărime pe burtă, deasupra ; se împinse, încet, pe spate, spre tăblia patului, pentru a-și putea ridica mai bine capul ; zări locul mîncărimii, acoperit cu niște punctișoare mici, albe, despre care nu știa ce să creadă ; apoi vru să pipăie locul cu unul din picioare, dar îl trase numaidecît îndărăt, întrucît îl treceau fiori reci de îndată ce-l atingea.

Lunecă îndărăt, în poziția de mai-nainte. «Sculatul ăsta dis-de-diminează, gîndi el, te tîmpește de tot. Omul trebuie să doarmă ca lumea. Alți voiajori duc o viață fără griji, ca niște cadîne în harem. De pildă, cînd mă reîntorc la birt, în cursul dimineții, pentru a transcrie comenzile obținute, îi găsesc pe toți domnii ăștia abia la micul dejun. Să îndrăznesc eu să fac una ca asta, cu șeful meu ! Aș zbură numaidecît. La urma urmei, cine știe dacă n-ar fi mai bine pentru mine să se întîmple așa. Dacă nu m-aș stăpîni, de dragul părinților, de mult mi-aș fi dat demisia,

m-aș fi prezentat înaintea șefului și i-aș fi spus părerea mea pe șleau. Și sînt sigur că ar fi căzut de pe pupitru ! Ce manieră ciudată mai e și asta, să te așezi cu fundul pe pupitru și să vorbești de la înălțimea aceea cu salariatul, care trebuie să se dea cît poate mai aproape, deoarece șeful este surd. Ei, dar nu e pierdută cu totul orice speranța ; cînd voi avea, odată, strînși laolaltă toți banii pentru a putea plăti datoria părinților mei față de el — s-ar putea să mai dureze vreo cinci-șase ani pînă atunci — am să fac neapărat și acest lucru. Și apoi să vezi, ce mai viață ! Deocamdată, firește, trebuie să mă scol numaidecît, întrucît trenul meu pleacă la cinci.»

Își întoarse privirea spre deșteptătorul care ticăia pe dulap. «Sfinte Dumnezeule !» se sperie el. Era șase și jumătate, iar limbile ceasului mergeau liniștit înainte, trecuseră chiar de jumătate și se apropiau de fără un sfert. Să nu fi sunat oare deșteptătorul ? Se vedea bine din pat că fusese potrivit cum trebuie pentru ora patru ; cu siguranță că și sunase. Dar cum a putut oare să doarmă fără să-l audă, că doar, cînd sună, mișcă pînă și mobilele din loc ! De fapt, nu dormise prea liniștit, dar probabil că, în schimb, dormise cu atît mai adînc. Și acum ce mai putea face ? Trenul următor pleca la șapte ; ca să-l prindă măcar pe ăsta, trebuia să dea un zor nemaipomenit ; dar colecția de mostre încă nici nu era împachetată, iar el nu se simțea cîtuși de puțin odihnit și înviorat. La urma urmei, chiar dacă ar mai prinde trenul, de prafatorița șefului tot nu scapă, de vreme ce omul de serviciu al întreprinderii l-a așteptat la trenul de cinci și a raportat de mult despre întîrzierea lui. ăsta era omul șefului, n-avea nici șira spinării și nici minte. Ce-ar fi să anunțe că este bolnav ? Ar fi penibil și ar da de bănuț,

întrucît Gregor n-a fost încă niciodată bolnav în cei cinci ani de serviciu. Cu siguranță că șeful va veni împreună cu medicul Asigurărilor sociale, le va face reproșuri părinților pentru puturosul lor de fiu și va respinge toate pretextele, sprijinindu-se pe părerea medicului Asigurărilor, pentru care nu există decît oameni sănătoși, dar care umblă să scape de muncă. Și, în cazul de față, oare n-ar cam avea dreptate ? Dacă făcea abstracție de dorința de-a continua să doarmă, ceea ce era cu totul nejustificat după un somn atît de lung, în rest se simțea cu adevărat foarte bine și avea și-o poftă de mîncare cît se poate de zdravănă.

În timp ce reflecta, în cea mai mare grabă, la toate astea, fără a se putea hotărî să se scoale — iar deșteptătorul tocmai arăta trei sferturi — cineva ciocăni ușurel la ușa de lîngă capul palului. „Gregor, strigă o voce — era a mamei — e șapte fără un sfert. N-aveai de gînd să pleci la drum ?” Ce voce blîndă ! Gregor se sperie singur, cînd își auzi glasul cu care răspunse : era, fără îndoială, vocea lui de totdeauna, dar în ea se amesteca, venind parcă de undeva, din adînc, un piuit dureros, pe care nu-l putea reține și care făcea ca toate cuvintele să nu fie clare decît în primul moment, după care rezonanța lor se deforma într-atît, încît nici nu-ți mai dădeai seama dacă ai auzit cu adevărat bine sau nu. Gregor ar fi vrut să răspundă pe larg și să explice totul, dar, în împrejurările de față, se mărgini doar să spună : „Da, da, mulțumesc mamă, mă scol îndată ”. Datorită ușii de lemn, schimbarea vocii lui Gregor nu se putu observa de-afară, de vreme ce mama fu satisfăcută de acest răspuns și plecă tîrșindu-și pașii. Dar scurta discuție atrase atenția celorlalți membri ai familiei asupra faptului că, în ciuda

oricăror așteptări, Gregor mai era încă acasă ; și iată-i numaidecît pe tatăl său bătînd încetișor, dar cu pumnul, în ușa laterală. „Gregor ! Gregor ! strigă el, ce s-a întîmplat ?" Apoi, după o scurtă tăcere îl soma încă o dată, cu glas mai gros : „Gregor ! Gregor !" La cealaltă ușa laterală îl chema încet, tînguitor, sora lui : „Gregor ! Nu te simți bine ? Ai nevoie de ceva ?" Gregor răspunse în ambele direcții : „Sînt gata, uite-mă", și se strădui ca, printr-o articulare cît mai îngrijită și prin intercalarea unor lungi pauze între cuvinte, să înlătore din glasul lui tot ce ar fi putut părea surprinzător. Tatăl lui se și întoarse la micul dejun, dar sora continuă în șoaptă : „Gregor, deschide, te implor !" Lui Gregor, însă, nici prin gînd nu-i trecea să deschidă, așa că binecuvîntă obiceiul, dobîndit în cursul călătoriilor, de-a încuia toate ușile în timpul nopții, chiar și acasă.

Mai întîi voia să se scoale în liniște, nestingherit, să se îmbrace și mai ales să-și mănînce micul dejun, și abia după aceea să chibzuiască ce era de făcut, întrucît băgase de seamă că, în pat, nu-și putea aduna gîndurile. Își aminti cum uneori, stînd culcat, simțea o ușoară durere, pricinuită probabil de faptul că dormise într-o poziție incomodă, și cum durerea aceasta pierea, ca o simplă nălucire, de îndată ce se scula ; și fu nespus de curios să vadă cum se vor sfîrși halucinațiile lui de astăzi. Nu se îndoia cîtuși de puțin că schimbarea vocii nu era altceva decît simptomul prevestitor al unei răceli strașnice, boala profesională a tuturor voiajorilor.

Îi fu foarte ușor să dea plapuma la o parte : nu trebui decît să se umfle puțin și ea căzu de la sine. Mai departe însă, îi veni foarte greu, întrucît era neobișnuit de lat la trup. Ar fi avut nevoie de mîini și de picioare, pentru a se

ridica în sus ; dar, în locul acestora, n-avea decît nenumăratele piciorușe, care se mișcau neconținut în toate felurile și pe care, în plus, nici măcar nu le putea stăpîni. Dacă, la un moment dat, voia să îndoaie unul din ele, atunci acesta era primul care se întindea ; și dacă, totuși, izbutea pînă la urmă să execute cu el mișcarea dorită, celelalte se frămîntau, între timp, ca scăpate de sub control și păreau cuprinse de o agitație dureroasă. «Numai să nu stau degeaba în pat», îi trecu lui Gregor prin minte.

întîi vru să coboare cu jumătatea inferioară a corpului, dar această parte, pe care de altfel încă nici n-o văzuse și despre care nu-și putea face o idee precisă, se dovedi foarte greu de urnit din loc ; totul mergea nespun de încet ; și cînd, în cele din urmă, cuprins de o furie aproape sălbatică, își adună puterile și-și făcu vînt înainte, fără a ține seama de nimic, constată că greșise direcția și se lovi puternic de tăblia de la picioarele patului ; iar din pricina durerii tăioase care îl săgeta înțelese că tocmai partea inferioară a corpului era, pentru moment, probabil cea mai sensibilă.

De aceea încercă să coboare mai întîi cu jumătatea superioară a trupului și întoarse, precaut, capul spre marginea patului. Lucrul acesta fu mai ușor de realizat și, în ciuda lățimii și greutateii, masa corpului urmă și ea, încet, întoarcerea capului. Dar cînd se văzu, în cele din urmă, cu capul suspendat în gol, în afara patului, se temu să mai înainteze în felul acesta, întrucît, dacă și-ar fi dat în sfîrșit drumul să

cadă astfel, ar fi trebuit să se întîmple o adevărată minune ca să nu se aleagă cu o rană la cap. Și, în nici un caz, nu trebuia să-și piardă cunoștința ; așa că, preferă să

rămînă în pat.

Dar cînd, după ce repetă efortul, oftă adînc, căci se pomeni iarăși în aceeași poziție și cînd își mai văzu și piciorușele luptîndu-se aprig între ele, fără a putea găsi modalitatea de a le potoli și de a le orîndui mișcările, își spuse din nou că e imposibil să mai rămînă în pat și că lucrul cel mai înțelept era să facă orice sacrificiu, dacă întrevedea măcar o speranță, cît de mică, să poată scăpa de acolo. Totodată nu pierdu însă prilejul să-și amintească, printre picături, că e preferabil să chibzuiască liniștit și chiar cît se poate de liniștit, decît să ia hotărîri disperate. În asemenea clipe își ațintea ochii pe fereastră, dar din păcate priveliștea ceții matinale, care ascundea privirilor pînă și clădirile de pe cealaltă parte a străzii, nu-i putea insufla nici încredere și nici vioiciune. <-S-a și făcut șapte, își spuse el, cînd auzi ceasul bătînd din nou, s-a și făcut șapte și încă nu s-a ridicat ceața.» Șezu cîtăva vreme liniștit, abia respirînd, de parcă ar fi așteptat ca liniștea desăvîrșită să se reinstaureze, poate, o situație reală și firească. Apoi își spuse însă : «Cînd o bătea șapte și un sfert, trebuie să fiu de mult în picioare. De

altfel chiar și pînă atunci va veni cineva de la magazin, ca să întrebe de mine, întrucît magazinul se deschide înainte de șapte.» Și începu să se legene, pentru a-și face vînt, jos din pat, cu tot trupul o dată. Dacă-și va da drumul să cadă în felul acesta, atunci capul, pe care avea de gînd să-l ridice cît mai sus în timpul căderii, va scăpa probabil fără nici o leziune. Spatele i se părea rezistent ; cu siguranță că nu va avea nimic de suferit cu ocazia căderii pe covor. Cea mai mare grijă i-o pricinuia însă perspectiva zgomotului puternic, care urma să se

producă și care avea să trezească, îndărătul ușilor, dacă nu spaimă, măcar îngrijorare. Dar trebuia să accepte și acest risc.

Cînd Gregor ajunsese cu jumătatea corpului afară din pat — noua metodă era mai mult joc decît efort, nu trebuia decît să se legene într-una, ritmic — îi fulgeră prin minte, cît de ușor ar fi totul, dacă i-ar da cineva o mîină de ajutor. Doi oameni puternici — se gîndi la tatăl său și la slujnică — ar fi fost întru totul de ajuns ; n-ar fi trebuit decît să vîre mîinile sub spinarea lui boltită, să-l ridice astfel din pat, apoi să se aplece cu povara și să aștepte atenți, pînă cînd se va răsturna printr-un salt pe podea, unde piciorușele își vor afla — de bună seamă — un rost. Dar, făcînd totuși abstracție de faptul că ușile erau încuiate, trebuia oare, cu adevărat, să strige după ajutor ? Cu toată situația tragică în care se afla, nu se putu stăpîni să nu zîmbească, în clipa cînd îi trecu prin minte asemenea idee. Ajunsese atît de departe îneît, cînd se legăna mai tare, abia își mai putea ține echilibrul ; trebuia să ia acum o hotărîre decisivă, întrucît mai erau cinci minute pînă la șapte și un sfert — cînd se auzi deodată soneria de la intrare. «E cineva de la magazin», își spuse el aproape înlemnit, în timp ce piciorușele se zbăteau cu atîi mai grăbite. Vreme de-o clipă domni liniște. «Nu-i deschide nimeni», gîndi Gregor, cuprins de o speranță nesăbuită. Dar, după puțin, servitoarea se duse la ușă, firește ca întotdeauna, cu pași îndesați, și deschise. Lui Gregor nu-i trebui să audă decît primul cuvînt de salut al vizitatorului și știu cine era — însuși procuristul. De ce numai el, Gregor, era condamnat să muncească la o firmă, unde, la cea mai mică abatere, se trezeau neîntîrziat cele mai grave bănuieli ? Erau oare

toți salariații, fără excepție, niște pungăși ? Nu se găsea printre ei nici un om vrednic de încredere, devotat, pe care să-l mustre conștiința cînd nu putea folosi pentru firma lui cîteva ceasuri din cursul dimineții, sau care să fie în imposibilitate de-a se da jos din pat ? N-ar fi fost oare suficient dacă trimeteau un practicant să întrebe ce s-a întîmplat cu el — bineînțeles dacă această investigație era neapărat necesară ? Trebuia oare să vină numaidecît orocuristul însuși, pentru a arăta întregii familii, care n-avea nici o vină, că cercetarea acestor împrejurări suspecte nu putea fi încredințată decît priceperii lui ? Și, mai mult ca o consecință a enervării care-l cuprinsese în urma acestui raționament, decît ca rezultat al unei adevărate hotărîri, Gregor își făcu vînt cu toată forța, jos din pat. Se auzi o bușitură puternică, dar nu era un zgomot propriu-zis. Căderea fusese întrucîtva amortizată de covor ; de altfel și spinarea lui Gregor se dovedise mai elastică decît își închipuise el însuși, așa că sunetul înăbușit al căderii nu alarmase pe nimeni. Dar capul nu și-l feri cu destulă grijă și se lovi ; de necaz și durere, îl întoarse într-o parte și-l frecă de covor.

„Acolo, înăuntru, a căzut ceva”, vorbi procuristuî în camera din stînga. Gregor încercă să-și imagineze, dacă nu i s-ar putea întîmpla și procuristului, într-o bună zi, ceea ce pățise el azi ; de fapt, trebuia admisă existența unei asemenea posibilități. Dar, ca un fel de răspuns brutal la această întrebare, procuristuî făcu acum cîteva pași îndesați prin camera alăturată, scîrțîindu-și ghetele de lac. Din camera aflată în dreapta, vorbi în șoaptă sora, pentru a-și preveni fratele : „Gregor, a venit procuristul - „Știu”, răspunse Gregor ca pentru sine ; dar nu îndrăzni să ridice glasul atît de mult, încît să-l poată

auzi și sora lui.

„Gregor, spuse apoi tatăl din camera din stînga, a venit domnul procurist și se interesează de ce n-ai plecat cu trenul de dimineață. Nu știm ce să-i răspundem. De altfel, vrea să-ți vorbească personal. Așa că te rog să deschizi ușa. Firește că va avea bunătatea să scuze dezordinea din camera ta.” „Bună dimineața, domnule Samsa !” strigă între timp procuristul, prietenos. „Nu se simte tocmai bine, spuse mama către procurist, în vreme ce tatăl încă mai vorbea cu Gregor prin ușă, nu se simte bine, credeți-mă, domnule procurist. Altfel cum ar putea Gregor să piardă trenul ! Băiatului nu-i stă mintea la altceva, decît la magazin. Mai că-mi vine să mă și supăr uneori, fiindcă niciodată nu iese seara în oraș ; iată, sînt opt zile de cînd n-a mai plecat în provincie și seară de seară a stat acasă. Sade la masă alături de noi și citește liniștit ziarul sau studiază mersul trenurilor. Pentru el este o adevărată distracție să-și treacă timpul lucrînd traforaj. Așa, de pildă, în vreo două-trei seri a sculptat o mică ramă ; o să vă minunați cît e de frumoasă : a atîrnat-o la el în odaie ;

șo puteți vedea, de-ndată ce va deschide ușa. De altfel sunt bucuroasă că ați venit la noi, domnule procurist ; fără dumneavoastră nu l-am fi putut face pe Gregor să ne deschidă ușa ; este atît de încăpățînat ! Și sînt sigură că nu se ținte bine de loc, cu toate că azi-dimineață n-a vrut să recunoască.” „Vin numaidecît”, articula Gregor încet și cu grijă, dar nu se clinti pentru a nu pierde nici un cuvînt din discuția de-alături. „Nici nu-mi pot explica altfel lucrurile, doamna, afirmă procuristul, să sperăm că nu e nimic grav. Deși, pe de altă parte, trebuie să spun că noi, oamenii de afaceri, din fericire sau din nenorocire, cum vreți s-o luați, trebuie să trecem foarte adesea peste

micile noastre suferințe, arunci cînd nu e vorba de afaceri." „Ei bine, poate să intre acum la tine domnul procurist ?" întrebă tatăl nerăbdător și bătînd din nou în ușa. „Nu", răspunse Gregor.

În camera din stînga se făcu o liniște penibilă, în cea din dreapta sora începu să plîngă, suspinînd încetișor.

De ce nu se duce sora lui dincolo, la ceilalți ? Probabil că abia s-a sculat din pat și că încă n-a apucat să se îmbrace. Și de ce plînge, la urma urmei ? Pentru că el nu se da jos din pat, ca să-i deschidă procuristului ? Pentru că era amenințat să-și piardă slujba și, în cazul acesta, patronul va începe din nou să-i sîcîie pe părinți cu vechile lui pretenții ? Griji cu totul inutile, pentru moment. Gregor încă mai era lîngă ei și nici prin gînd nu-i trecea să-și părăsească familia la ananghie. Deocamdată, firește, zăcea întins pe covor și oricine ar fi știut în ce stare se află nu i-ar fi putut pretinde cu tot dinadinsul să-i deschidă procuristului. Dar aceasta mică impoliteță, pentru care va găsi ușor, mai tîrziu, o scuză plauzibilă, nu putea fi un motiv de concediere imediată a lui Gregor. Și Gregor își spuse că ar fi mult mai rezonabil acum să-l lase în pace și să nu-l tulbure cu bocetele și insistențele lor. Dar, desigur, motivul care îi neliniștea pe ceilalți și le scuza comportarea era incertitudinea.

„Domnule Samsa, strigă acum procuristul, ridicînd vocea, ce înseamnă asta?! Te baricadezi acolo, în camera dumatăle, nu răspunzi dccît cu da și nu, le faci griji inutile părinților și — în treacăt fie zis — îți neglijezi îndatoririle profesionale

într-un mod inadmisibil. îți vorbesc aici în numele părinților și al șefului dumatăle și te rog foarte serios să ne dai numaidecît o explicație lămurită. Sînt uimit, sînt

foarte uimit. Te credeam un băiat așezat, cuminte, și iată că, dintr-o dată, mi se pare că începi să ne terorizezi cu toanele dumitale nesăbuite. Azi-dimineață, șeful a făcut aluzie la o interpretare posibilă a lipsei dumitale — se referea la încasările care ți-au fost încredințate deunăzi — dar eu am respins-o, garantînd aproape cu cuvîntul meu de onoare, că nici nu poate fi vorba de asemenea explicație. par acum sînt nevoit să iau act de încăpățînarea dumitale și te asigur, domnule Samsa, că aproape mi-a pierit pofta să-ți mai iau vreodată apărarea. Iar situația dumitale nu e cîtuși de puțin dintre cele mai sigure. La început am avut intenția să-ți spun toate acestea între patru ochi ; dar, de vreme ce mă faci să-mi pierd timpul aici în mod inutil, nu vād de ce aș mai ascunde ceva părinților dumitale. Află deci că munca dumitale din ultima vreme a fost cu totul nesatisfăcătoare ; recunoaștem și noi că anotimpul nu e prea favorabil pentru afaceri strălucite ; dar nu există, și nici nu poate să existe vreun anotimp, domnule Samsa, în care să nu se încheie afaceri."

„Dar, domnule procurist, strigă Gregor ieșindu-și din fire și uitînd, în enervarea sa, de orice precauție, vă deschid numaidecît, îndată. Am avut o ușoară indispoziție, o amețeală care m-a împiedicat să mă scol. Mai sînt încă în pat : dar mă simt din nou în puteri. Chiar acum mă dau jos. Un moment de răbdare, numai. Nu mă simt încă atît de bine, cum mi-am închipuit. Dar mi-a mai trecut. Cum poate veni boala peste om ! Aseară, încă, mi-era foarte bine, părinții mei știu și ei că e așa ; sau, mai exact, aseară am simțit un prim simptom fără importanță. Ar fi trebuit să ne dăm seama. De ce nu ne-am gîndit să anunțăm la magazin ! Dar, vezi, totdeauna

îți închipui că ai să învingi boala fără să stai în casă. Domnule procurist ! Cruțați-mi părinții. Toate reproșurile pe care mi le faceți sînt fără temeii ; de fapt, nu mi s-a spus pînă acum nici un cuvînt despre asta. Poate că n-ați văzut ultimele comenzi pe care le-am expediat. De altfel, voi pleca la drum chiar cu trenul de opt ; cele cîteva ore de odihnă m-au pus pe picioare. Nu vreau să vă pierdeți timpul, domnule procurist ; voi veni numaidecît la magazin ; vă rog să fiți atît de bun să-i comunicați asta domnului director și să-l salutați respectuos din partea mea !"

În timp ce rostea această avalanșă de cuvinte, 'fără a ști prea bine ce spune, Gregor se apropie de dulap, cu o ușurință ce se datora exercițiilor anterioare din pat, și încercă să se ridice, sprijinindu-se de el. Voia într-adevăr să deschidă ușa, să-și facă apariția și să-i vorbească procuristului ; era nerăbdător să vadă ce vor spune, cînd vor da cu ochii de el, toți cei care-l chemau acum atît de insistent. Dacă se vor înspăimînta, atunci va însemna că nu mai are nici o răspundere și că poate să fie liniștit. Iar dacă vor primi totul cu bine, atunci nu va mai avea nici un motiv de îngrijorare și. grăbindu-se puținel, va putea ajunge într-adevăr la gară, înainte de ora opt. La început alunecă de cîteva ori în jos, fiindcă dulapul era lustruit, dar pînă la urmă se avîntă cu toată forța și izbuti să se ridice drept în sus ; nici nu mai luă seama la durerile din abdomen, oricît erau de ascuțite. Apoi își dădu drumul să cadă înainte pe spătarul unui scaun din apropiere și se prinse cu piciorușele de marginea lui. In același timp își recapătă stăpînirea de sine și tăcu mîlc, pentru a putea asculta din nou ce spunea procuristul.

„Ați înțeles măcar un singur cuvînt ? îi întrebă

procuristul pe părinți, vreau să sper că nu-și bate joc de noi !?" „Sfinte Dumnezeule ! strigă mama izbucnind în plîns, pesemne că e tare bolnav și noi îl chinuim, săracul. Grete ! Grete !" chemă ea apoi. „Mamă !" țipă sora, din partea cealaltă, încercînd să comunice cu ea prin pereții camerei lui Gregor, care era situată la mijloc. „Trebuie să te duci imediat după doctor, Gregor e bolnav. Fuga la doctor. L-ai auzit cum vorbește?" „A fost un glas de animal!" își dădu cu părerea procuristul și vocea lui părea să răsună în surdina prin comparație cu strigătele mamei. „Anna ! Anna ! izbucni tatăl alergînd prin antreu spre bucătărie și bătînd din palme, adu numaidecît un lăcătuș !" Și iată-le pe cele două fete alergînd prin antreu și foșnindu-și fustele (oare cînd se îmbrăcase Grete atît de repede ?) ; apoi deschiseră în pripă ușa de la intrare, dar nimeni n-o mai auzi trîntindu-se din nou ; probabil că o lăsaseră deschisă, așa cum se întîmplă de obicei în casele unde s-a abătut o mare nenorocire.

Gregor era acum mult mai liniștit. Așadar, cuvintele sale nu se mai înțelegeau, cu toate că lui i se păruseră deslușite, mai deslușite ca-nainte, poate pentru că i se obișnuise urechea. Oricum, însă, începuseră să-și dea seama că i se întîmplase ceva anormal și erau gata să-i vină într-ajutor. Sîngele rece și siguranța cu care luaseră primele măsuri îl îmbărbătară. Se simțea reintegrat în societatea oamenilor și nădăjduia isprăvi mărețe și surprinzătoare din partea medicului și a lăcătușului, deopotrivă, fără a face de fapt vreo deosebire între ei. Pentru a-și drege și limpezi vocea în vederea discuțiilor ce aveau să urmeze, tuși puțin, firește străduindu-se s-o facă cît mai încetișor cu putință, întrucît era posibil ca și acest

zgomot să sune altfel decît o tuse omenească — și nu era sigur că își va mai putea da seama de o eventuală deosebire. între timp se făcuse liniște adîncă în camera alăturată.

Poate că părinții ședeau la masă cu procuristul și se sfătuiău, poate că erau cu toții lîngă ușă și trăgeau cu urechea.

Gregor se tîrî încet spre ușă, sprijinindu-sc de scaun ; ajuns acolo, lăsă scaunul, se izbi în ușă și se ținu drept, rezemîndu-se de ea — capetele rotunjite ale piciorușelor secretau o substanță lipicioasă ; apoi se odihni o clipă de efortul făcut. După aceea se căzni să răsucescă încet cu gura cheia în broască. Dar cu ce să apuce cheia ? Din păcate, se părea că n-avea dinți ca toți dinții, în schimb mandibulele erau foarte puternice ; cu ajutorul lor izbuti chiar să clinească puțin cheia, neluînd în seamă faptul că se rănise, fără îndoială, de vreme ce din gură îi curgea un lichid cafeniu, care se prelingea pe cheie și picura pe podele. „Ascultați, spuse procuristul din camera dealături, întoarce cheia în broască." Pentru Gregor, această îmbărbătare fu binevenită ; ar fi dorit ca toată lumea, și tata, și mama, să-i strige : «Hai, Gregor, curaj, dă-i înainte, răsucesțe cheia !» Și, imaginîndu-și că toți îi urmăreau cu încordare eforturile, mușcă plin de furie cheia, fără a se mai gîndi la nimic. Pe măsură ce cheia se răsucea, Gregor țopăia în jurul broaștei ; se ținea acum doar cu gura și, după cum era nevoie, se atîrna de inelul cheii sau îl apăsa în jos cu toată greutatea corpului. Clinchetul sonor al

broaștei, care cedă în cele din urmă. îl trezi cu totul la realitate. Răsuflînd ușurat, își zise: «lata, n-ara avut nevoie de lăcătuș», apoi apăsa cu capul pe clanță

pentru a deschide, în fine, ușa. întrucît fu nevoit sa se dea după ușă, trăgînd-o după el, aceasta ajunsese să fie larg deschisă și Samsa încă nu se zărea. Trebui după aceea să ocolească încet canatul deschis, și anume cu multă atenție, dacă nu voia să cadă pe spate, cit era de lung, mai înainte de a-și fi făcut apariția. Era încă preocupat de această manevră dificilă și n-avea răgazul să mai fie atent și la altceva, cînd îl auzi deodată pe procurist scoțînd un „Oh!” sonor, asemeni șuieratului vîntului ; apoi, procuristul fiind cel mai aproape de ușă, Gregor îl văzu ducîndu-și mîna la gura întredeschisă și trăgîndu-se încet îndărăt, ca și cum o forță invizibilă, de intensitate constantă, l-ar fi împins afară din cameră. Mama — care în ciuda prezenței procuristului rămăsese cu părul încă răvășit și zburlit de somnul nopții — aruncă mai întîi o privire tatălui, împreunîndu-și mîinile, apoi făcu doi pași spre Gregor și se prăvăli grămadă, cu fustele înfoiate în jur, în timp ce fața ei, căzută în piept, nu se mai vedea de loc. Tatăl strînse pumnul cu o mutră dușmănoasă, de parcă ar fi vrut să-l izgonească îndărăt, în camera lui, apoi privi oarecum nesigur în jur, prin odaie, își acoperi ochii cu mîinile și un plîns cu sughițuri începu să-i scuture pieptul voinic.

Deocamdată Gregor nu înainta în sufragerie, ci se rezemă de celălalt canat al ușii, care era prins cu zăvorul, și nu-și arată corpul decît pe jumătate ; iar deasupra acestuia se ivi capul înclinat într-o parte, cu care pîndea reacția celorlalți. Între timp vremea se mai luminase ; de partea cealaltă a străzii se zărea acum limpede un cadru din interminabila clădire neagră-cenușie din față — un spital — cu un șir monoton de ferestre ce străpungeau cu o notă de seriozitate fațada ; ploaia continua să cadă, dar

numai ca niște picături mari, bine și distinct conturate, vizibile fiecare în parte și rostogolindu-se una câte una pe pământ. Vesela pentru micul dejun se răsfața cu îmbelșugare pe masă, întrucît gustarea de dimineață era, pentru tatăl lui Gregor, cea mai importantă masă a zilei ; adeseori o prelungea ore în șir, făcînd între timp lectura diferitelor ziare. Chiar pe peretele opus se afla o fotografie a lui Gregor din vremea militariei, unde era înfățișat ca sublocotenent, cu mîna pe mînerul săbiei, zîmbind fără grijă și parcă impunînd respect prin ținuta și uniforma lui. Ușa dinspre antreu era deschisă și, cum nici cea de la intrare nu fusese închisă, se putea vedea palierul scării din fața apartamentului și primele trepte care duceau în jos.

„Ei, începu Gregor vorba, conștient de faptul că era singurul care-și păstrase cumpătul, acum mă voi îmbrăca numaidecît, voi strînge colecția de eșantioane și voi pleca. Vreți să mă lăsați sa plec ? Vreți ? Vedeți dar, domnule procunst, că nu sînt încăpățînat și că muncesc cu plăcere ; e neplăcut să tot voiajezi, dar n-aș putea trăi fără asta. încotro plecați, domnule procurist ? La magazin ? Da ? Veți relata totul exact, nu-i așa ? Orice om poate fi pentru o vreme în incapacitate de-a lucra, dar atunci e momentul cel mai potrivit pentru a-ți aduce aminte de realizările lui anterioare și a te gîndi că mai tîrziu, de-ndată ce dificultatea va fi învinsă, va depune cu atît mai multă sîrguință și strădanie în munca lui. Știți foarte bine cît sînt de îndatorat domnului director. Pe de altă parte port de grijă părinților mei și surorii mele. Sînt la ananghie, însă voi izbuti să ies din nou la liman, prin muncă. Nu-mi îngreunați și mai mult situația. Luați-mi apărarea la magazin ! Știu, comis-voiajorul nu este

agreat. Toată lumea își închipuie că el câștigă din plin și că duce astfel o viață îmbelșugată. Oamenii nu prea au vreun motiv special ca să chibzuiască mai îndeaproape asupra acestor prejudecăți. Dar dumneavoastră, domnule procurist, cunoașteți situația mai bine decît tot restul personalului, ba — între noi fie vorba — mai bine chiar decît seful însuși care, în calitatea lui de patron, se lasă adeseori ușor influențat în defavoarea unui salariat. Știți de asemenea foarte bine că un

comis-voiajor, care mai tot timpul anului lipsește de la magazin, poate cădea ușor victima clevetirilor, întîmplării sau reclamațiilor neîntemeiate ; împotriva acestora nu se poate apăra, pentru că, de cele mai multe ori, nu află nimic despre ele sau, cel mult, simte tristețile lor consecințe, pe propria lui piele, cînd se întoarce acasă, istovit de călătorie, și cînd nu le mai poate descifra cauzele. Domnule procurist, nu plecați fără să-mi spuneți un cuvînt, din care să înțeleg că-mi dați dreptate, măcar în parte!"

Dar, la primele cuvinte ale lui Gregor, procuristul se și întoarse să plece,

țuguindu-și buzele și privindu-l doar peste umărul care-i zvîcnea convulsiv. în timp ce Gregor vorbea, procuristul nu stătu o clipă locului, ci fără a-l pierde din ochi, se retrase spre ușă încet, pe nesimțite, ca și cum un ordin secret i-ar fi interzis să părăsească odaia. Ajunse, în fine, în antreu și, judecînd după mișcarea bruscă cu care își trase piciorul la ultimul pas, ai fi zis că dușumeaua sufrageriei îi ardea tălpile. Odată ajuns în antreu, întinse mîna dreaptă spre scară, de parcă ar fi

așteptat de-acolo cine știe ce izbăvire supranaturală.

Gregor își dădu seama că nu-l putea lăsa nicicum pe

procurist să plece în asemenea stare de spirit, dacă nu voia să-și piardă slujba. Părinții nu sesizaseră prea bine situația ; în decursul anilor, le intrase în cap ideea că Gregor avea existența asigurată, la acest magazin, pentru tot restul vieții și, în afară de asta, acum erau atît de copleșiți de îngrijorarea momentană, încît nu mai erau capabili să privească la viitor. Dar Gregor avea această previziune. Trebuia să-l rețină pe procurist, să-l liniștească și să-l cîștige de partea lui ; că doar întreg viitorul lui și al familiei depindeau de acest lucru ! De-ar fi fost măcar sora lui de față ! Ea era o fată deșteaptă, înțelegea totul ; plînsese încă de cînd Gregor ședea întins pe spate, fără nici o grijă. Și cu siguranță că procuristul, care era sensibil la femeii, i-ar fi dat ascultare ; ea ar fi închis ușa apartamentului și l-ar fi descîntat în antreu, pînă cînd i-ar fi spulberat spaima. Dar, tocmai acum, sora lui nu era de față, așa că trebuia să acționeze chiar Gregor însuși. Fără a se mai gîndi dacă situația actuală îi îngăduia să se miște din loc și dacă vorbele lui puteau — sau aveau șansa — să fie înțelese, Gregor părăsi canatul de care se sprijinea și porni pe ușa deschisă, vrînd să-l prindă din urmă pe porocurist, care se apucase cu amîndouă mîinile de balustrada palierului, într-un mod ridicol. Căutînd un sprijin, Gregor căzu pe multiplele lui piciorușe și scoase un strigăt de spaimă. Dar nu-niaidecît simți, pentru prima oară în dimineața aceasta, o senzație plăcută de satisfacție fizică ; avea pămîntul sub piciorușe, iar acestea — după cîte își putea da seama — îl ascultau de minune, ba chiar ardeau de nerăbdare să-l poarte oriîncotro voia ; începu, în fine, să creadă că sfîrșitul suferințelor lui era foarte aproape. Dar, chiar în clipa cînd clătînîndu-se pe picioare din cauza trepidării reținute,

căzu pe podea nu departe de mama sa, ba chiar în fața ei, aceasta, deși părea cu totul dusă pe gânduri, sări în sus ca arsă, întinse brațele în lături cu degetele răsfirate și țipă : „Săriți, pentru Dumnezeu, ajutor !” Apoi își aplecă fața, de parcă ar fi vrut să-l vadă pe Gregor mai bine, după care fugi pe neașteptate înapoi, ca scoasă din minți, uitînd că îndărătul ei se află masa încă pusă ; se așeză în grabă pe ea ca o persoană distrată, și păru să nu observe că, din cana răsturnată, cafeaua se revărsa șuvoi pe covor.

„Mamă, mamă”, spuse Gregor încetișor, cătînd în sus spre ea. Pentru o clipă, Gregor uită cu totul de procurist ; în schimb, văzînd cum curge cafeaua, nu se putu abține să nu clefăie de cîteva ori cu mandibulele, în gol. Văzînd aceasta, mama se porni din nou să țipe ; apoi sări de pe masă și căzu în brațele tatălui, care-i ieșise înainte. Dar Gregor n-avea timp acum să se ocupe de părinți ; procuristul se afla deja pe scară, de unde, cu bărbia rezemată de balustradă, mai aruncă o privire îndărăt. Gregor își lău vînt, pentru a-l ajunge cît mai repede din urmă ; dar pesemne că procuristul bănuia ceva, întrucît sări dintr-un salt mai multe trepte și dispăru, după ce mai apucă să strige un „au !”, care răsună în toată casa. Din păcate, această fugă precipitată a procuristului păru să-l scoată cu totul din minți și pe tatăl lui Gregor, care pînă acum își păstrase întrucîtva cumpătul ; în loc să alerge după procurist, sau măcar să nu-l împiedice pe Gregor s-o facă, el prinse cu dreapta bastonul, pe care procuristul îl abandonase pe un fotoliu împreună cu pălăria și pardesiul, iar cu stînga apucă un ziar mare de pe masă și se apucă să tropăie din picioare, agitînd bastonul și ziarul, pentru a-l goni pe Gregor îndărăt, în camera lui. Gregor îl imploră în toate felurile, dar nu-i ajută cu nimic : de

altfel, rugămintele lui nici nu fură înțelese ; oricît de umil își întorcea capul spre tatăl său, acesta tropăia și mai tare din picioare. Dincolo mama deschise larg o fereastră, în ciuda vremii reci, și se plecă mult în afară cu fața îngropată în palme. Un curent de aer puternic se porni între stradă și casa scării, fluturînd perdelele, făcînd să foșnească ziarele de pe masă și legănînd prin aer cîteva foi care se împrăștiară pe podele. Tatăl își hărțuia neînduplecat fiul, șuierînd ca un sălbatic. Însă, cum Gregor încă nu era deprins să meargă de-a-ndaratelelea, se mișca într-adevăr foarte încet. Dacă ar fi putut să se întoarcă, ar fi ajuns într-o clipită în camera lui, dar se temea să pună la grea încercare răbdarea tatălui prin încetineala întoarcerii și se simțea amenințat de bastonul din mîna lui, care-i putea da în orice moment o lovitură mortală pe spate sau în cap. În cele din urmă, Gregor nu mai avu ce face, îtrucît era conștient că, mergînd de-a-ndaratelelea, nu era în stare nici măcar să țină direcția : astfel, aruncînd într-una priviri speriate spre tatăl său, începu să se întoarcă în loc, cît putea mai repede, dar în realitate foarte încet. Pesemne că tata băgase de seamă buna lui intenție, îtrucît nu-l stînjiți în manevra lui, ci îl dirija, din cînd în cînd, de la distanță, cu vîrfurile bastonului. Dacă măcar ar fi încetat odată cu șuieratul acela insuportabil, din cauza căruia Gregor își pierduse capul cu desăvîrșire ; Gregor se întorsese aproape complet, cînd, obsedat mereu de șuierat, se zăpăci și porni să se răsucescă îndărăt în partea cealaltă. Apoi, cînd ajunse, în sfîrșit, cu capul

în dreptul deschiderii ușii, se vădi că trupul lui era prea lat pentru a putea trece fără dificultăți. În starea de spirit momentană, tatălui nici nu-i trecu prin minte să

deschidă, eventual, și canatul celălalt pentru a-i face lui Gregor suficient loc de trecere. N-avea decît o singură idee fixă. aceea de a-l vedea cît mai repede pe Gregor în camera lui. Nici gînd să îngăduie preparativele îndelungate care i-ar fi permis lui Gregor să se ridice în sus și să poată intra în felul acesta pe ușă. Mai degrabă porni o larmă infernală căutînd să-și determine fiul să înainteze, ca și cum n-ar fi avut în față nici un obstacol ; ceea ce auzea Gregor în urma lui nu mai părea să fie doar vocea unui singur tată ; așa că nu mai era de glumit și — fie ce-o fi — porni drept spre ușă. Dar se înțepeni în ea, cu o latură a corpului ridicată în sus și zgîriată atît de tare, încît vopseaua albă a ușii se acoperi cu petele respingătoare ale lichidului ce mustea din răni ; nu se mai putea urni singur din loc, piciorușele de pe o parte se agitau în aer, iar cele de pe partea cealaltă erau strivite dureros sub corp ; și atunci tatăl său îi dădu o lovitură puternică în spate. care-i produse o senzație de ușurare și-l făcu să zboare — sîngerînd abundent — tocmai în mijlocul odăii lui. Ușa fu trîntită, în urma lui, cu o lovitură de baston, apoi se făcu, în sfîrșit, liniște.

II

Gregor se trezi abia în amurg dintr-un somn gereu, asemeni unui leșin. Chiar dacă n-ar fi fost tulburat din somn, tot nu s-ar fi deșteptat mult mai tîrziu, întrucît se simțea destul de odihnit și dormise pe săturate ; dar i se păru că fusese trezit de zgomotul unor pași ușori și al ușii dinspre antreu, pe care cineva o încuiase cu băgare de seamă. Lumina lampadarelor electrice de pe stradă proiecta pete livide, ici-colo, pe tavan și pe părțile de sus ale mobilelor, dar jos, unde se afla Gregor, era întuneric beznă. Pipăind în jur cu antenele, a căror utilitate ajunse

abia acum s-o aprecieze, Gregor se tîrî încet spre ușă, pentru a vedea ce se întîmplase. Simți partea stîngă a corpului ca o cicatrice lungă, care-l ținea dureros, și fu nevoit să șchiopăteze cu adevărat pe cele două rînduri de picioare. De altfel, unul dintre piciorușe — mare mirare că numai unul — fusese rănit grav cu prilejul pățaniilor diia cursul dimineții, și se tîra de parcă era paralizat. Abia cînd ajunsese la ușă își dădu seama ce anume îl atrăsese într-acolo ; mirosul de mîncare. Găsi pe jos un castronaș plin ochi cu lapte îndulcit, în care pluteau cîteva felioare de pîine albă. Îi veni să rîdă de bucurie, întrucît foamea îl chinuia acum și mai tare decît în cursul dimineții ;își vîrî deci capul, aproape pînă peste ochi, în lapte îl retrase însă de îndată, dezamăgit, nu numai pentru că nenorocita aceea de rană din partea stingă îl durea cînd mîncea — și nu putea mîncea decît sforăind și umflîndu-și tot trupul — dar pentru că nu-i mai plăcea nici laptele, care fusese totdeauna mîncarea lui preferată și pe care sora lui i-l pusese acolo, desigur, din acest motiv. Așa că se depărta cu dezgust de castronaș și se tîrî spre mijlocul camerei.

Gregor văzu, prin crăpătura ușii, că în sufragerie fusese aprinsă lampa de gaz aerian ; dar, în timp ce altădată, tatăl lui obișnuia, la această oră din zi, să citească cu glas tare ziarul de după-amiază, pentru mama și, uneori, chiar pentru sora lui, astăzi nu se auzea nimic. Cine știe, poate că această lectură cu glas tare, despre rare-i povestea și-i scria totdeauna Grete, nu mai făcea parte, în ultima vreme, dintre tabieturile familiei. Pretutindeni în jur domnea liniștea, deși era sigur că apartamentul nu era gol. «Ce viață liniștită a mai dus și familia noastră», își spuse Gregor, privind țintă înainte, prin întuneric, și simțindu-se mîndru că le putea asigura părinților și

surorii sale un asemenea trai, într-o locuință atît de frumoasă. Dar ce se va întîmpla acum, dacă toată liniștea, bunăstarea și huzureala lor trebuia să ia sfîrșit într-un mod înspăimîntător ? Pentru a nu se lăsa pradă unor astfel de gînduri, Gregor preferă să facă puțină mișcare și porni să se tîrască prin cameră în sus și-n jos, în cursul lungii seri, cineva întredeschise pe rînd cînd o ușă, cînd alta, apoi o închise repede la loc : probabil simțea nevoia să intre la el în cameră, dar de fiecare data anumite reticențe îi împiedicau. Gregor se opri acum chiar lingă ușa sufrageriei, hotărît să determine în vreun fel pe șovăielnicul vizitator să vină înăuntru, ori măcar să afle cine era; dar ușa nu se mai deschise și așteptă în zadar. De dimineață, cînd ușile erau încuiate, toți ar fi vrut să intre în camera lui iar acum, cînd deschisese el singur o ușă, iar celelalte fuseseră descuiate — pare-se — și ele în cursul zilei, nu mai venea nimeni înăuntru, deși cheile erau în broaște pe dinafară.

Lumina din sufragerie fu stinsă noaptea tîrziu și Gregor își putu da seama foarte ușor că părinții și sora lui vegheaseră pînă atunci, întrucît îi auzi pe toți trei depărtîndu-se în vîrfurile picioarelor. Acum era sigur că nu va mai veni nimeni la el pînă în zori ; avea așadar destul timp înainte, pentru a chibzui nestingherit cum

să-și rînduiască viața în viitor. Dar camera aceasta înaltă și mare, în care era silit să zacă întins pe jos, îl îngrozea, fără să-și poată da seama de ce, că doar locuia în ea de cinci ani ; făcînd o întoarcere aproape inconștientă, de care se și rușină oarecum, se vîrî degrabă sub canapea, unde se simți curînd foarte bine, cu toate că spinarea îi era cam turtită și nu-și putea ridica nici capul ; îi păru rău doar că avea trupul prea lat pentru a intra cu

totul sub canapea. Petrecu acolo noaptea-ntreagă, cînd furat de un somn ușor din care-l trezea neconținut foamea, cînd frămîntat de griji și speranțe nelămurite, ce duceau toate la concluzia că, deocamdată, trebuie să se poarta cu calm, răbdare și menajamente, pentru a-și ajuta familia să îndure cît mai ușor neplăcerile pe care, în situația actuală, era silit să i le producă.

A doua zi în zori, cînd încă nici nu se luminase bine de ziuă, Gregor avu prilejul să verifice forța hotărîrilor sale, atunci cînd Grete, aproape complet îmbrăcată, deschise ușa dinspre antre și privi curioasă înăuntru. Nu-l văzu numaidecît, dar ce Dumnezeu ! trebuia să fie pe undeva, că doar nu putuse zbura de-acolo; cînd îl descoperi sub canapea, se sperie atît de tare încît, fără să se poată stăpîni, trînti ușa la loc, pe dinafară. Apoi, ca și cum ar fi cuprins-o remușcarea, o deschise numaidecît din nou și intră în vîrfurile picioarelor, ca în camera unui bolnav grav sau a unui străin. Gregor scoase capul pînă aproape de marginea canapelei și o privi atent. Oare va observa Grete că lăsase laptele neatins, firește nu fiindcă nu-i era foame ; și se va gîndi oare să-i aducă altceva mai pe gustul lui ? Dacă n-o va face din proprie inițiativă. Gregor avea de gînd mai bine să flămînzească, decît să-i atragă atenția asupra acestui lucru, deși simțea, de fapt, o pornire nestăvilită să țîșnească de sub canapea și să i se arunce la picioare, implorînd-o să-i aducă ceva bun de mîncare. Dar sora lui observă îndată, cu uimire, castronașul încă plin, din care se revărsase puțin lapte primpregur ; îl ridică numaidecît, însă nu-l apucă direct cu mîna, ci cu o cîrpă, și-l scoase afară. Gregor era nespus de curios să vadă ce-i va aduce în schimb și făcea tot felul de presupuneri. Dar nicicînd n-ar fi fost în măsură să

ghicească de ce era în stare sora lui, în marea ei bunătațe. Pentru a-și putea da seama de gusturile lui, îi aduse tot felul de lucruri, pe care le înșiră pe un jumal vechi : zarzavaturi pe jumătate putrezite, oase rămase de la cină și pe care se închegase un fel de sos alb, cîteva stafide și migdale, o bucată de brînză, despre care Gregor spusese cu două zile în urmă că nu mai e bună de mîncat, o felie de pîine goală, uscată, una unsă cu unt și alta cu unt și sare. Alături de ele, mai puse și un castronaș, în care turnase puțină apă și care părea să-i fie destinat definitiv lui Gregor. Apoi, știind că fratele său nu va mînce fața de ea, avu delicatețea să se retragă în grabă și chiar să răsucescă cheia în broască —

doar-doar să observe Gregor că se poate simți în voie, la largul său. Lui Gregor îi sfîrîră piciorușele cînd se putu reperi, în sfîrșit, la mîncare. De altfel, pare-se că rănile se vindecaseră de tot, întrucît nu mai simțea nici o stînjeneală ; faptul acesta îl făcu să se mire nespus și să-și aducă aminte cum se tăiase puțin la un deget cu cuțitul, cu mai bine de o lună în urmă, și cum rana îl mai durea încă destul de rău, nu mai departe decît alaltăieri. «Oare am devenit mai puțin sensibil ?» gîndi el și începu să sugă lacom din bucata de brînză, care-i atrăsese atenția numaidecît, mai imperios decît toate celelalte alimente. Cu ochii înlăcrimați de mulțumire, înfulecă în grabă, pe rînd, bucata de brînză, zarzavatul și sosul ; în schimb mîncărurile proaspete nu-i plăcură, nici măcar nu le putea suporta mirosul, așa că toate lucrurile, pe care voia să le mînce, le trase mai la o parte. Terminase de mult de mîncat și încă mai adăsta leneș în același loc, cînd Grete răsuci încet cheia în broască, pentru a-i da să înțeleagă că trebuie să se retragă. Deși îl cam toropise

somnul, fu cuprins de spaimă și se tîrî în grabă la locul lui, sub canapea. Dar îi trebui multă stăpînire de sine pentru a putea rămîne acolo chiar și scurtul răstimp, cît sora își făcu de lucru prin cameră, întrucît masa îmbelșugată îl cam rotunjise abdomenul și abia mai putea respira, atît de ghemuit era. Simți că se sufocă și că i se umflă ochii în cap, dar privi cuminte la sora lui, care nu bănuia nimic și aduna cu mătura nu numai resturile, dar chiar și alimentele pe care nu le atinsese ; apoi, ca și cum n-ar mai fi fost bune de nimic, le răsturnă grăbită, într-o găleată pe care o acoperi cu un capac de lemn și scoase totul afară. Nici nu întorsese încă bine spatele, cînd Gregor ieși de sub canapea, întinzîndu-se și umflîndu-și abdomenul în voie.

Gregor își căpăta acum hrana în felul acesta, o dată dimineața, cînd părinții și slujnica încă mai dormeau, iar a doua oară după masa de prînz, întrucît atunci părinții își făceau siesta, iar servitoarea era trimisă de acasă, de către Grete, cu vreo treabă oarecare. Firește că nici ei nu voiau ca Gregor să rabde de foame, dar poate că n-ar fi suportat să știe, decît din auzite, că mănîncă, sau poate că sora lui voia

să-i scutească de o mică amărăciune în plus. că doar sufereau destul și fără asta.

Gregor n-a putut afla niciodată sub ce pretext au fost îndepărtați din casă, în prima zi. medicul și lăcătușul, întrucît nimeni nu-l pricepea cînd vorbea și toți — pînă și sora lui — își închipuiau că nici el nu-i înțelege pe ceilalți ; astfel, cînd Grete venea în odaia lui, Gregor trebuia să se mulțumească să asculte, din cînd în cînd, oftaturile ei și invocarea sfinților. Abia mai tîrziu, cînd sora lui se mai obișnuise întrucîtva cu situația — de obișnuință deplină

nici nu putea fi vorba — Gregor mai prindea din zbor cîte o observație, care era rostită cu bună intenție sau putea fi tălmăcită ca atare. „Astăzi știu că i-a plăcut”, spunea ea cînd Gregor devora mîncarea pînă la ultima farîmă ; iar în situația inversă, care, treptat, se repeta tot mai frecvent, obișnuia să remarce aproape cu tristețe : „Iar a rămas totul neatins!”

Dar, dacă Gregor nu putea afla direct nici o noutate, în schimb trăgea cu urechea pe la uși și afla tot ce se vorbea în camerele alăturate ; cum auzea voci, alerga numaidecît la ușa respectivă și se lipea cu tot corpul de ea. Mai ales în primele timpuri nu exista discuție în care să nu fi fost vorba de el, chiar și pe ocolite. Vreme de două zile a putut auzi, la toate mesele familiei, consfătuiri cu privire la atitudinea ce trebuia adoptată ; chiar și între mese nu vorbeau decît tot despre aceeași temă, în orice moment aflîndu-se în casă cel puțin doi membri ai familiei, deoarece nici unul nu voia să rămînă singur și nici nu se îndurau să plece cu toții de acasă. De altfel servitoarea — deși nu era prea clar ce și cît aflase despre cele întîmplate — ceruse chiar din prima zi să i se dea drumul numaidecît ; și cînd, un sfert de oră mai tîrziu, își luă rămas bun. mulțumi cu lacrimi în ochi, ca și cum concedierea ar fi fost cea mai mare binefacere, apoi, fără să-i ceară cineva, se legă cu jurămînt groaznic să nu sufle nici o vorbă nimănui.

Acum trebuiau să gătească sora împreună cu mama ; firește, nici nu era cine știe ce osteneala, că doar nu mîncau mai nimic. Gregor îi auzea necontenit îmbiindu-se unul pe altul, dar primind mereu același răspuns : „Mulțumesc, am luat destul”, sau altceva asemănător. Nici de băut se pare că nu beau mai nimic. Adesea, sora

lui îi întreba pe tatăl lor dacă nu vrea o bere și se oferea binevoitoare să se ducă să i-o cumpere chiar ea; iar citid acesta tăcea, Grete spunea — pentru a-i înlătura ultimele motive de reținere — că o poate trimite, în definitiv, și pe portăreasă, dar atunci el răspundea, într-un târziu cu un „nu” răspicat și nu mai vorbea nimeni despre asta.

Încă din prima zi, tatăl expuse limpede, atît mamei cît și surorii lui Gregor, întreaga situație financiară și toate perspectivele. Din cînd în cînd se ridica de la masă și scotea vreun document sau cine știe ce carnețel de însemnări, din minuscula casă de bani Wertheim, pe care o salvase din falimentul pe care-l dăduse cu cinci ani în urmă. Se auzea cum descuia broasca atît de complicată și cum o încuia la loc, de fiecare dată, după ce lua din ea ceea ce căuta. Aceste explicații ale tatălui său fură pentru Gregor primul lucru îmbucurător pe care-l auzi de la începutul captivității. Totdeauna își închipuise că tatăl său nu mai rămăsese cu nimic de pe urma magazinului de odinioară, iar acesta nu-i afirmase niciodată contrariul — de altfel nici Gregor nu se interesase niciodată. Grija lui Gregor fusese, pe atunci, să facă tot ce-i sta în putință, pentru a ajuta familia să uite cît mai repede de crahul financiar, care-i aruncase pe toți în brațele disperării. Și astfel începuse să muncească cu toata ardoarea, ajungînd peste noapte, dintr-un biet funcționăraș, un comis-voiajor care avea, firește, alte posibilități de cîștig și ale cărui succese în afaceri se transformau numaidecît în bani peșin : acești bani îi putea aduce acasă și pune pe masă, în fața familiei uimite și fericite. Frumoase timpuri, dar splendoarea lor nu se mai repetă după aceea, deși Gregor cîștigă și mai târziu destui bani pentru a putea asigura existența familiei — lucru pe care îl și făcea. Se

obișnuiseră cu toții, atît familia, cît și Gregor ; unii primeau banii cu recunoștință, celălalt îi da cu plăcere, dar fără ca să se mai nască din aceasta o atmosferă de calde efuziuni. Doar sora mai rămăsese atașată de Gregor și planul lui tainic era — dat fiind faptul că, spre deosebire de el, Grete iubea muzica și cînta emoționant de frumos la vioară — s-o trimită la conservator în anul următor, fără a ține seama de cheltuielile pe care i le va prilejui această hotărîre și pe care va căuta să le acopere în alt mod. Adesea, cînd Gregor petrecea cîteva zile acasă, conservatorul revenea în discuțiile dintre el și sora lui, dar totdeauna doar ca un vis frumos, imposibil de realizat, despre care părinților nici nu le plăcea să audă vorbinduse ; însă Gregor se gîndea foarte serios la acest lucru și intenționase să le-o comunice solemn în ajunul Crăciunului.

Asemenea gînduri, cu totul inutile în situația actuală, îi treceau prin minte în timp ce ședea în picioare, lipit de ușă, și trăgea cu urechea. Uneori îl doboră oboseala și, nemaiputînd asculta, lăsa capul să-i cadă și să se izbească de ușă, apoi îl ținea iarăși nemișcat, întrucît chiar și cel mai mic zgomot produs de el se auzea alături și-i silea pe-ai casei să amuțească. „Ce-o fi tot făcînd acolo”, spunea tata după un răstimp, întorcînd probabil capul spre ușă, apoi discuția întreruptă se pornea din nou, cu încetul. *t*

Bătrînul Samsa repeta explicațiile de mai multe ori, pe de-o parte pentru că nu-i mai erau de mult familiare problemele respective, pe de altă parte pentru că mama nu pricepea totul din prima dată ; astfel Gregor află amănunțit că, în ciuda ghinionului avut, familia mai rămăsese din vremurile de odinioară cu o mică avere, firește nu prea importantă, dar pe care o mai sporiseră,

între timp, și dobînzile. În afară de asta, banii pe care Gregor îi aducea lunar acasă — și din care el nu-și păstra decît cîtiva guldeni — nu fuseseră cheltuiți în întregime, așa că din economii se mai adăugase un mic capital. Îndărătul ușii lui, Gregor aproba din cap, cu convingere, bucurîndu-se de acest neașteptat spirit de prevedere. De fapt, grație acestor sume economisite, Gregor ar fi putut să amortizeze mai repede datoria tatălui față de directorul său, grăbind astfel cu mult sosirea zilei cînd ar fi putut să scape de această slujbă ; dar, în împrejurările actuale, era fără îndoială mai bine așa cum rînduise tatăl lucrurile.

Totuși, banii aceștia nu erau suficienți pentru ca familia să poată trăi numai din dobînzi ; ar fi ajuns, poate, pentru a le asigura existența un an, doi, dar nu numai mult ; nu puteau fi considerați, așadar, decît ca o rezervă, ce nu trebuia să fie atacată, ci doar păstrată pentru zile negre; banii necesari pentru existența zilnică trebuiau să fie agonisiți într-alt fel. Oricît ar fi fost de sănătos, tata era totuși un om bătrîn, care nu mai lucrase nimic de peste cinci ani și nu-și putea face prea multe iluzii ; de altfel, în cursul acestor cinci ani, care reprezentau prima lui vacanță după o viață plină de trudă, încheiată cu un insucces, se cam îngrășase și devenise destul de greoi. Și atunci cine să cîștige bani ? Poate cumva mama, care suferea de astmă și pe care simplul mers prin casă o obosea și-o obliga să se întindă pe divan în fața ferestrei deschise, abia mai trăgîndu-și sufletul ? Sau sora sa care, cu toți cei șaptesprezece ani ai ei, mai era încă un copil ce se complăcea în existența de pînă acum și care nu știa să facă altceva decît să se îmbrace drăguț, să doarmă pînă tîrziu, să ajute la gospodărie, să ia parte la cîteva distracții modeste și, mai ales, să cînte la

vioară ? Cînd discuțiile din camera alăturată ajungeau la tema necesității de-a cîștiga bani, Gregor se dezlepea de ușă și se arunca pe canapeaua de piele căutînd în răcoarea ei alinarea rușinii și tristeții care-i încingea trupul.

Adeseori își petrecea pe ea nopțile lungi, fără a da geană de geană, ci doar rîcîind pielea ore în șir. Alteori nu-și cruța osteneala de-a împinge un fotoliu lîngă fereastră ; apoi se agăța de glaf și, sprijinindu-se pe fotoliu, se rezema de cercevea, dar nu pentru a se uita afară, ci pentru a retrăi probabil senzația de eliberare care-l cuprindea odinioară, cînd privea pe geam. Căci, pe zi ce trecea, Gregor vedea tot mai nelămurit toate lucrurile aflate la oarecare distanță de el ; acum nu mai deslușea spitalul din față a cărui priveliște o blestemase de-atîtea ori în trecut ; și, dacă n-ar fi știut cu precizie că locuiește în liniștita, dar întru totul citadina Charlottenstrasse, ar fi putut crede că, de la fereastra lui, vede o pustietate, în care nu se întrezărește nici o linie de demarcație între cerul cenușiu și pămîntul tot cenușiu. Surorii lui i-a fost suficient să remarce doar de două ori fotoliul lîngă fereastră, pentru a înțelege totul ; după aceea, de fiecare dată cînd deretica prin odaie, împingea fotoliul lîngă geam, ba chiar lăsa ferestrele dinăuntru deschise.

Dacă ar fi putut să vorbească cu sora sa și să-i mulțumească pentru tot ce făcea de dragul lui, Gregor ar fi acceptat mai ușor toate serviciile aduse ; dar așa, condamnat la tăcere, suferea nespus. Firește că ea căuta să atenueze, pe cît posibil, impresia penibilă și, cu cît trecea vremea, izbutea să se prefacă tot mai bine ; dar și Gregor îi înțelegea din ce în ce mai limpede jocul. Simpla

ei apariție îi procura o suferință cumplită. Cum intra în odaie, Grete nici nu închidea bine ușa oricît era ea de grijulie să le ascundă celorlalți priveliștea camerei lui Gregor — și alerga îndată la fereastră, de parcă s-ar fi sufocat ; o deschidea larg, cu mîini grăbite și, fie cît de frig, rămînea o clipă cu capul scos afară, respirînd adînc. De două ori pe zi îl înspăimînta pe Gregor cu alergatul și zgomotul ei ; tot timpul cît era geamul deschis, Gregor tremura de frig sub canapea ; știa și el foarte bine că Grete l-ar fi scutit de supliciul acesta, dacă i-ar fi fost cît de cît posibil să stea cu ferestrele închise într-o cameră, în care se afla și el.

O dată — cam la vreo lună după metamorfozarea lui Gregor, deci cînd Grete n-ar mai fi avut motive să se mire de înfățișarea lui — ea veni ceva mai devreme ca de obicei și-l găsi pe fratele ei tocmai stînd la fereastră, nemișcat, într-o poziție care trezea spaimă. Gregor se aștepta s-o vadă renunțînd de a intra în cameră, întrucît, din locul unde se afla, o împiedica să deschidă fereastra numaidecît ; dar Grete nu se mulțumi doar să nu intre, ci se trase speriată îndărăt și trînti ușa ; un străin și-ar fi putut închipui că Gregor o pîndise și voise s-o muște. Firește că Gregor se ascunse îndată sub canapea, dar trebui să aștepte pînă la prînz reîntoarcerea ei ; iar cînd veni, păru mai îngrijorată ca de obicei, Gregor își dădu astfel seama că aspectul lui nu încetase să-i inspire dezgust și că biata fată trebuia să se stăpînească, pentru a nu fugi de îndată ce-l vedea pe el sau vreo părțică din corpul lui, ce se zărea de sub canapea. Pentru a o scuti și de acest spectacol, Gregor cară într-o zi cu spinarea un cearșaf de pat — i-au trebuit patru ceasuri pentru aceasta — și-l duse pe canapea, unde-l așeză în așa fel, încît frupul să-i fie

complet acoperit cînd stătea dedesubt, iar Grete să nu-l poată vedea nici chiar dacă se apleca în jos. Dacă sora sa ar fi fost de părere că cearșaful nu era necesar, n-avea decît să-l tragă la o parte — căci doar era destul de limpede, că Gregor nu se izolase astfel de plăcere ; dar ea lăsa cearșaful cum era, ba chiar o dată, cînd Gregor dădu ușor cearșaful în lături cu capul, pentru a observa ce impresie i-a făcut surorii lui noua orînduială, i se păru că surprinde o privire de recunoștință în ochii ei.

În primele două săptămîni, părinții nu-și putură lua inima în dinți să intre la el în cameră și Gregor îi auzi rostind cuvinte de laudă cu privire la munca actuală a Gretei — ei care, în trecut, se plîngeau deseori că nu le dă nici o mîna de ajutor în casă. Acum așteptau adesea — și tata și mama — în fața ușii lui Gregor, în timp ce sora lui deretica prin cameră ; de-ndată ce ieșea de la el, o descoseau amănunțit, în ce stare a găsit odaia, ce-a mîncat Gregor, cum s-a comportat de rîndul acesta și dacă n-a remarcat vreo ameliorare oricît de mică. De altfel, mama a vrut destul de curînd să intre în camera lui Gregor, dar tatăl și sora lui au împiedicat-o, la început cu argumente logice, pe care Gregor le ascultă cu multă atenție și le aprobă întru totul. Mai tîrziu trebuiră s-o oprească cu forța, iar cînd mama începu să strige : „Lăsați-mă să intru la Gregor, la bietul meu băiat nefericit ! Nu pricepeți că trebuie să mă duc la el ?”, Gregor se gîndi, că poate n-ar fi rău dacă mama ar veni înăuntru, firește nu în fiecare zi, dar măcar o dată pe săptămîină ; ea înțelegea totul mult mai bine decît Grete care, cu tot curajul ei, nu era decît un copil și care, de fapt, nu-și asumase această grea povară decît, poate, doar din ușurință copilărească.

Dorința lui Gregor de a-și vedea mama se împlini curînd. În timpul zilei, Gregor nu voia să se arate la fereastră, pentru a nu-și compromite părinții, dar nici de plimbat nu se putea plimba prea mult pe cei cîțiva metri pătrați de dușumea, iar de stat culcat liniștit îi venea greu chiar și noaptea ; în scurtă vreme nici mîncarea nu-i mai producea vreo plăcere și astfel luă obiceiul să se distreze cățărîndu-se, cruciș și curmeziș, pe pereți și pe tavan. În special îi plăcea să stea atîrnat de plafon ; era cu totul altceva decît să zacă lungit pe podele ; respira mai liber ; simțea în tot trupul ca un fel de vibrație ; și, în starea de euforică uitare de sine care-l cuprindea acolo sus, i se întîmpla uneori, spre marea lui surprindere, să-șj dea drumul și să vină grămadă jos. Dar acum știa, firește, să-și stăpînească mai bine corpul și nu pățea nimic, chiar cînd cădea de la asemenea înălțime. Sora lui observă curînd această nouă distracție — dat fiind că Gregor lăsa, în timpul preumblărilor, urme de lichid vîscos pe ici, colo — și atunci îi veni în gînd să-i ușureze cățărutul. pe cît posibil, și să scoată din cameră toate mobilele care l-ar fi putut împiedica, în primul rînd dulapul și biroul. Dar, singură, nu era în stare să îndeplinească acest lucru ; pe tata, nu îndrăznea să-l cheme ; servitoarea — o fată de șaisprezece ani — nu i-ar fi dat în nici un caz vreo mînă de ajutor întrucît, deși rezista curajos pe poziție de la plecarea fostei bucătărese, ceruse îngăduința să țină bucătăria încuiată tot timpul și să nu deschidă decît atunci cînd era chemată în mod special ; Grete nu avea altceva de ales, decît s-o cheme pe mama, odată, în lipsa tatălui de acasă. Mama acceptă cu exclamații de bucurie, dar cînd ajunse în fața ușii de la camera lui Gregor, amuți. Grete se uită mai întîi prin cameră să vadă dacă

totul e în ordine ; abia după

Aceea îi dădu voie și mamei să intre. Gregor trase în grabă cearșaful mai jos decît de obicei și-i făcu mai multe falduri, dîndu-i un aspect de parcă fusese aruncat din întîmplare pe canapea. De rîndui acesta se abținu de a mai spiona pe sub cerșaf și nu se uită după bătrînă ; era mulțumit să știe doar că venise, în sfîrșit. „Poți intra, nu se vede”, spuse Grete mamei, conducînd-o probabil de mîină. Gregor auzi doar cum cele două femei plătînde mișcau din loc vechiul și masivul șifonier — Grete ținînd să-și asume tot greul muncii, în pofida temerilor mamei, care o avertiza să nu facă un efort prea mare. Totul dură destul de mult. După un sfert de oră de trudă, mama spuse că ar fi totuși mai bine să pună șifonierul la loc întrucît, în primul rînd era prea greu și ele două n-ar fi putut termina treaba înainte de înapoierea tatălui, iar dacă-l lăsau în mijlocul camerei l-ar fi încurcat pe Gregor ; și-apoi, în al doilea rînd, nu știau sigur dacă, prin îndepărtarea mobilelor, îi făceau plăcere lui Gregor. Ea era de altă părere : aspectul pereților goi îi producea o strîngere de inimă, și oare Gregor — care se obișnuise de aîta vreme cu mobilele din camera lui — nu va avea, și el, același, sentiment și nu se va simți părăsit, în odaia goală ? Apoi conchise vorbind în șoaptă, ca totdeauna, de parcă ar fi vrut ca Gregor — despre care nu știa în ce loc se află — să nu-i audă nici măcar vocea, căci despre faptul că nu înțelege cuvintele era convinsă. „Și-apoi prin scoaterea mobilelor, dăm dovadă că renunțăm la orice speranță de a-l mai vedea însănătoșit și că-l părăsim fără milă, în voia soartei ? Cred că cel mai bun lucru ar fi să încercăm a păstra camera în starea dinainte, pentru ca Gregor să găsească totul neschimbat, cînd se va reîntoarce la noi, și

sa poată uita mai ușor cele petrecute între timp."

Auzind aceste cuvinte ale mamei, Gregor își dădu seama că cele două luni, în care nimeni nu-i adresase cuvîntul și în care dusesese o viață monotonă în sînul familiei, îi tulburaseră probabil mințile ; altfel nu-și putea explica cum de-l cuprinsese dorința nestrămutată de a-și vedea camera golită de mobile. Oare dorea cu adevărat ca odaia lui caldă și confortabil mobilată, cu piese de familie, să fie transformată într-o cavernă, unde să se poată tîri nestingherit în toate direcțiile, deși prețul acestei libertăți ar fi însemnat uitarea rapidă și totală a trecutului său omenesc ? Era oare pe punctul de-a uita totul și doar vocea mamei, pe care n-o mai auzise de mult, izbutise să-l trezească din această toropeală ? Nu, nu trebuia scos nimic din cameră ; totul trebuia să rămînă pe loc ; nu se putea lipsi de influența binefăcătoare a mobilelor ; chiar dacă acestea îl împiedicau să se tîrască fără rost în toate direcțiile, nu era nici o pagubă ; dimpotrivă, era mai bine așa.

Din păcate, Grete fu de altă părere decît mama ; ea se obișnuise — firește, pe bună dreptate — să treacă în fața părinților drept o autoritate în toate chestiunile care-l priveau pe Gregor ; așa că, și de rîndul acesta părerea mamei o determină să hotărască, dimpotrivă, scoaterea nu numai a dulapului și biroului, cum intenționase la început, dar și a tuturor celorlalte mobile, cu excepția indispensabilei canapele. Desigur că hotărîrea nu fusese dictată numai de încăpățînarea ei copilărească și de sentimentul încrederii în sine, pe care-l dobîndise, atît de pe neașteptate și cu atîta trudă, în ultima vreme ; dar Grete observase, totodată, că Gregor avea nevoie de mult spațiu pentru a se mișca în voie și că — din cîte își putea

da ea seama — nu se folosea cîtuși de puțin de mobile. Poate că mai contribuise, însă, la hotărîrea asta și romantismul vîrstei — un sentiment care caută totdeauna satisfacție și care-i insuflase dorința să dramatizeze peste măsură situația fratelui său, pentru a putea să i se devoteze cu atît mai mult. Căci nimeni, în afară de ea, n-ar fi cutezat să intre într-o cameră, în care Gregor hălăduia între pereții goi.

Iată de ce nu se lăsă clintită din hotărîrea ei, aici chiar de către mama care, simțindu-se neliniștită și nesigură în camera lui Gregor, amuți încurînd și începu

s-o ajute, după puterile ei, la căratul mobilelor afară. La urma urmei, Gregor putea să se lipsească de dulap, dar biroul ar fi trebuit să rămînă la locul lui. Abia părăsiră femeile camera, împingînd dulapul cu opinteli și icneli, că Gregor și scoase numaidecît capul de sub canapea, ca să vadă cum ar putea interveni și el, cît mai prudent și mai cu tact. Din nefericire, însă, cea care se întoarse mai întîi fu tocmai mama, în timp ce Grete rămase în camera de alături, unde cuprinsese dulapul cu brațele și încerca zadarnic să-l clintească din loc, clătmîndu-l într-o parte și într-alta. Dar mama nu era obișnuită cu aspectul fiului ei și ar fi putut să se îmbolnăvească de spaimă ; așa că Gregor, speriat, se retrase de-a-ndaratele pînă la celălalt capăt al canapelei și nu putu evita ca, în față, cearșaful să se miște puțin. Acest fapt fu de-ajuns pentru a atrage atenția mamei ; ea rămase o clipă țintuită locului, apoi alergă îndărăt la Grete.

Deși Gregor își repeta într-una că nu se întîmpla nimic neobișnuit, și că doar se schimba locul cîterva mobile, trebui să recunoască, pînă la urmă, că acest dute-vino al femeilor, micile îor exclamații, hîrșîitul mobilelor pe

dușumele îi făceau impresia unui vacarm ce izbucnea din toate părțile ; și, oricît își ascundea capul, strîngîndu-și picioarele și ghemuindu-se la pămînt, era nevoit să-și spună că nu va mai putea îndura multa vreme tortura asta. Femeile îi goliră camera și luară tot ce-i era drag; dulapul, în care și ținea traforajul și toate sculele, fusese scos ; acum încercau să clintească biroul, ale cărui picioare se adînciseră cu vremea în lemnul podelei — biroul pe care își scrisese temele ca student la Academia Comercială, ca elev de liceu și chiar ca școlar în clasele primare ; acum nu mai avea timp să țină seamă de bunele intenții ale celor două femei, de a căror prezență în cameră aproape că uitase, mai ales că oboseala le făcea să robotească în tăcere și nu se mai auzea decît tropăitul înfundat al pașilor lor pe dușumele.

Astfel Gregor ieși la iveală — în clipa cînd femeile tocmai se rezemaseră de birou, în camera alăturată, pentru a-și trage sufletul — și își schimbă de patru ori direcția mersului, întrucît nu știa nici el ce trebuia să salveze mai întîi ; deodată zări pe peretele gol tabloul doamnei îmbrăcată toată în blănuri, se cațără grăbit în sus și se lipi cu abdomenul înfierbîntat pe geamul rece, care-i dădu o senzație plăcută de răcoreală. Măcar tabloul acesta, pe care-l acoperea cu trupul lui, nu i-l va lua nimeni. întoarse capul spre ușă, pentru a putea observa femeile cînd vor reveni în odaie.

Ele nu se odihniră prea mult și se întoarseră îndată ; Grete o prinse pe mama de mijloc aproape purtînd-o pe sus. „Ei, acum cema luăm ?” spuse fata privind în jur. Deodată dădu cu ochii de Gregor, cățărât pe perete. Nu izbuti să-și păstreze cumpătul decît, probabil, pentru că era și mama de față ; își plecă fața spre ea, pentru a o

împiedica să se uite în jur, și-i vorbi precipitat, tremurînd toată : „Vino, nu vrei să mergem mai bine, pentru o clipă, îndărăt în sufragerie ?” Gregor înțelese limpede intenția Gretei ; voia s-o pună pe mama la adăpost, pentru ca după aceea să-l gonească de pe perete. Ei bine, n-avea decît să încerce ! Sta întins, cît era de lung, pe tabloul lui și n-avea de gînd să renunțe și la acesta. Mai degrabă îi va sări surorii în cap.

Dar cuvintele rostite de Grete nu avură alt rezultat, decît s-o neliniștească pe mama sa, care făcu un pas într-o parte, zări imensa pată cafenie de pe tapetul înflorat, scoase un țipăt și, pînă să-și dea seama că era vorba de Gregor, icni cu glas strident și sugrumat: „O, Doamne! O, Doamne !”, apoi căzu pe canapea, cu brațele întinse în lături, parcă a renunțare totală, și rămase nemișcată. „Uf, Gregor !” strigă Grete, amenințându-l cu pumnul și sfredelindu-l cu privirea. Erau primele cuvinte pe care î le adresa direc, de cînd se metamorfozase. Apoi Grete alergă în camera alăturată, pentru a aduce niscaiva săruri, cu care s-o trezească pe mama din leșin ; Gregor se hotărî să dea și el o mîină de ajutor — pentru salvarea tabloului mai era timp și după aceea ; dar se lipise puternic de tablou și trebui să facă un efort violent pentru a se desprinde ; alergă îndată în camera de alături, ca și cum ar fi fost în stare s-o ajute pe Grete cu sfatul, ca odinioară ; dar trebui să rămînă inactiv în spatele ei, în timp ce ea răscolea febril printre sticlute ; ba o mai și sperie, cînd fata se întoarse și dădu cu ochii de el ; o sticlută îi scăpă pe jos și se făcu țandări ; un ciob îl răni pe Gregor la față, în timp ce doctoria coroziva îi scâldea piciorușele ; fără să mai întîrzie, Grete luă atîtea sticlute, cîte putea ține în mîină, și alergă îndărăt la mama,

închizînd ușa cu piciorul. Gregor se văzu așadar izolat de mama, care era poate pe moarte, din cauza lui ; ușa nu putea s-o deschidă, de teamă ca nu cumva s-o pună pe fugă pe sora lui, și ea trebuia doară să rămînă lîngă mama ; n-avea altceva de făcut, decît să aștepte ; chinuit de remușcări și de îngrijorare, începu să se tîrască peste tot, se cățara pe pereți, pe mobile și pe tavan, apoi, cuprins de disperare și simțind că totul parcă i se învîrte în jur, căzu lat în mijlocul mesei celei mari.

Trecu o vreme ; Gregor sta locului, istovit ; în jur domnea liniște — poate că era semn bun. Deodată se auzi soneria. Servitoarea era încuiată, firește, în bucătărie, așa că trebui să se ducă chia; Grete să deschidă. Venise tata. „Ce s-a întîmplat ?” fură primele lui cuvinte ; fără îndoială că înfățișarea fetei îl făcuse să bănuiască ceva. Grete răspunse cu glas înfundat — probabil își ascunsese fața la pieptul tatălui: „A leșinat mama dar acum îi e mai bine ; Gregor a ieșit din ascunzătoare !” „Mă așteptam la una ca asta, răspunse tata, de cînd vă tot spun eu, dar cine

se-nțelege cu voi, femeile !” Gregor își dădu seama că tata interpreta greșit lămuririle laconice ale fetei și-și închipuia că fiul lui se făcuse vinovat de vreo violență. De aceea Gregor trebuia să încerce acum să-l îmbuneze, căci de explicații mai pe larg n-avea nici timp și nici nu era în stare. Așa că se refugie lîngă ușa camerei lui și se lipi de ea, pentru ca, atunci cînd va intra în sufragerie, tata să vadă numaidecît buna intenție a lui Gregor de-a se întoarce în odaia sa, și să-și dea seama că nu e nevoie să-l gonească cu forța. ci doar să-i deschidă ușa pentru ca el să dispară numaidecît.

Dar tata nu era în dispoziția de-a observa asemenea

subtilități. „Aha !” strigă el de cum intră, cu o intonație de mînie și totodată de bucurie. Gregor își depărta capul de ușă și-l ridică spre tatăl lui. Dar nu-și închipuise să-l vadă așa, cum arata acum ; e drept că, în ultima vreme, se lăsase furat de noul său obicei de-a se cățăra peste tot și uitase să se mai intereseze, ca la început, de toate evenimentele din restul apartamentului ; și doar trebuia să se aștepte la unele schimbări Totuși, totuși... mai era acesta într-adevăr tatăl lui ? Era oare același om, care ședea ghemuit în pat, ostenit, atunci cînd Gregor pleca altădată la drum ; care, la întoarcere, îl primea îmbrăcat în halat, șezînd în fotoliu ; care nici măcar nu mai era în stare să se scoale și se mulțumea doar să ridice brațele în semn de bucurie ; și care, în cursul rarelor plimbări familiale — în două-trei duminici din an și în zilele de mare sărbătoare — se tîra anevoie între Gregor și mama, deși mergeau destul de încet ; acel bătrînel care umbla încotoșmănat într-un palton răpănos, sprijinindu-se cu grijă în baston, și care, cînd voia să spună ceva, se oprea în loc și-și chema însoțitorii lîngă el ? Acum însă își revenise atît de bine, încît Gregor nu-l mai recunoștea ; avea pe el o uniformă albastră, strînsă pe corp și cu nasturi aurii, cum purtau ușierii instituțiilor bancare ; peste gulerul înalt și rigid al uniformei se revărsa o gușă dublă, bine împlinită ; umbrită de sprîncene stufoase, privirea ochilor lui negri țîșnea vioaie și tînără ; părul alb, de obicei răvășit. și-l pieptănase cu cărare în creștet și-l ferchezuise cu grijă. Bătrînul își aruncă pe canapea șapca, pe care era brodată monograma unei bănci oarecare — făcînd-o să descrie un arc de cerc de-a curmezișul camerei — apoi, răsfrîngîndu-și pulpanele lungi ale surtucului spre spate și vîrînd mîinile în buzunare, se îndreptă spre

Gregor, cu o privire cruntă. Nici el singur nu știa ce trebuia să facă ; în orice caz pășea rar, ridicînd picioarele mult în sus, iar Gregor privi uimit la grosimea neobișnuită a tălpilor de la bocanci. Dar nu se mulțumi doar să privească, întrucît știa chiar din primele zile ale noii lui existențe, că tata considera severitatea excesivă ca singura atitudine potrivită față de fiul său. Așa că Gregor începu să se retragă ditiaintea lui, oprindu-se ori de cîte ori bătrînul sta pe loc, și pornind din nou la cea mai mică mișcare a lui. Dădură astfel ocol camerei de mai multe ori, fără ca să se petreacă ceva hotărîtor, ba chiar fără ca ritmul lent al mișcărilor să dea impresia că ar fi vorba de o urmărire. De aceea Gregor rămase deocamdată pe podele, de teamă ca nu cumva tatăl sau, văzîndu-l cățărîndu-se pe pereți sau pe plafon, să-și imagineze că avea vreo intenție rea. Gregor întrevedea limpede, firește, că nu putea rezista multă vreme la această alergătură, dat fiind că, în timp ce tatăl său făcea un singur pas, el trebuia să-și miște de nenumărate ori piciorușele. Începu să simtă că-și pierde răsuflarea, mai ales că nici înainte vreme nu se prea putuse lăuda cu plămîinii. Mergea astfel șerpuiind într-una și, stăpînit de gîndul de a-și păstra toate forțele în vederea unui efort suprem, abia dacă-și mișca ochii ; iar zăpăceala care-l cuprinsese îl făcu să nu se mai gîndească decît la fugă, ca singurul mijloc posibil de scăpare, uitînd că mai avea la dispoziție și pereții, chiar dacă erau mascați în parte de mobile frumos sculptate, pline de horbote și dantele. Deodată ceva trecu în zbor ușor chiar pe lîngă el, căzu jos și se duse de-a dura înaintea lui. Era un măr ; numaidecît zbură și al doilea după el ; de spaimă, Gregor se opri pe loc ; era inutil să alerge mai departe, de vreme ce tatăl lui se hotărîse să-l

bombardeze. Acesta își umpluse buzunarele din fructiera de pe bufet și acum arunca măr după măr, deocamdată fără să ochească precis. Merele mici și roșii se rostogoleau pe jos și se ciocneau între ele, de parcă erau electrizate. Un măr, aruncat fără multă forță, atinse spinarea lui Gregor, dar lunecă pe ea fără să-i facă vreun rău; următorul însă, care veni numaidecât, se înfipse pur și simplu în spinarea lui ; Gregor încercă să se tîrască mai departe, ca și cum ar fi sperat că — deplasîndu-se — va putea scăpa de îngrozitoarea durere care-l săgetase pe neașteptate ; dar se simți țintuit locul și se întinse cît era de lung, pierzîndu-și cunoștința cu totul. Cu o ultimă privire mai văzu ușa de la camera lui deschizîndu-se brusc, apoi pe sora lui țipînd și alergînd după mama, care fugea înainte, fără bluză, întrucît Grete i-o scosese în timpul leșinului pentru a o ajuta să respire mai ușor ; văzu de asemeni cum mama se repezi spre tata, pierzîndu-și pe drum fustele descopciate și împiedicîndu-se în ele, apoi cum îl cuprinse cu brațele pe după gît, lipindu-se de el, și cum — în timp ce lui Gregor i se împăienjiseră ochii — îl implora să cruțe viața fiului lor.

III

Mărul rămase înfipt în carnea lui — amintire palpabilă — întrucît nimeni nu îndrăznise să-l scoată de-acolo ; iar grava rană, de pe urma căreia zăcu mai bine de o lună, părea să-i fi amintit chiar și tatălui său că, în ciuda tristei și respingătoare forme actuale, Gregor era totuși un membru al familiei, pe care nu-l putea trata ca

pe-un dușman, și că datoria familiei era să-și înfrîngă dezgustul și să-l tolereze, pur și simplu să-l tolereze.

Și chiar dacă, din cauza rănii, Gregor își pierduse mult

din agilitate, probabil pentru totdeauna, și-i trebuiau deocamdată minute mtregi pentru a traversa camera, ca un bătrîn invalid — de cățărat pe pereți nici nu mai putea fi vorba — totuși obținuse, în schimbul acestei agravări a stării sale, o compensație care i se părea satisfăcătoare : ușa sufrageriei se deschidea acum în fiecare seară și Gregor — care începea să supravegheze nerăbdător ușa cu un ceas, două înainte — putea să vadă, din ascunzișul camerei sale întunecate, întreaga familie stînd la masa luminată, și putea asculta discuțiile, cu încuviințarea lor, deci cu totul altfel decît înainte.

Desigur că nu mai erau discuțiile însuflețite de altădată, la care Gregor se gîndea totdeauna cu nostalgie cînd se vîra în așternutul jilav al vreunei cămăruțe de hotel. Acum nu prea aveau multe să-și spună. Tata adormea în fotoliul său îndată după cină ; mama și sora se îndemnau reciproc la tăcere ; aplecată, la lumina lămpii, mama broda rufărie fină pentru un magazin de lenjerie ; sora, care se angajase vînzătoare, învăța seara stenografia și franceza, pentru a putea obține cîndva un post mai bun. Tata se trezea uneori și, ca și cum n-ar fi dormit între timp, îi spunea mamei : „Ce mult mai lucrezi azi !”, apoi adormea la loc, în vreme ce mama și sora își zîmfeeau ostenite.

Stăpînit de un fel de încăpăținare capricioasă, tata refuza să-și scoată livreaua, chiar și acasă ; și, pe cînd halatul de casă atîrna inutil în cuier, el ațipea în fotoliul lui, complet îmbrăcat, de parcă ar fi vrut să fie gata de serviciu în orice clipă și s-ar fi așteptat să audă, chiar și aici, chemarea vreunui superior. Din această cauză uniforma lui, care nu fusese nouă nici cînd o primise, își pierdea din strălucire pe zi ce trecea, oricîtă grijă aveau

mama și Grete s-o curețe ; iar Gregor privea adeseori seri întregi la acest surtuc, plin tot de pete și cu nasturii lustruiți lună, în care bătrînul tată dormea cît se poate de incomod, dar liniștit.

De-ndată ce bătea ora zece, mama încerca să-l trezească pe tata vorbindu-i încetișor, apoi căuta să-l convingă că e vremea de mers la culcare, întrucît ăsta nu e somn adevărat, iar ei, care trebuie să fie la serviciu dimineața la șase, are nevoie să doarmă bine. Dar, cu încăpățînarea care pusese stăpînire pe el de cînd era ușier, bătrînul stăruia totdeauna să mai rămînă la masă, deși adormea numaidecît din nou, cu regularitate, iar după aceea cu greu mai putea fi determinat să se mute din fotoliu în pat. Oricît insistau apoi mama și Grete, avertizîndu-l în fel și chip, el clătina încetișor din cap timp de un sfert de oră, fără a deschide ochii și fără a se scula. Mama îl trăgea de mîneacă, îi șoptea la ureche cuvinte măgulitoare, Grete își lăsa lucrul pentru a sări în ajutorul mamei, dar totul fără nici un rezultat. Bătrînul se înfunda și mai adînc în fotoliu. Abia cînd femeile îl apucau de subsuori, el își mijeia ochii și obișnuia să spună : „Ce mai viață ! Asta e odihna bătrînețelor mele ?" Apoi, sprijinit de cele două femei, se ridica anevoie, de parcă și-ar fi fost sie-însuși o povară nespusă, se lăsa condus pînă la ușă, le făcea semn să plece și-și continua singur drumul, în timp ce mama arunca în grabă broderia, iar Grete tocul, pentru a alerga pe urma lui, ca să-l ajute mai departe.

Cine oare, din această familie trudită și ostenită peste măsură, ar fi avut timp să se ocupe de Gregor mai mult decît era strict necesar ? Bugetul familiei se redusese tot mai mult ; pînă la urmă concediaseră și slujnica ; o

femeie de serviciu angajată cu ora, o namilă ciolănoasă, cu părul alb fluturîndu-i în jurul capului, venea dimineața și seara pentru treburile mai grele ; de rest se îngrijea mama, biaeînțelele paralel cu brodatul care nu se mai termina. Ajunseseră chiar să vîndă diferite bijuterii de familie, pe care mama și Grete le purtau odinioară, cu nespusă bucurie, la petreceri și sărbători — și lucrul acesta îl afla Gregor seara, cînd discutau despre prețurile obținute. Dar cel mai puternic motiv de nemulțumire era, totdeauna, faptul că nu puteau renunța la apartamentul acesta — mult prea mare pentru posibilitățile actuale — întrucît nu știau cum să-l mute și pe Gregor. însă acesta își dădea seama că nu numai reticențele cu privire la el îi împiedicau să se mute, căci pe el l-ar fi putut transporta într-o ladă corespunzătoare, cu cîteva găuri mici pentru aer ; ceea ce oprea familia să schimbe locuința era descurajarea totală care-i cuprinsese și gîndul că fuseseră loviți de-o nenorocire cum nu mai era alta în cercul lor de rude și prieteni. Toate obligațiile pe care lumea le impune celor sărmani, le îndeplineau cu vîrf și îndesat : tata se ducea să cumpere de mîncare funcționarilor de la bancă, mama se jertfea trudind pentru rufăria altora, Grete alerga de colo pînă colo îndărătul tejghelei pentru a răspunde la chemările clienților ; dar asta era tot ce putea face familia cu forțele ei proprii. Lui Gregor parcă i se deschidea rana din spinare cînd le vedea pe mama și pe Grete revenind în sufragerie, după ce-l culcau pe tata, apoi lăsînd lucrul deoparte și apropiindu-și capetele, în timp ce mama spunea : „închide ușa de colo, Grete !" ; Gregor rămînea atunci din nou în întuneric, pe cînd alături femeile își amestecau lacrimile sau rămîneau cu ochii secați, ațintiți spre masă.

Gregor își petrecea zilele și nopțile aproape fără somn. Din cînd în cînd se gîndea ca, de-ndată ce se va deschide ușa, să ia din nou în mîină toate treburile familiei, ca odinioară. În gîndurile lui își făceau iar apariția — după o lungă absență — directorul și procuristul, funcționarii comerciali și practicanții, servitorul cel greoi la minte, cei doi-trei prieteni de la alte firme, o cameristă de la un hotel din provincie — amintire fugară, dar dragă — o casierită dintr-un magazin de pălării, căreia îi făcuse curte în mod serios, dar prea șovăitor ; toți reveneau ca prin ceață, amestecîndu-se cu chipuri necunoscute sau uitate de mult ; dar, în loc să-i ajute lui și familiei, rămîneau inaccesibili, iar Gregor era bucuros cînd toate fantasmatele acestea dispăreau din nou în beznă. Apoi îi pierdea pofta de-a mai purta de grijă familiei și simțea că-î cuprinde mînia din cauza proastei îngrijiri pe care i-o dădeau ; și, cu toate că nu știa nici el singur ce-ar fi poftit să mănînce, făcea planuri cum să ajungă în cămară și să ia de-acolo tot ce i se cuvenea, chiar dacă nu-l îndemna foamea. Fără să-și mai bată capul cam ce-ar putea să-i placă lui Gregor, Grete venea pe fugă, dimineața și la prînz, înainte de a pleca la magazin, și împingea cu piciorul în camera lui o mîncare oarecare, pe care seara o scotea cu mătura afară, fără a ține seama dacă ciugulise din ea sau — de cele mai multe ori — nici măcar n-o atinsese. Curățenia camerei, de care se ocupa acum seara, o expedia cît putea mai repede. Dîre de murdărie brăzdau pereții, iar pe alocuri se-nșirau grămăjoare de praf și gunoi. La început, Gregor se așeza semnificativ în diferite colțuri, pentru ca sora lui, venind în cameră, să înțeleagă reproșul tacit. Dar putea sta acolo săptămîni în șir, că Grete tot nu deretica ; vedea fi ea

murdăria, întocmai ca Gregor, dar se hotărîse s-o lase așa cum era. Aceasta n-o împiedica să stăruie — cu romantica ei sensibilitate, care emoționase întreaga familie — ca dereticatul camerei lui Gregor să fie lăsat în seama ei. O dată, mama se apucă de curățenie generală la Gregor în cameră, folosind mai multe găleți cu apă, spre disperarea acestuia, care se refugie de umezeală pe canapea, unde rămase nemișcat și amărît. Dar mama nu scăpă de pedeapsă : de-ndată ce Grete observă, seara, schimbarea din odaia lui Gregor, fugi în sufragerie, ofensată la culme, și izbucni într-un plîns cu sughițuri, cu toate că mama își frîngea mîinile, implorînd-o să se liniștească ; tata sări speriat din fotoliul unde ațipise și privi scena cu neputincioasă nedumerire ; apoi, agitația îi cuprinse pe toți ; tata îi făcu, pe de o parte, reproșuri mamei că n-o lăsa pe fată să aibă grijă de curățenie, iar pe de altă parte țipa la Grete, că nu-i va mai îngădui niciodată să deretice în camera lui Gregor ; între timp, mama se străduia să-l tîrască în dormitor pe bătrînul care-și ieșise din fire, pe cînd Grete, suspinînd din rărunchi, bătea cu pumnii ei mici în masă ; iar Gregor șuiera din răputeri, de furie că nimeni nu se gîndise să închidă ușa, pentru a-l scuti de acest spectacol și scandal.

Dar chiar dacă Grete, obosită de slujba ei, se săturase să-i tot poarte de grijă fratelui ei, ca mai-nainte, totuși n-ar fi fost nevoie ca mama sa-i ia locul și nici ca Gregor să fie neglijat. Căci acum aveau o femeie de ajutor. Această vădană bătrînă, care scăpase în viața ei din multe nenorociri, numai datorită ciolanelor ei solide, nu simțea nici o repulsie față de Gregor. Fără a fi curioasă din fire, deschisese într-o zi, întîmplător, ușa camerei acestuia și rămăsese cu mîinile încrucișate pe burtă, uitîndu-se la

făptura aceea care, luată prin surprindere, alerga zbugucimîndu-se de colo pînă colo, deși n-o amenința nimeni. De atunci nu trecea nici o zi fără ca femeia să nu deschidă ușa în treacăt, dimineața și seara, și să privească înăuntru la Gregor. La început îl chema la ea, strigîndu-l cu cuvinte pe care le socotea prietenoase : „Ia vino-ncoa', gîndacule ! sau „Uite-l și pe gîndacul ăsta bătrîn". Dar Gregor nu răspundea în nici un fel la asemenea chemări, ci rămîna la locul lui, nemișcat, de parcă nici nu s-ar fi deschis ușa. În loc ca familia s-o lase pe această bătrînă să-l deranjeze inutil, oricînd avea poftă, mai bine ar fi pus-o să deretice zilnic odaia ! într-o zi, cînd ploaia izbea puternic în geam, prevestind parcă primăvara Gregor era grozav de nervos și, cînd slujnica începu să-l cheme, ca de obicei, se îndreptă spre ea, încet și greoi, ca și cum ar fi vrut s-o atace. Dar, în loc să se sperie, femeia apucă un scaun de lîngă ușa și-l ridică în sus, deschizînd gura cu intenția vădită de-a n-o închide la loc deci: după ce scaunul se va fi abătut pe spinarea lui Gregor. „Ei ? Asta-i tot ?" întrebă ea cînd îl văzu pe Gregor făcînd stînga-mprejur ; apoi, cu un gest potolit, puse scaunul îndărăt la locul lui. Gregor nu mai mîncea acum aproape nimic. Doar cînd trecea întîmplător pe lîngă mîncarea ce-i fusese pregătită, lua o îmbucătură, mai mult în joacă, o ținea în gură ore de-a rîndul, apoi o scuipa de cele mai multe ori pe jos. La început se gîndise că ceea ce îi tăia pofta de mîncare era tristețea pricinuită de halul jalnic în care ajunsese camera lui ; dar se-nșelase, întrucît se împăcase foarte repede cu noul ei aspect. Ai casei se

obșnuiseră să care la el în odaie toate lucrurile, ce nu-și găseau loc altundeva — și erau destule asemenea

lucruri, mai ales de cînd una din camerele apartamentului fusese închiriată la trei locatari. Acești domni serioși — toți trei aveau bărbi mari, după cum constată Gregor într-o zi, prin crăpătura ușii — țineau foarte mult la buna rînduială nu numai a camerei lor, ci a întregii gospodării și mai ales a bucătăriei, cîtă vreme locuiau aici cu o chirie. Nu suportau să vadă lucruri inutile și, mai ales, murdare. În plus, aduseseră cu ei aproape tot ceea ce le era necesar. Din această cauză deveniseră inutile multe obiecte, pe care familia nici nu le putea vinde și nici nu se îndura să le arunce. Toate acestea luară calea camerei lui Gregor. În curînd le urmă lada cu cenușă și găleata de gunoi din bucătărie. Tot ceea ce nu-și afla întrebuințare, pentru moment, era aruncat pur și simplu în camera lui Gregor, de către femeia de serviciu, care era totdeauna grăbită ; din fericire, Gregor nu vedea, în general, decît obiectul respectiv și mîna care-l ținea. Probabil că bătrîna avea intenția să le ia de-acolo, la prima ocazie, sau să le arunce pe toate deodată ; dar, în realitate, ele rămîneau chiar pe locul unde fuseseră azvîrîte de la bun început, afară doar dacă nu le clinea Gregor de acolo, mai întîi din nevoia de a-și croi drum pe

unde să se tîrască, mai apoi pentru că operația aceasta îi făcea din ce în ce mai multă plăcere - deși după asemenea exerciții rămînea ore întreg nemișcat, obosit de moarte și trist.

Întrucît locatarii luau uneori masa de seară acasă, în sufrageria comună, ușa dintre aceasta și camera lui Gregor rămînea închisă în serile respective ; dar Gregor renunța foarte ușor la deschiderea ușii, că doar și în alte seri, cînd ușa era deschisă, se întîmpla să nu profite de acest lucru. Ci să stea ascuns în ungherul cel mai

întunecos, fără ca familia să bage măcar de seamă. O dată, însă, femeia de serviciu lăsă ușa dinspre sufragerie întredeschisă ; și ușa rămase astfel crăpată pînă seara cînd domnii locatari veniră în sufragerie și aprinseră lumina. Se așezară la capătul mesei unde ședeau odinioară tata, mama și Gregor, își despăturiră șervetele și așteptară cu furculița și cuțitul în mînă. îndată se ivi în ușă mama, cu un castron de rasol și, imediat în spatele ei, Grete cu un castron de cartofi plin cu vîrf. Mîncarea aburea intens, scoțînd adevărați nori. Chiriașii se plecară deasupra castroanelor puse dinainte, de parcă ar fi vrut să le verifice pînă a nu începe să mănînce ; și într-adevăr, cel care ședea la mijloc și părea să fie o adevărata autoritate față de ceilalți doi, tăie o bucată de carne în două, așa cum se afla în castron, probabil pentru a controla dacă este destul de frageda și dacă nu cumva e cazul s-o trimită îndărăt la bucătărie. Se arătă mulțumit, iar mama și sora, care priviseră cu încordare la toată operația, poniră să zîmbească ușurate.

Familia însăși mîncea la bucătărie. Totuși, înainte de a se duce acolo, tata venea în sufragerie, se înclina o singură dată, cu șapca în mînă, și făcea apoi înconjurul mesei. Chiriașii se ridicau tustrei și mormăiau ceva în barbă. După ce rămîneau singuri, mînceau fără a scoate aproape nici un cuvînt. Lui Gregor i se părea ciudat că, dintre zgomotele de la masă, se auzea mai intens doar scrișnetul dinților mestecînd, ca și cum cei trei ar fi vrut să-i arate prin asta că, pentru a mîncea ai nevoie de dinți buni și că și cele mai strașnice mandibule nu fac doi bani dacă n-au dantură. «Mi-e foame și mie, își mărturisii Gregor îngrijorat, dar nu de asemenea lucruri. Cum mai înfulecă locatarii ăștia ! În timp ce eu mor de foame !»

Gregor nu-și amintea s-o mai fi auzit pe sora lui cîntînd la vioară, în tot acest răstimp ; tocmai în seara aceasta însă, sunetul viorii răsună dinspre bucătărie. Chiriașii abia terminaseră de cinat, cel din mijloc scosese un ziar, din care dăduse cîte o foaie celorlalți doi, iar acum citeau toți, rezemați comod pe spate, și fumau. Cînd începu cîntecul viorii, deveniră cu toții atenți și se duseră, în vîrfurile picioarelor, pînă la ușa antreului lîngă care se opriră, grămădiți unul într-altul. Dar pașii lor se auziseră, totuși, pînă-n bucătărie întrucît tata le strigă : „Vă supără cumva vioară domnilor? Poate înceta numaidecît". „Dimpotrivă, spuse domnul din mijloc, n-ar vrea domnișoara să vină înăuntru și să cînte aici în cameră, unde e mai plăcut și mai comod ?" „Firește că da !" strigă tatăl, de parcă el ar fi fost cel care cînta la vioară. Domnii se reîntoarseră în cameră și așteptară. După puțin veni și tatăl cu un pupitru de note, apoi mama cu notele și, în fine, sora cu vioara. Grete pregăti totul, liniștit, pentru a începe să cînte ; părinții, care nu mai dăduseră pînă acum camere cu chirie, exagerau cu politețea față de chiriași, neîndrăznind nici măcar să se așeze în propriile lor fotolii ; tatăl se rezemă de ușă, cu mîna dreaptă vîrîtă între doi nasturi ai livrelei încheiate corect ; mamei, însă, îi oferise unul dintre domni un fotoliu și ea ședea acum într-un ungher, deoparte, întrucît lăsase fotoliul în locul unde, întîmplător, îl pusese chiriașul. Sora începu să cînte ; tata și mama îi contemplau cu atenție mișcările mîinilor — fiecare de la locul său. Atras de cîntecul viorii, Gregor îndrăzni să înainteze puțin și se trezi cu capul în sufragerie. Aproape nici nu-l mai surprindea faptul că, în ultima vreme, uitase cu totul de grija de-a nu deranja pe ai casei, grijă de care

fusese atît de mîndru odinioară. Şi, în fond, abia acum ar fi avut mai multe motive să stea ascuns, întrucît, din cauza prafului care-i năclăise camera şi care se ridica în aer la cea mai mică mişcare, era colbăit tot şi tîra după el, pe spinare şi pe lături, scame, fire de păr şi resturi de mîncare ; totul îi devenise acum mult prea indiferent, pentru a se mai întoarce pe spate şi a se curaţi frecîndu-se de covor, cum făcea înainte vreme de mai multe ori pe zi. În ciuda halului în care se afla, nu se sfii să înainteze cîtiva paşi pe duşumelele impecabil lustruite ale sufrageriei.

Fireşte că nimeni nu băgă de seamă. Familia era cu totul vrăjită de cîntecul viorii ; în schimb chiriaşii, care stătuseră la început cu mîinile în buzunare, mult prea aproape de pupitru, ca şi cum ar fi vrut să urmărească notele — ceea ce sigur că o stînjenea pe Grete — se retraseră curînd lîngă fereastră, vorbind destul de tare, cu capetele plecate, şi rămaseră acolo sub privirile îngrijorate ale tatălui. Se vedea destul de limpede că păreau înşelaţi în speranţa lor de-a auzi o piesă de vioară frumoasă sau măcar agreabilă, că se şi saturaseră şi că doar politeţea îi determina să mai suporte această tulburare a siestei. Mai cu seamă felul în care suflau în aer fumul trabucurilor, pe nas sau pe gură, vădea o mare nervozitate din partea lor. Şi, cu toate acestea, Grete cînta atît de frumos ! Faţa îi era aplecata pe-o parte, iar privirea urmărea, încordat şi trist, notele de pe portativ. Gregor mai înainta puţin, cu capul cît mai aproape de podea, încercînd să-i întâlnească privirea. Oare era doar un simplu animal, cînd muzica îl emoţiona atît de profund ? Avea impresia că descoperă, în fine, calea către hrana necunoscută, pe care o dorea atît de mult. Se

hotărî să-și facă drum pînă lîngă Grete, apoi s-o tragă de fustă pentru a-i da să înțeleagă ca trebuie să vină cu vioara în camera lui, întrucît nimeni dintre cei de față nu-i aprecia arta atît de mult, ca el. După aceea n-o va mai lăsa să plece din odaia lui, cel puțin atît timp cît va mai fi el în viață ; aspectul lui înspăimîntător îi va fi, pentru prima oară, de folos ; va sta de pază la toate ușile camerei sale și se va repezi, pufnind, împotriva agresorilor ; dar Grete trebuia să rămînă nu din constrîngere, ci de bunăvoie ; să se așeze pe canapea, lîngă fratele ei, și să-l asculte în sfîrșit ; voia să-i destăinuie că avusese intenția fermă s-o dea la conservator și că, dacă nu s-ar fi întîmplat între timp nenorocirea, le-ar fi comunicat tuturor hotărîrea sa la Crăciunul trecut — oare a și trecut Crăciunul ? — fără a ține seama de eventualele lor împotriviri. Sora lui va fi mișcată de această declarație și va izbucni în lacrimi ; iar Gregor se va sălta pînă la umărul ei și o va săruta pe gît, mai ales că, de cînd se ducea la slujbă, Grete nu mai purta cordeluță și guleraș, ci umbla cu gîtul decoltat. „Domnule Samsa !” strigă domnul din mijloc ; apoi, fără a mai rosti vreun cuvînt, îi arată tatălui, cu degetul, pe Gregor, care înainta încet. Vioara amuți, iar domnul din mijloc le zîmbi prietenilor lui, dînd din cap, după care privi din nou spre Gregor. Tatălui i se păru mai urgent să-i liniștească pe locatari, decît să-l scoată pe Gregor de-acolo, deși aceștia nu păreau de loc alarmați, iar Gregor părea să-i amuze mai mult decît vioara. Tatăl alergă spre ei, cu brațele întinse în lături, și încercă săi împingă spre camera lor, împiedicîndu-i totodată să-l mai vadă pe Gregor. Dar ei începură să se cam enerveze, fără a se putea ști precis, dacă era din cauza purtării tatălui sau a faptului că

începeau să-și dea seama de vecinătatea ce le fusese impusă, fără știrea lor. Îi cerură explicații domnului Samsa, ridicînd și ei brațele în sus și trăgîndu-se nervoși de barbă, apoi porniră spre camera lor, dar foarte încet. Între timp, Grete, care se pierduse cu totul atunci cînd se oprise din cîntat, își reveni; mai stătu o vreme cu vioara și arcușul în mîinile ce atîrnau moi în jos și privi notele de parcă ar fi vrut să mai cînte ; apoi se reculese brusc, puse instrumentul în poala mamei, care mai ședea încă în fotoliu și abia își trăgea răsuflarea, după aceea dădu buzna în camera spre care se îndreptau chiriașii, zoriți din urmă de bătrînul Samsa. Se putea vedea cum, sub mîinile îndemînatice ale fetei, plăpumile și pernele din paturi zburau prin aer pentru a se rîndui la locul lor. Mai înainte ca locatarii să fi ajuns în camera lor, Grete terminase de așternut paturile și se și strecurase afară. Tatăl părea să fi căzut din nou pradă toanelor lui bizare, întrucît uitase de respectul pe care-l datora chiriașilor. El insistă și-i împinse într-una pînă cînd, ajuns în pragul ușii, domnul din mijloc bătu o dată puternic cu piciorul în podea, făcîndu-l pe bătrîn să se oprească locului. „Vă aduc la cunoștință prin aceasta, spuse el, ridicînd mîna și căutînd cu privirea și pe cele două femei, că date fiind condițiile respingătoare ce domnesc în această familie

— după aceste cuvinte, luă o hotărîre bruscă și scuipe pe jos — voi părăsi camera imediat. Firește că nu voi plăti absolut nimic pentru zilele cît am stat aici, și voi mai chibzui dacă nu e cazul să vă cer chiar și daune, care — credeți-mă — vor fi foarte ușor de motivat." Apoi tăcu, privind fix înaintea lui și așteptînd parcă ceva. Într-adevăr, cei doi prieteni interveniră și ei.

„Și noi plecăm imediat." După aceasta, domnul din

mijloc apucă violent clanța și trînti ușa răsunător.

Clătinîndu-se și căutînd sprijin în jur cu mîinile, tatăl se îndreptă spre fotoliu și-și dădu drumul să cadă de sus în el ; ai fi zis că s-a întins pentru obișnuitul lui somn de după cină ; doar tremurul zvîcnit al capului arăta că nu dormea cîtuși de puțin. în tot acest răstimp, Gregor stătuse liniștit în locul unde-l surprinseseră chiriașii. Decepția eșuării planului său, dar poate și slăbiciunea datorită prelungitei înfometări îl făcea incapabil să se urnească din loc. Se temea de iminența certă a unei catastrofe generale, ce trebuia să se abată asupra lui, și aștepta. Nu-l sperie nici măcar sunetul răsunător al viorii pe care mama o scăpă din poală, unde o ținuse pînă atunci cu degetele tremurînd.

„Dragii mei părinți, spuse sora, bătînd cu mîna în masă în chip de introducere, așa nu mai merge. Dacă voi, poate, nu vă dați seama, eu îmi dau perfect. Nu vreau să rostesc numele fratelui meu în fața acestui monstru, de aceea spun numai atît : trebuie să căutăm să ne descotorosim de el. Am încercat tot ceea ce era omenește cu puțință pentru a-l îngriji și a-l suporta, și cred că nimeni nu ne poate reproșa nimic.”

„Are de-o mie de ori dreptate ! spuse tata!. Fără a-și fi putut regăsi încă respirația, mama începu să tușească înăbușit, cu mina la gură, căpătînd o expresie de demență în privire.

Grete alergă la mama și o ținu de frunte. Tatăl, căruia cuvintele surorii lui Gregor păreau să-i fi limpezit gîndurile, se așeză bățos pe un scaun și se juca într-una cu șapca printre farfuriile rămase pe masă de la cina chiriașilor, privind din cînd în cînd spre fiu-său, în tăcere.

„Trebuie să ne descotorosim de el, se adresa Grete

acum exclusiv tatălui său, întrucît mama nu mai auzea nimic din cauza tusei, altfel parcă văd c-o să vă bage pe-amîndoi în mormînt. Cînd cineva muncește din greu, așa cum facem noi, nu mai poate îndura această veșnică tortură, ori de cîte ori se întoarce acasă. M-am săturat pînă-n gît." Și izbucni într-un asemenea plîns, încît lacrimile începură să-i picure de sus pe fața rnamei, de pe care le șterse cu gesturi mecanice.

„Dar ce să facem, fata mea ?" spuse tatăl înduioșat, vădînd o surprinzătoare înțelegere.

Grete ridică din umeri, exprimînd astfel ne-hotărîrea care o cuprinsese o dată cu plînsul și care destrămase atitudinea fermă dinainte.

„Dacă ne-ar înțelege", reluă tata oarecum întrebător ; dar Grete, continuînd să plîngă, făcu un gest violent din mîină, în semn că nici gînd nu poate fi de așa ceva.

„Dacă ne-ar înțelege, repetă bătrînul Samsa și închise ochii, ca pentru a-și reprezenta mai limpede convingerea fetei despre imposibilitatea

acestui lucru, atunci poate că ar fi posibil să ne învoim cu el. Dar așa..."

„Să dispară, strigă sora, este singura cale, tată ! Trebuie să te eliberezi de gîndul că el este Gregor. Toată nenorocirea noastră provine din faptul că am crezut atîta vreme acest lucru. Dar cum ar putea să fie Gregor ? Dacă ar fi fost el, ar fi înțeles de mult ca nu e posibilă conviețuirea între oameni și astfel de animale și ar fi plecat de bunăvoie. Atunci n-am mai fi avut nici un frate, dar ne-am fi putut continua viața și i-am fi cinstit memoria. Dar așa, animalul ăsta ne urmărește, ne gonește chiriașii, parc-ar vrea să pună stăpînire pe întreg apartamentul și să ne silească să înnoptăm pe uliță. Uite,

tată, țipă ea deodată, iar începe !" Cuprinsă de o groază pe care Gregor nu și-o putea explica, Grete o părăsi chiar și pe mama, smulgîndu-se de îngă fotoliul ei, părănd gata s-o lase pradă monstrului, și se refugie în grabă îndărătul tatălui ei, care se sculă enervat, ridicînd brațele în lături, ca pentru a o apăra. Dar Gregor nici nu se gîndea să sperie pe cineva, și cu atît mai puțin pe Grete. începu doar să se întoarcă, pentru a se îndrepta spre camera lui ; iar mișcarea aceasta produse stupoare, firește, întrucît slăbiciunea îl obligă să se ajute, în momentele dificile, cu capul, pe care-l ridica de mai multe ori, izbind apoi cu mandibulele în podea. Se opri și privi în jur. Familia părea să-și fi dat seama de bunele lui intenții ; spaima nu dăinuise decît o clipă. Acum îl priveau cu toții, în tăcere și abătuți. Mama zăcea în fotoliu cu picioarele întinse și lipite strîns. abia mai tinînd ochii deschiși de istovită ce era ; tatăl și Grete ședeau pe scaun unul lîngă altul, iar fata își petrecuse brațul pe după gîtul bătrînului.

«Acum mă vor lăsa, probabil, să mă întorc», gîndi Gregor și-și reluă truda. Nu se putea stăpâni să nu gînfie de oboseală și, din cînd în cînd, trebuia să se odihnească. De altfel nimeni nu-l grăbea, îl lăsau în voia lui. După ce termină întoarcerea, porni îndată drept înainte spre camera lui. Era uimit de distanța pînă acolo și nu înțelegea cum putuse face atîta drum, cu puțin timp înainte, dat fiind halul de slăbiciune în care se afla. N-avea în gînd decît cum să se tîrască mai repede îndărăt, așa că nici nu observă tăcerea familiei, care nu-l tulbură cu nici un cuvînt, cu nici o exclamație. Abia cînd ajunse în pragul ușii, întoarse capul, dar nu de tot, întrucît simțea cum începe să i se înțepenească gîtul ; mai văzu, totuși, că nu se schimbase nimic în urma lui, doar Grete

se ridicase în picioare. Ultima lui privire fu pentru maicăsa, care adormise de-a binelea.

Nici nu ajunse bine în cameră, cînd cineva și închise ușa precipitat, în urma lui, zăvorînd-o bine și încuind-o. Zgomotul neașteptat, din spate, îl sperie pe Gregor atît de tare, încît i se tăiară picioarele. Sora lui fusese cea care se grăbise astfel. Ea se sculase numaidecît, pentru a fi pregătită, apoi se repezise în vîrfurile picioarelor după el, atît de ușor, încît Gregor nici n-o auzise venind, „în sfîrșit!" strigă ea părinților, răsucind cheia în broască.

«Și-acum ?» se întrebă Gregor, uitîndu-se în jur prin beznă. Curînd făcu descoperirea că nu se mai poate mișca de loc. Nu-l miră cîtuși de puțin, mai degrabă i se păru neverosimil că fusese într-adevăr în stare, pînă acum, să se urnească din loc cu piciorușele lui firave. De altfel, îi era destul de bine. E drept

că-l săgetau dureri prin tot corpul, dar avea impresia că nu mai simțea nici mărul putred înfipt în spinare, nici inflamația din jurul lui, care era acoperită de praf scămos. Își aminti din nou de familie, cu duioșie și dragoste. Știa și el că trebuie să dispară și hotărîrea lui era mai fermă chiar decît cea a surorii sale. Rămase astfel, în starea aceasta de meditație pașnică și vană, pînă cînd orologiul din turn bătutu al treilea ceas spre dimineață. Mai apucă să vadă și mijitul zorilor, afară, în fața ferestrei. Apoi, fără să vrea, lăsă capul să-i cadă în jos și, din nările lui, mai adie slab o ultimă suflare.

În faptul zilei veni femeia de serviciu care — deși fusese rugată în repetate rînduri să nu facă zgomot — trîntea ușile cu putere, grăbită, astfel încît după sosirea ei nu mai era chip de somn liniștit în tot apartamentul ; deschizînd ușa camerei lui Gregor, pentru obișnuita-i

vizită scurtă, nu observă la început nimic extraordinar. își închipui că Gregor sta cu bună intenție astfel nemișcat și că face pe ofensatul ; îl credea în stare de astfel de acțiuni deliberate. Cum, întîmplător, avea în mîină o mătură cu coada lungă, încercă din ușă să-l gîdile. Cînd văzu că nici cu asta n-are succes, se enervă și-l ghionti cu coada măturii ; abia cînd își dădu seama că trupul lui alunecă fără nici o rezistență, deveni deodată mai atentă. Și, cînd înțelese realitatea, făcu ochii mari, fluierînd încetișor ; dar nu rămase mult timp pe loc, ci deschise brusc ușa dormitorului și strigă în întunericul dinăuntru :

„Ia veniți să vedeți, a crăpat ; zace pe jos, mort de-a binelea !”

Soții Samsa se ridicară în capul oaselor, în patul conjugal, și, mai înainte de a înțelege sensul veștii aduse, încercară să-și potolească spaima produsă de strigătele femeii. Apoi domnul și doamna Samsa se dădură grabnic jos din pat, fiecare pe partea sa ; domnul Samsa își aruncă pledul pe umeri, doamna Samsa apăru doar în cămașă de noapte, și amndoi năvăliră în camera lui Gregor. între timp se deschisese și ușa sufrageriei, unde dormea Grete de la venirea chiriașilor ; Grete era complet îmbrăcată, ca și cum n-ar fi închis ochii toată noaptea ; de altfel și fața ei trasă părea să confirme acest lucru. „Mort ?” îngăimă doamna Samsa și cată întrebător spre femeia de serviciu, cu toate că ar fi putut să verifice singură și chiar să-și dea seama fără să mai verifice. „De-a binelea !” spuse femeia și, ca dovadă, împinse cît colo, cu mătura, hoitul lui Gregor. Doamna Samsa schiță un gest, de parcă ar fi vrut să rețină mătura, dar renunță. „Ei, spuse domnul Samsa, acu putem să-i mulțumim lui

Dumnezeu !" își făcu cruce, iar cele trei femei îi urmară exemplul. Fără a-și lua ochii de la cadavru, Grete murmură : „Ia uitați-vă, cât era de slab ! De altfel nu mai mânca nimic de multă vreme. Mîncarea o luam din camera lui așa cum o aduceam." într-adevăr, corpul lui Gregor era supt de tot și uscat ; abia acum, cînd trupul nu se mai sprijinea pe piciorușe și cînd privirile nu mai erau abătute de altceva, se vedea cu adevărat cât era de slab.

„Vino o clipa la noi în cameră, Grete", spuse doamna Samsa cu un zîmbet îndurerat și Grete porni pe urma lor, spre dormitor, după ce mai aruncă o privire asupra cadavrului. Femeia de serviciu închise ușa și deschise larg fereastra Deși era încă foarte de dimineață, aerul proaspăt aducea o boare călduță. Se apropia sfîrșitul lui martie.

Cei trei chiriași ieșiră din camera lor și căutară cu privirea, mirați, micul dejun ; îi uitase toată lumea. „Unde e micul dejun ?" o întrebă posac, domnul din mijloc pe femeie. Aceasta duse degetul la buze și le făcu semn, în tăcere, s-o urmeze repede în odaia lui Gregor. Se duseră și se opriră în jurul hoitului lui Gregor, stînd cu mîinile în buzunarele surtucurilor cam ponosite, în mijlocul camerei scăldate de lumină.

Atunci se deschise ușa dormitorului și domnul Samsa apăru îmbrăcat în livrea, cu soția de un braț și cu fiica de celălalt. Toți trei aveau ochii plînși ; Grete își lipea, din cînd în cînd, fața de brațul tatălui.

„Să plecați numaidecît din casa mea !" spuse domnul Samsa arătîndu-le ușa, în timp ce continua să le țină de braț pe femei. „Ce vreți să înțelegeți prin asta ?" întrebă domnul din mijloc, cam consternat, și schiță un zîmbet mios. Ceilalți doi domni stăteau cu mîinile la spate și le

frecau într-una, așteptându-se la o ceartă aprigă ce trebuia să se termine, bineînțeles, în favoarea lor. „înțeleg exact ceea ce spun”, ripostă domnul Samsa, îndreptându-se spre locatar împreună cu cele două femei, care mergeau în pas cu el. Chiriașul așteptă mai întâi liniștit și privi în jos, ca pentru a-și aduna gândurile în vederea unui nou plan. „Bine, atunci să mergem”, zise el într-un târziu și se uită la domnul Samsa cu o privire, de parcă un sentiment neașteptat de umilință îl îndemna să-i ceară voie chiar și pentru această hotărâre. Domnul Samsa îl aprobă doar din ochi, scurt, repetând gestul de câteva ori. După care chiriașul porni într-adevăr, cu pași mari, spre antreu ; cei doi prieteni, care de câteva clipe încetaseră să-și mai frământa mâinile. se repeziră și ei îndată după el, de parcă s-ar fi temut ca nu care cumva să ajungă domnul Samsa înaintea lor în antreu și să le taie legătura cu șeful. În antreu, cei trei își luară pălăriile din cuier, scoaseră bastoanele din suportul pentru umbrele, făcură o înclinare mută și părăsiră

apartamentul. Mînat de o neîncredere — cum se vădi după aceea — neîntemeiată, domnul Samsa ieși împreună cu cele două femei pe palierul din fața apartamentului sprijiniți de parmaclîcul scării, îi văzură pe cei trei domni coborînd încet, dar fără oprire, dispărînd la fiecare etaj, pentru câteva clipe, în dreptul unei cotituri, apoi ivindu-se din nou ; cu cît ajungeau mai în jos, cu atît slăbea și interesul familiei Samsa, astfel încît, în momentul în care o calfă de măcelar trecu pe lîngă ei, cu tava plină de mărfuri pe cap, și urcă mîndru mai departe, domnul Samsa și cele două femei părăsiră parmadîcul scării și se întoarseră în apartament, de parcă li se luase o piatră de pe inimă.

Hotărîră ca ziua aceasta s-o închine odihnei și plimbării : nu numai că meritau această întrerupere a lucrului, dar chiar aveau nevoie de ea. Și, astfel, se așezară la masă pentru a scrie trei scrisori de scuze, domnul Samsa către directorul lui, doamna Samsa către patronul care-i da comenzi, iar Grete către șeful ei de raion. În timp ce scriau, intră înăuntru femeia de serviciu, pentru a le spune că pleacă, întrucît și-a terminat treaba. Cei trei, aflați în toiul scrisului, dădură la început doar din cap, fără a ridica ochii de pe hîrtie și, abia cînd văzură că femeia n-avea de gînd să plece, priviră spre ea, enervați. "Ce mai e ?" întrebă domnul Samsa. Femeia se oprise în prag, zîmbind de parcă ar fi avut să anunțe familiei cine știe ce mare fericire — dar numai dacă va fi discusută pe îndelete. Pana mică de struț, care era înfiptă drept în sus în pălărie și care-l enervase pe domnul Samsa încă din clipa cînd femeia începuse să lucreze la ei, se clătina în toate direcțiile. „Ei, ce mai vrei, la urma urmei ?" întrebă doamna Samsa, pe care femeia o respecta cel mai mult. „Mda ! răspunse femeia și un rîs prietenos o împiedică să continue numaidecît, va să zică nu trebuie să vă mai bateți capul cum să scăpați de chestia aia de dincolo.

S-a și făcut." Doamna Samsa și Grete își plecară din nou capul asupra hîrtiei, vrînd parcă să continue cu scrisul ; domnul Samsa, care-și dădu seama că femeia vrea să le povestească pe larg tot ce făcuse, o opri cu un gest energetic al mîinii. Văzînd că nu-i chip de povestit, servitoarea își aduse aminte că e foarte grăbită și le strigă, vizibil ofensată : „Alivoar la toată lumea !" apoi se răsuci, furioasă, pe picioare și ieși din casă, trîntind ușa răsunător.

„Astă seară îi dăm tălpășița”, preciza domnul Samsa, dar nu primi răspuns nici de la soția sa, nici de la Grete, a căror liniște abia dobândită părea că fusese din nou tulburată de către femeia de serviciu. Se ridicară amîndouă de pe scaune și se duseră la fereastră unde rămaseră o vreme îmbrățișate. Domnul Samsa se întoarse în fotoliu cu fața spre ele și le contemplă o clipă. Apoi le strigă : „Hai, să mergem. Terminați odată cu toate poveștile astea vechi. Și mai îngrijitivă și de mine.” Femeile îl ascultară numaidecît, alergară lîngă el, și-l alintară, apoi își terminară în grabă scrisorile.

După aceea ieșiră tustrei, împreună, din apartament — lucru care nu se mai întîmplase de luni de zile — și porniră cu tramvaiul electric spre marginea orașului, la iarbă verde. Vagonul cu care mergeau era scaldat de un soare călduț. Așezați comod pe banchetă, se sfătuiră cu privire la perspective și ajunseră la concluzia că, privite mai de aproape, ele nu păreau cîtuși de puțin rele, mai ales că toate cele trei slujbe — despre care, pînă acum, nici nu-și puseseră unul altuia întrebări — prezentau avantaje nespuse și erau foarte promițătoare pentru viitor. Primul lucru, și cel mai urgent, pentru a-și îmbunătăți situația, era, firește, schimbarea locuinței ; aveau de gînd să caute un apartament mic și mai ieftin, dar mai bine situat și mai practic decît acesta, pe care îl găsise Gregor. În timp ce discutau astfel și priveau la fiica lor care se înflăcăra tot mai mult, domnul și doamna Samsa observară, cam în același timp cum Grete — în ciuda tracasărilor din ultima vreme care-i ofiliseră obrazul — înflorise și se transformase într-o fată frumoasă, cu forme pline. Devenind mai tăcuți și înțelegîndu-se, aproape fără să-și dea seama, doar din priviri, le trecu prin

mente că ar cam fi vremea să-i caute un bărbat cumsecade. Noile lor visuri și bunele intenții părură să-și afle confirmarea când, ajungînd la capătul călătoriei, fata se ridică prima de pe bancă și-și întinse trupul tînăr.

UN MEDIC DE TARĂ

Eram în mare încurcătură: aveam înaintea mea o călătorie urgentă ; un bolnav grav mă aștepta într-un sat, la o depărtare de zece mile, un viscol puternic umplea spațiul vast dintre mine și el ; aveam o trăsură, ușoară, cu roți mari, tocmai bună pentru șoselele noastre ; înfășurat în șubă, ținînd geanta cu instrumente într-o mînă, așteptam în curte gata de drum ; dar calul lipsea, calul. Propriul meu cal murise în noaptea precedentă, din cauză că se istovise peste măsură în această iarnă geroasă ; slujnica umbla acum prin sat, ca să capete un cal de împrumut; dar fără speranță, știam bine, iar eu adăstam acolo fără rost, tot mai acoperit de zăpadă, înlemnind tot mai mult de frig. La poartă se ivi fata, singură, și clătina fanalul ; firește, cine împrumută calul acum pentru un astfel de drum? Măsurai încă o dată curtea ; nu găseam nici o soluție ; absent, frămîntat, lovii cu piciorul în ușa șubredă a cocinei de porci care sta nefolosită de ani și ani. Se deschise și se bălăngăni din balamale încolo și-ncoace. Dinăuntru răzbi căldură și parcă miros de cai. Un fînar cu lumina tulbure se clătina înăuntru, atârnat de-o frînghie. Un om, ciucit pe jos în cotineața scundă, își arată chipul deschis, cu ochi sinilii. „Să înham caii? întrebă el ieșind afară de-a bușilea. N-am știut ce să spun și doar m-am aplecat ca să văd ce mai era în cocină. Slujnica sta lîngă mine. Habar n-aveam ce lucruri sînt la îndemîină în propria noastră casă", spuse ea și rîseră amîndoi. Hii, frate, hii, soră !" strigă rîndașul și doi cai,

două animale imense, cu crupa lată, ieșiră unul după altul, cu picioarele strînse lîngă corp, plecîndu-și ca niște cămile capetele armonioase și strecurîndu-se doar datorită șerpuirilor viguroase ale trupurilor prin deschiderea ușii, pe care o umplură complet. Dar numaidecît se ridicară pe picioarele lor lungi, din trupuri ieșindu-le aburi deși. „Dă-i o mîină de ajutor”, am spus și fata sa repezit supusă să-i întindă argatului hamurile de la trăsura. Dar abia ajunse lîngă el, că rîndașul o cuprinde în brațe și-și pleacă fața peste a ei. Fata scoate un țipăt și se refugiază lîngă mine ; pe obrazul ei sînt întipărite urmele roșii a două șiruri de dinți. „Vită ! strig furios, ți s-a făcut de gîrbaci ?” dar îmi dau seama îndată că e un străin, despre care nu știu de unde vine și că mă ajută de bunăvoie, cînd toți ceilați mă lasă baltă. Ca și cum mi-ar fi cunoscut gîndurile, nu-mi ia amenințarea în nume de rău, ci se întoarce doar o dată spre mine, tot ocupat cu caii. „Urcați-vă”, zice el apoi și într-adevăr: totul este gata. Bag de seamă că încă n-am mers cu asemenea pereche de cai frumoși și mă urc vesel în trăsura. „De mîinat caii, însă, am să-i mîin eu, tu nu cunoști drumul”, îi spun. „Design, răspunde el, eu nici nu merg cu dumneavoastră rămîn la Rosa.” „Nu !” strigă Rosa și aleargă în casă cuprinsă de presimțirea destinului ei inevitabil ; aud zornăind lanțul de la ușă, pe care-l înțepeneste bine ; aud clinchetul broaștei care se-neuie ; văd cum, în afară de asta, trece-n goană prin tindă și prin celelalte odăi, stingînd luminile pentru a nu putea fi găsită. „Mergi cu mine, îi spun rîndașului, sau renunț la drum, oricât o fi de urgent. Nici nu-mi trece prin minte să-ți las pradă fata, ca preț pentru drumul ăsta. „Zoriți!” spune el și bate din palme; trăsura este smulsă din loc ca un lemn în șuvoiul apelor ; mai

apuc să aud cum ușa casei mele se sparge și sare în țândări sub izbiturile rîndașului, apoi ochii și urechile mi le umple un vîjîit ce pătrunde deopotrivă prin toate simțurile. Dar și asta doar vreme de-o clipă, căci am și ajuns la destinație, de parcă în fața porții mele s-ar întinde îndată curtea pacientului ; caii stau locului liniștiți; ninsoarea a contenit; jur-împrejur lumina lunii; părinții bolnavului ies în grabă din casă după ei sora lui; sînt luat aproape pe sus din trăsură ; nu pricep nimic din vorbele lor încîlcite; în odaia bolnavului aerul e aproape de nerespirat; vatra, uitată de toți, fumează; voi deschide larg ferestrele ; dar mai întîi vreau să-l văd pe bolnav. Slab, fără febră, nici rece, nici cald cu ochii sleiți, băiatul se ridică fără cămașă pe el de sub plapumă, se agață de gîtul meu și-mi șoptește la ureche : „Doctore, lasă-mă să mor”, Privesc în jur, n-a auzit nimeni ; părinții stau muți, aplecați înainte, și-mi așteaptă verdictul, sora a adus un scaun pentru geanta mea. Deschid geanta și caut printre instrumente ; din patul său băiatul întinde mereu mîna spre mine, ca să-mi amintească de rugămintea lui. Apuc o pensetă, o cercetez la lumina feștili și o pun din nou la loc. Da, gîndesc eu blestemînd, în asemenea cazuri te ajută zeii, îți trimit calul ce-ți lipsește, dată fiind graba mai adaugă încă unul, și pentru a te copleși îți dăruiesc și un rîndaș. Abia acum îmi aduc aminte de Rosa ; ce să fac, cum s-o scap, cum s-o scot de sub acest rîndaș, cînd sînt la zece mile depărtare de ea, cu niște cai de nestăpînit la trăsură ? Acești cai care iată că și-au slăbit oarecum curelele ; care deschid ferestrele din afară înăuntru, nici eu nu știu cum ; care bagă capul înăuntru, fiecare ,pe cîte-o fereastră și privesc bolnavul, nestingheriți de țipetele familiei. «Am să plec

numaidecît îndărăt», gîndesc eu, de parcă m-ar fi îndemnat cail să pornesc la drum, dar îngădui ca sora bolnavului, care mă crede amețit de căldură, să-mi scoată șuba. Mi se pune la îndemînă un pahar cu rom, bătrînul mă bate pe umăr, faptul că-mi oferă din comoara lui justifică această intimitate. Clatin din cap ; în sfera strîmtă a gîndirii bătrînului mi s-ar face rău ; doar pentru motivul ăsta refuz să beau. Mama stă lîngă pat și mă atrage într-acolo ; îi dau ascultare și, în timp ce calul meu nechează spre tavan, pun capul pe pieptul copilului, care se înfioară sub barba mea rece. Se adeverește ceea ce știam dinainte : băiatul e sănătos, cu o circulație cam proastă a sîngelui și îndopat cu cafea de mama grijulie, dar sănătos și cel mai bun lucru de făcut ar fi să-l alung din pat cu un ghiont. Dar nu sînt un reformist utopic și-l las să zacă mai departe. Sînt angajat de district și-mi fac datoria pînă la capăt, pînă acolo unde aproape întrece măsura. Plătît prost, sînt totuși generos și gata să-i ajut pe săraci. Trebuie să mă mai îngrijesc doar de Rosa, apoi băiatul n-are decît să aibă dreptate și vreau să mor și eu. Ce caut eu aici, în iarna asta fără sfîrșit! Calul mi-a murit și uite că nu e nimeni în sat, care să mi-l împrumute pe-al lui. Trebuie să-mi scot cai cocina porcilor, și dacă din întîmplare n-ar exista cai, ar trebui să merg cu scroafa la trăsură. Așa stau lucrurile. Și dau din cap spre familie. Ei nu știu nimic din toate astea și, chiar dacă ar ști, tot n-ar crede. E ușor să scrii rețete, dar, în rest, e greu să te-nțelegi cu oamenii. Ei, vizita mea aici ar fi, așadar, terminată ; m-au făcut să mă ostenesc încă o dată degeaba ; sînt obișnuit cu asta, tot districtul mă martirizează cu ajutorul clopoțelului meu de noapte ; dar faptul că de rîndul ăsta a trebuit s-o mai sacrific și pe

Rosa, fata asta frumoasă, care trăiește de ani de, zile în casa mea, aproape fără s-o bag în seamă — sacrificiul ăsta e prea mare și, în mintea mea, trebuie să recurg, într-un fel la arguții, pentru a nu mă dezlanțui împotriva familiei ăsteia care, oricîtă bunăvoință ar avea, nu mi-o poate da îndărăt pe Rosa. Cînd însă îmi închid geanta și fac semn să mi se aducă șuba, în timp ce familia stă adunată laolaltă, tata adulmecînd pe deasupra paharului de rom din mîină, mama probabil dezamăgită de mine — da ce-or fi așteptînd oamenii ăștia de la mine ! — abia ținîndu-și, lacrimile și mușcîndu-și buzele, iar sora fluturînd un prosop îmbibat din plin cu sînge, în clipa asta sînt oarecum gata să admit, eventual, că flăcăul poate este totuși bolnav. Mă duc spre el, băiatul mă întîmpină surîzător, de parcă i-aș aduce supa cea mai concentrată — ah, acum nechează amîndoi caii ! — rînduită probabil de undeva de sus, larva asta trebuie de bună seamă să înlesnească examenul, și iată, acum găsesc firește, că băiatul e bolnav. Pe partea dreaptă trupului, în regiunea șoldului, s-a deschis o rană mare cît podul palmei. Cu aspect roșiatic, cu multe nuanțe, mai întunecată în profunzime, deschizîndu-se la culoare spre margini, cu granulație fină, cu sîngele inegal grămădit, deschisă ca o exploatare minieră de suprafață. Acesta este aspectul ei de la distanță. De aproape mai apare încă un factor agravant. Cine poate privi la una ca asta fără să fluiera încetișor ? Viermi de grosimea și lungimea degetului meu mic, trandafirii de felul lor și, în plus, stropiți de sînge, parcă fixați în interiorul plăgii, se zvîrcolesc să iasă la lumină cu căpșoarele lor albe și cu nenumăratele piciorușe. Sărmane băiat, nu te mai poate ajuta nimeni ! Am descoperit marea ta rană ; de la

floarea asta din șold ți se trage sfîrșitul. Familia e fericită, căci mă vede în plină activitate ; sora o spune mamei, mama tatălui, tata cîtorva oaspeți care intră în vîrfurile picioarelor și legănîndu-se cu brațele întinse printre razele lunii din cadrul ușii deschise. „O să mă scapi ?” murmură cu sughițuri băiatul, complet orbit de viața din plaga lui. Așa sînt oamenii din ținutul meu. Totdeauna pretind doctorului imposibilul. Și-au pierdut vechea credință; preotul stă acasă și-și destramă odăjdiile una după alta; doctorul trebuie să facă însă totul, cu mîna-i delicată de chirurg. Ei, fie cum doriți ! Eu nu m-am oferit ; dacă mă utilizați în scopuri sfinte, îngădui să faceți și asta cu mine ; la ce altceva mai bun mă pot aștepta eu, un bătrîn doctor de țară, lipsit de slujnica mea ! Iar ei, familia și bătrînii satului, vin și mă dezbracă de haine; un cor de școală, cu învățătorul în frunte, stă în fața casei și cîntă, pe o melodie cît se poate de simplă, textul :

Despuiati-l și-atunci lecuiește,

Iar de nu lecuiește, ucideți-l!

E doar un doftor, e doar un doftor.

Apoi sînt despuiat și, treeîndu-mi degetele prin barbă, privesc liniștit, cu capul plecat, oamenii. Mă resemnez întru totul și sînt mai tare decît toți și așa rămîn, deși nu-mi ajută cu nimic, căci acum mă apucă de cap și de picioare și mă aburcă în pat. Mă așază la perete, în partea rănii. Apoi ies toți din odaie ; ușa se închide ; cîntecul amuțește ; nori trec prin dreptul lunii ; mă acoperă așternutul, cald ; capetele cailor se clatină fantomatic în deschiderile ferestrelor. „Știi, aud spunîndu-mi-se la ureche, încrederea mea în tine e foarte redusă. Căci și tu ai fost azvîrlit undeva, nu te poți pune niciodată pe picioare. În loc să mă ajuți, mă strîmtorezi

pe patul morții. Tare ți-aș mai scoate ochii ! „Așa e, spun eu, e o rușine. Dar la urma urmei sînt doctor. Ce să fac ? Crede-mă, nici mie nu mie ușor. „Și vrei să mă declar mulțumit cu scuza asta? Ah, dar trebuie, fără-ndoială. Totdeauna trebui să mă declar mulțumit. Am venit pe lume cu o rană frumoasă; asta a fost toată zestrea mea.”

„Tinere prieten, spun, greșeala ta e că n-ai o viziune de ansamblu. Eu, care am fost prin toate camerele de bolnavi, de-a lungul și de-a latul țării, îți spun : rana ta nu e chiar atît de rea. E făcută în unghi ascuțit, cu două lovituri de secure. Mulți își oferă o latură a trupului și abia dacă aud securea în pădure, necum ca aceasta să se apropie de ei.” „E cu adevărat așa sau mă înșeli în aiurările frigurilor mele ?” „E cu adevărat așa, poți să iei cu tine pe lumea cealaltă cuvîntul de onoare al unui medic de district.” Și el l-a luat și s-a liniștit. Dar acum era timpul să mă gîndesc la scăparea mea. Caii încă mai stăteau credincioși la locurile lor. Adunai repede hainele, șuba și geanta ; nu voiam să zăbovesc cu îmbrăcatul ; dacă se grăbeau caii ca la venirea înapoi, aveam să săr oarecum din patul ăsta într-al meu. Un cal se trase, ascultător îndărăt de la fereastră ; aruncaii legătura în trăsura; șuba zbură prea departe, se agăță doar cu o mîneacă de un cîrlig. Destul de bine și așa. Îmi făcui vînt pe cal. Hățurile atîrnînd liber, un cal abia legat de celălalt, trăsura, după ei, clătinîndu-se fără direcție, la urmă de tot șuba tîrîtă prin zăpadă. „Zoriți !” am strigat, dar nu se zoreau de fel ; înaintam ca niște moșnegi prin pustiul de zăpadă ; în urma noastră răsuna prelung cîntecul nou, dar eronat al copiilor :

*Bucurafi-vă, pacienților,
Doftorul v-a fost adus în pat.*

Așa n-am să mai ajung niciodată acasă ; clientela mea înfloritoare s-a prăpădit, un succesori mă fură, dar fără folos, căci nu mă poate înlocui; în casa mea face ravagii scîrbosul de rîndaș; Rosa e victima lui ; nu vreau să-mi duc gîndul ăsta pînă la capăt. Om bătrîn, despuiat, expus gerului ăstor vremuri nenorocite, umblu haihui într-o trăsură pămîntească, cu cai nepămînteni. Șuba îmi atîrnă în urma trăsorii, dar n-o pot ajunge cu mîna, și nimeni din adunătura de pacienți în plină mișcare nu mișcă un deget. Înșelat! Înșelat! Am ascultat pentru o dată de sunetul greșit al clopoțelului de noapte — niciodată nu vor fi îndreptate consecințele.

LA GALERIE

Dacă vreo călăreață oarecare de circ, firavă și ofticoasă, ar fi silită cu plesnituri din bici de către un șef nemilos să se învîrtească neînterupt în manej, luni de-a rîndul, în fața unui public nesățios, și să salte pe crupa unei gloabe făcînd bezele și mlădiindu-se din mijloc, și dacă acest joc ar continua în vuietul orchestrei și al ventilatoarelor înspre viitorul cenușiu ce se deschide neconținut înainte, însoțit de aplauzele care aci se sting, aci izbucnesc iarăși din palmele ce sînt de fapt niște ciocane cu abur — poate că atunci un tînăr spectator de la galerie ar coborî în goană pe lungă scară dintre staluri, s-ar repezi în manej și, în plin cîntec al fanfarei ce se adaptează mereu, ar striga : opriți!

Dar întrucît nu astfel se petrec lucrurile, ci o femeie frumoasă, îmbrăcată în alb și roșu, țîșnește în arenă zburînd printre draperiile pe care lacheii maiestuoși le trag în lături dinaintea ei, întrucît directorul, căutîndu-i privirile, îi răsufală în față ca un animal devotat, o saltă grijuliu pe calul vînat- rotat, de parcă nepoata lui cea mai

dragă ar porni într-o călătorie primejdioasă, nu se poate hotărî să dea semnalul pocnind din bici, apoi printr-un efort de stăpînire de sine, îl dă în fine, după care aleargă pe lîngă cal cu gura căscată, urmărește cu ochi ageri salturile călăreței, abia putînd înțelege măestria ei, încearcă s-o avertizeze cu strigăte în englezește, îndeamnă la atenție încordată pe rîndașii care țin cercurile, iar înainte de marele *salto mortale*, imploră, cu brațele ridicate, orchestra să tacă și în cele din urmă o ridică pe micuță de pe calul tremu-rînd o sărută pe amîndoi obrazii și nici o omagiere din partea publicului nu i se pare îndestulătoare, în timp ce ea, săltîndu-se în vîrfurile picioarelor și sprijinindu-se de el, în norul de praf care încă îi înconjoară, întinde brațele în lături și-și lasă căpșorul pe spate, vrînd să împartă cu tot cercul fericirea ei — întrucît astfel se petrec lucrurile, spectatorul de la galerie își reazimă fața de balustradă și, lăsîndu-se furat de marșul final ca de un vis greu, plînge fără voie.

IN FAȚA LEGII

În fața legii stă un păzitor. La acest păzitor, vine un om de la țară și cere voie să intre în lege. Dar păzitorul îi spune că acum nu-i poate permite să intre. Omul chibzuieste și apoi întreabă dacă va avea voie să intre mai tîrziu. „Tot ce se poate, spune paznicul, dar acum nu.” întrucît poarta legii este deschisă ca întotdeauna, iar păzitorul se dă într-o parte, omul se apleacă pentru a privi pe ușă în interior. Cînd păzitorul observă asta, rîde și spune : „Dacă te ispitește într-atît, încearcă să intri înăuntru, în ciuda interdicției mele. Bagă însă de seamă : am putere. Și nu sînt decît păzitorul cel mai de jos. La intrarea în fiecare sală stau, însă, alți păzitori, unul mai puternic decît altul. Pe al treilea nu mai pot nici măcar

eu să-l privesc." La asemenea dificultăți nu se așteptase omul de la țară; că doar legea trebuie să fie totdeauna și oricui la îndemână, își zice el; dar, acum, cînd privește mai bine la păzitorul îmbrăcat cu șubă, la nasul lui mare și ascuțit, la barba lui tătărăscă răsfirată și neagră, se hotărăște totuși, mai bine să aștepte pînă ce i se va îngădui să intre. Păzitorul îi dă un scaunel și-i spuse să șadă lingă ușă, de-o parte. Acolo stă zile și ani în șir. Mai face multe încercări de-a fi lăsat înăuntru și-l obosește pe păzitor cu insistențele sale. Adeseori păzitorul îl supune la mici interogatorii, îl întrebă de unde e de fel și multe altele, dar sînt întrebări puse doar de cum pun domnii cei mari; iar la urmă îi spune tot mereu că încă nu-i poate da drumul înăuntru. Omul, care-și luase multe lucruri cu el la drum, folosește totul, oricît ar fi fost de prețios, pentru a-l mitui pe portar. Acesta e drept că primește tot ce i se dă, dar spune de fiecare dată: „Primesc numai ca să nu crezi cumva că n-ai făcut tot ce-ar fi fost cu putință." De-a lungul nenumăraților ani, omul îl observă pe păzitor aproape fără întrerupere. Uită de ceilalți păzitori, și acesta, primul, îi apare ca singurul obstacol care-l împiedică sa intre în lege. Blestemă nefericita întâmplare, în primii ani cu glas tare și fără să țină seama de nimic, mai tîrziu, pe măsură ce îmbătrînește, doar mormăind în barbă pentru sine. Dă tot mai mult în mintea copiilor și, de vreme ce de-a lungul anilor a ajuns să-i cunoască păzitorului pînă și purecii din gulerul șubei, se roagă și de pureci să-l ajute al îndupleca. într-un tîrziu, vederea îi slăbește și nu mai știe dacă în jurul lui se face cu adevărat tot mai întuneric sau dacă îl înșală doar ochii. Dar distinge acum prin întuneric o strălucire nestinsă care răzbate pe ușa legii. Numai că

nu mai apucă să trăiască mult. În preajma morții, toată experiența din acest răstimp se adună într-o întrebare, pe care încă n-a apucat s-o pună păzitorului. Îi face semn să vină mai aproape, întrucît nu-și mai poate ridica în sus trupul care a început să se înțepenească. Păzitorul trebuie să se aplece adînc, pînă la el, întrucît diferența de înălțime s-a schimbat mult în defavoarea omului. „Acu ce mai vrei să știi? întrebă păzitorul, nu te mai sature o dată.” „Toți se străduiesc, vezi bine, să afle ce-i legea, grăiește omul, cum se face atunci că, în atîta amar de ani, n-a mai cerut nimeni, în afară de mine, să intre înăuntru ?” Păzitorul își dă seama că sfîrșitul omului e aproape și, pentru a mai răzbi pînă la auzul lui care se stinge, răcnește la el: „Pe aici nu putea obține să intre nimeni altul, întrucît intrarea asta ți-era hărăzită doar ție. Acum mă duc s-o închid.”

UNSPREZECE FECIORI

Am unsprezece feciori.

Primul este foarte puțin arătos, însă e serios și deștept; dar, cu toate că îl iubesc la fel ca pe toți copiii ceilalți, nu-l prețuiesc prea mult. Gîndirea lui îmi pare prea simplă. Nu vede nici în dreapta nici în stînga și nici în depărtare ; alergă necontenit în cerc sau mai curînd se învîrtește pe loc în mica sferă a gîndirii sale. Al doilea este frumos, zvelt, binefăcut; te încîntă să-l vezi în poziție de scrimă. Și el e deștept dar pe deasupra mai cunoaște și lumea ; a văzut multe și de-aceea pînă și natura patriei pare să-i grăiască mai intim decît celor rămași acasă. Totuși, această trăsătură desigur că nu se datorează numai — și nici măcar în primul rînd - călătoriilor, ci face parte mai degrabă din firea inimitabilă a acestui copil, pe care o recunoaște, de pildă, orice om

care încearcă să imite atistica lui săritură în apă cu multiple răsuciri, dar totuși sălbatic controlată. Curajul și pofta imitatorului duc pînă la capătul trambulinei, dar acolo, în loc să sară, el se oprește deodată și ridică brațele în semn de scuză. – Și cu toate astea (ar trebui să fiu de fapt fericit că am asemenea copil), raportul dintre mine și el nu este netulburat. Ochiul lui stîng este puțin mai mic decît dreptul și clipește des ; doar un mic defect, firește, care-i face expresia feței și mai provocatoare decît ar fi fost altcum ; și, față de ermeticitatea inaccesibilă a firii lui, nimeni nu va remarca cu reprobare acest ochi mai mic, ce clipește des. Eu însă, ca tată, o fac. Desigur că nu acest defect fizic este ceea ce mă doare, ci o mică anomalie a spiritului său, care-i e caracteristică, o otravă oarecare ce-i răătăcește prin sînge, o anumită incapacitate de a-și desăvîrși structura vieții proprii, pe care doar eu o întrevăd. Dar, pe de altă parte, firește că tocmai asta îl face cu adevărat fiul meu, căci acest cusur este totodată cusurul întregii noastre familii și apare mai mult decît evident la acest fiu.

Al treilea fecior este de asemeni frumos, dar nu e genul de frumusețe care-mi place. Este frumusețea cîntărețului : gura arcuită, ochiul visător, un cap care are nevoie de o draperie îndărătul său pentru a produce efect, pieptul boltindu-se nemăsurat, mîinile gata să gesticuleze numaidecît și revenind cu prea multă

ușurință înapoi, în jos, picioare care se mișcă afectat pentru că nu pot duce la greu. Și pe deasupra : timbrul vocii lui nu e plin ; amăgește o clipă, îl face pe cunoscător să asculte atent, dar se pierde foarte curînd. — Deși, în general, toate te-ar ispiti să te fălești cu un asemenea fiu, totuși îl țin de preferință ascuns ; nici el

însuși nu se vîrî în fruntea bucatelor, dar nu pentru că și-ar cunoaște cumva cusururile, ci din inocență. De altfel, se și simte străin în epoca noastră ; adesea e fără chef și nimic nu-l poate înveseli, de parcă ar face parte din familia mea, dar totodată și dintr-o alta, care a dispărut pentru totdeauna. Al patrulea fecior al meu este poate cel mai sociabil dintre toți. Adevărat copil al timpului său, el poate fi înțeles de oricine, stă cu picioarele pe pămîntul care e al tuturor și fiecare om este ispitit să-l salute dînd din cap. Poate că, datorită acestei aprecieri generale, firea lui dobîndește o oarecare degajare, mișcările lui o anumită libertate, părerile lui o notă de nepăsare. Unele din aforismele lui îți vine să le repeți deseori firește doar unele, căci în ansamblu suferă totuși de o mult prea mare superficialitate. Seamănă cu unul care sare admirabil, spintecînd aerul ca o rîndunică, dar care sfîrșește, totuși, dezolant, în pulberea deșartă, un nimic. Asemenea gînduri mă amărăsc la vederea acestui copil.

Al cincilea fecior este drăguț și bun ; promițea mai puțin decît a înfăptuit; era atît de insignifiant, încît în prezența lui te simțeau pur și simplu singur ; dar a ajuns cu toate astea să se bucure de oarecare considerație. Dacă m-ar întreba cineva, cum s-a întîmplat una ca asta, aproape că n-aș putea răspunde. Poate că nevinovăția răzbate, totuși, cel mai ușor prin zbulciumul elementelor din lumea noastră, și el este cu adevărat nevinovat. Poate chiar prea nevinovat. Prietenos cu orișicine. Poate chiar prea prietenos. Mărturisesc sincer că nu mă simt prea bine cînd cineva îl laudă în fața mea. Că doar înseamnă să pui prea puțin preț pe laudă dacă lauzi pe cineva care merită atît de vădit laude, ca fiul

meu.

Cel de-al șaselea fecior al meu pare, cel puțin la prima vedere, să fie cel mai visător dintre toți. Un tip fără vlagă și totuși un flecar. De aceea nici nu ieși ușor la capăt cu el. Dacă e pe punctul de-a pierde se cufundă într-o tristețe de neînvins, iar dacă dobîndește superioritatea, și-o menține prin flecăreală. Totuși nu-i contest o anumită înflăcărare care-l duce pînă la uitarea de sine ; ziua-n amiaza mare își croiește adeseori drum prin hățișul gîndurilor ca prin vis. Fără a fi bolnav — mai curînd se bucură de o sănătate robustă — se clatină uneori, mai ales în amurg, dar n-are nevoie de ajutor, nu cade. Poate că dezvoltarea lui fizică e de vină pentru acest simptom, e mult prea înalt pentru vîrstalui . Asta îl face dizgrațios în ansamblu, în ciuda unor detalii surprinzător de frumoase, ca, de pildă mîinile și picioarele. Dizgrațioasă este, de altfel, și fruntea lui, cu pielea și forma oaselor oarecum stafidită.

Al șaptelea fecior îmi aparține poate mai mult decît toți ceilalți. Lumea nu se pricepe să-l aprecieze; nu-i înțelege spiritul de un gen cu totul special. Nu-i exagerez meritele ; știu bine că e destul de insignifiant ; dacă lumea n-ar avea alt păcat decît acela de-a nu ști să-l prețuiască încă ar fi imaculată. Dar, în sînul familiei , n-aș vrea să fiu lipsit de un asemenea fecior. El aduce atît frămîntare, cît și respect față de tradiție, și le îmbină pe amîndouă, cel puțin după aprecierea mea, într-un întreg ireproșabil. Dar el însuși este, firește, ultimul care să știe cum să folosească acest întreg ; roata viitorului n-o va pune în mișcare ; totuși această însușire a lui este atît de tonică, atît de dătătoare de speranțe; mi-aș dori să aibă copii, iar aceștia, la rîndul lor, alți copii. Din păcate,

dorința asta pare că nu vrea să se împlinească. Stăpînit de-o suficiență pe care o înțeleg, dar care-mi e în, aceeași măsură nesuferită și care stă într-o contradicție măreață cu părerea celor din jur, el umblă prin lume de unul singur, nu se sinchisește de nici o fată și, cu toate astea, nu-și va pierde niciodată buna dispoziție.

Feciorul al optulea este copilul care-mi dă numai griji și necazuri ; de fapt, nu văd nici un motiv pentru asta. Mă privește străin, și totuși simt că mă unesc cu el legături paterne strînse. Timpul a îndreptat multe ; pe vremuri însă mă cuprindea uneori un tremur numai cînd mă gîndeam la el. El își urmează calea lui ; a rupt orice legături cu mine. Și va răzbi oriunde va vrea, cu căpățîna lui tare, cu micul său trup athletic — doar picioarele le avea, ca băiat, slabe, dar se vor fi înzdrăvenit între timp. Adeseori îmi vine poftă să-l chem îndărăt, să-l întreb ce e cu el, de fapt, de ce se izolează astfel de taică-său și ce intenții are, în fond ; dar acum este atît de departe și a trecut atîta vreme, că n-are decît să rămîna unde este. Aud că e singurul dintre fiii mei care poartă barbă ; firește, nu-i vine prea bine unui om atît de scund ca el.

Cel de-al nouălea fecior este foarte elegant și are acea privire dulce destinată femeilor. Atît de dulce încît uneori mă poate seduce chiar și pe mine, deși știu bine că nu e nevoie, propriu-zis, decît de un burete ud pentru a șterge toată strălucirea asta suprapămîntească. Particularitatea acestui băiat, însă, este că nici măcar nu pornește cu gîndul de a seduce ; s-ar mulțumi să stea toată viața întins pe canapea și să-și pirolească privirea în tavan sau, mai curînd, să. și-o odihnească sub pleoapele închise. Cînd stă în această poziție preferată, vorbește cu plăcere și nu tocmai rău ; concis și plastic ; dar numai în limitele

sale ; dacă le depășește — lucru inevitabil ținând seama de îngustimea lor - vorbele lui devin goale. I-ai face semn să tacă , dacă ai spera că privirea asta îngreunată de somn te-ar putea observa.

Al zecelea fecior al meu trece drept un caracter sincer. Nu vreau nici să contest întru totul acest cusur, nici să-l confirm întru totul. Fapt sigur este că oricine îl vede venind cu un aer solemn ce depășește vârsta lui, cu surtucul întotdeauna bine încheiat, cu pălăria neagră, veche, dar veșnic periată cu grijă, cu figura

Imobilă, cu bărbia ieșită puțin înainte, cu pleoapele arcuindu-se greu peste ochi, uneori cu două degete duse la gură — oricine îl vede astfel își zice: acesta e un fățarnic fără margini. Dar să-l ascuți apoi vorbind ! Rezonabil ; cumpănit ; răstit; răstălmăcind întrebările cu o vioiciune răutăcioasă ; într-un uimitor, firesc și bucuros acord cu întreg universul ; un acord care, în mod inevitabil, te face să întinzi gâtul și să te ridici de pe scaun. Pe mulți, care se credeau foarte deștepți și care, după cum își închipuiau, simțeau că le repugnă exteriorul lui, i-a atras puternic cu cuvântul său. Există însă, desigur, și oameni pe care îi lasă indiferenți exteriorul său și cărora cuvântul lui le apare prefăcut. Nu vreau să hotărâsc în privința asta eu, ca părinte, dar trebuie să recunosc că părerea celor din urmă este mai demnă de luat în seamă decât a celor dintâi, Al unsprezecelea fecior al meu este delicat, poate cel mai slab dintre toți fiii mei ; dar înșelător în slăbiciunea lui ; din timp în timp poate fi puternic și ferm ; totuși chiar și atunci slăbiciunea lui este oarecum fundamentală. Dar nu e o slăbiciune rușinoasă, ci anume ceva ce doar pe pământul nostru trece drept slăbiciune. Așa, de pildă, nu este slăbiciune oare și faptul de-a fi gata

să-ți iei zborul, întrucît înseamnă, de bună seamă, șovăială, și lipsă de fermitate, și nestatornicie ? Ceva cam asemănător prezintă feciorul meu. Pe un părinte, firește, că nu-l bucură asemenea însușiri; că doară ele duc, pare-se, la distrugerea familiei. Uneori mă privește de parcă ar vrea să-mi spună : «Am să te iau cu mine, tată. Apoi eu gîndesc: «Ai fi cel din urmă căruia m-aș încredința». Iar privirea lui pare să-mi relice : «Deci pot să fiu, măcar, cel din urmă.

Ăștia sînt cei unsprezece feciori.

O DARE DE SEAMA PENTRU O ACADEMIE

Înalți domni de la Academie,

Îmi faceți cinstea de a mă invita să prezint Academiei o dare de seamă asupra existenței mele anterioare ca maimuță.

Din păcate, nu pot da curs invitației în acest sens. Aproape cinci ani mă separă de starea de maimuță, un timp foarte scurt dacă-l măsurăm calendaristic, dar infinit de lung dacă trebuie să-l parcurgi în galop, așa cum am făcut eu, însoțit pe alocuri de oameni minunați, de sfaturi, de aclamații și muzică de orchestră, dar în fond singur, întrucît toți însoțitorii se mențineau — ca să păstrez imaginea — departe de barieră. Această performanță ar fi fost imposibilă, dacă aș fi vrut să țin cu încăpăținare la originea mea, la amintirile tinereții. Imperativul suprem pe care mi-l impusesem era tocmai renunțarea la orice încăpăținare; eu, o maimuță liberă, am acceptat acest jug. în schimb, datorită acestui fapt amintirile și-au închis porțile tot mai mult în urma mea. La început, dacă ar fi vrut oamenii, reîntoarcerea mi-ar fi fost posibilă prin toată lărgimea porții pe care o alcătuiește cerul boltit

deasupra pământului ; dar, pe măsură ce evoluția mea înainta, mînată cu biciul poarta devenea tot mai scundă și mai strîmtă, mă simțeam din ce în ce mai bine și mai ermetic închis în lumea oamenilor ; furtuna care sufla în urmă-mi din trecutul meu s-a domolit; azi nu mai e decît o adiere care-mi răcorește călcîiele ; iar deschizătura din depărtare, prin care vine adierea și prin care am venit și eu odinioară, s-a micșorat într-atît încît, dacă aș avea destulă putere și voință pentru a alerga îndărăd pînă acolo, ar trebui să-mi jupoi blana de pe trup pentru a putea trece prin ea. Sincer vorbind, oricît mi-ar place de mult să caut imagini pentru asemenea lucruri, sincer vorbind : starea dumneavoastră de maimuță, domnilor, în măsura în care aveți una în trecut, nu poate să fie mult mai îndepărtată decît a mea. Dar ea îl gîdilă la calcîi pe oricine trăiește aici pe pămînt, pe micul cimpanzeu ca și pe marele Ahile. În sensul cel mai restrîns, însă, poate că sînt în stare să vă răspund la întrebare și o fac chiar cu mare plăcere. Primul lucru pe care l-am învățat a fost să strîng mîna ; strîngerea mîinii înseamnă franchise ; astăzi, cînd sînt la apogeul carierei mele, la acea primă strîngere de mîna se poate asocia și vorbirea deschisă. Nu va aduce însă nici o noutate esențială pentru Academie și va fi cu mult mai prejos de ceea ce se cere de la mine și de ceea ce, oricîtă bunăvoință aș avea nu pot spune — oricum, va da la iveală orientarea căii pe care o fostă maimuță a pătruns în lumea oamenilor, stabilindu-se acolo. Cu toate astea, firește că n-aș spune neînsemnatele lucruri care urmează, dacă n-aș fi perfect sigur de mine și dacă situația mea de pe scenele varieteurilor din lumea civilizată nu s-ar fi consolidat într-atît, încît să nu mai poată fi zdruncinată :

Sînt de fel de pe Coasta de Aur. în privința felului cum am fost prins sînt nevoit să recurg la relatări străine. O expediție de vînătoare a firmei Hagenbeck — cu al cărei șef am golit multe sticle de vin roșu bun, de-atunci încă — sta la pîndă în tufișurile de pe țărm, cînd am alergat spre adăpătoare în mijlocul unei haite de congeneri. Au tras cu armele ; eu am fost singurul pe care l-au nimerit; m-am ales cu două împușcături.

Una în obraz ; asta era ușoară; dar mi-a lăsat o cicatrice roșie, lipsită de păr, care mi-a adus dezgustătorul, cu totul și cu totul nepotrivitul nume de Peter cel roșu, pe care l-a inventat de fapt o maimuță, de parcă numai pata roșie de pe , obraz m-ar fi deosebit de maimuțoiul dresat Peter, care era cunoscut pe ici, pe colo și a crăpat nu de mult. Asta fie spus doar în treacăt.

A doua împușcătură m-a nimerit mai jos de șold. A fost grea, ea e de vină dacă mai șchiopătez și astăzi puțin. De curînd am citit un articol al unuia dintre cei zece mii de flușturatici, caere-și dau cu părerea despre mine prin ziare: pretindea că firea mea de maimuță încă nu este înăbușită cu totul ; dovadă că atunci cînd vin vizitatori, îmi place să-mi scot pantalonii pentru a arăta locul pe unde a intrat glonțul. Ticălosului ăstuia ar trebui să i se sfirtece cu cîte un glonț fiecare degețel în parte, de la mîna cu care scrie. Eu, eu am dreptul să-mi scot pantalonii în fața cui vreau ; nu se va vedea decît o blană bine îngrijită și cicatricea lăsată de — să alegem aici, cu un anumit scop, un anumit cuvînt, care nu trebuie să fie, însă, greșit — cicatricea lăsată de o împușcătură nelegiuită. Totul e clar ca lumina zilei ; nu e nimic de ascuns cînd e vorba de adevăr, orice suflet mare leapădă manierele cele mai alese. Dacă, dimpotrivă, și-ar scoate

pantalonii scribul acela cînd are o vizită, atunci gestul lui ar avea alt aspect și vreau să consider drept o dovadă de rațiune faptul că n-o face. Dar, atunci să mă scutească cu sensibilitatea lui !

După acele împușcături m-am trezit — și aici încep treptat propriile mele amintiri — m-am trezit într-o cușcă de pe puntea intermediară a vaporului firmei Hagenbeck. Nu era o cușcă cu patru pereți de gratii ; mai curînd era o ladă la care se fixaseră trei pereți de gratii ; lada forma, deci, peretele al patrulea. Totul era prea scund pentru a sta în picioare și prea îngust pentru a ședea jos. De aceea am stat ciucit, cu genunchii strînși și tremurîndu-mi într-una, și anume cu fața spre ladă, deoarece la început probabil, nu voiam să văd pe nimeni, ci să adast mereu numai în întuneric, în timp ce gratiile mi se adînceau în carne, la spate. Oamenii consideră că este avantajos să ții animale sălbatice astfel, mai ales în primele momente, iar astăzi, judecînd după propria-mi experiență, nu pot spune că nu este de fapt așa, dacă iei lucrurile în felul cum le înțeleg oamenii.

Pe atunci, însă, nu mă gîndeam la asta. Mă vedeam, pentru prima oară în viața mea, fără scăpare ; cel puțin în fața mea nu exista nici una ; în fața mea era lada, scîndură lîngă scîndură, bine îmbinate. De fapt exista între scînduri un gol continuu pe care l-am salutat cu urletul fericit al nepriceperii, în clipa cînd l-am

descoperit; dar golul acela nu ajungea nici măcar să-mi strecur coada prin el și, cu toată forța mea de maimuță, nu putea fi lărgit, e, după cîte mi s-a spus mai tîrziu, că am făcut neobișnuit de puțină gălăgie, de unde s-a tras concluzia că sau urma să-mi dau duhul sau voi fi foarte apt pentru dresaj, dacă voi supraviețui primei perioade

critice. Am supraviețuit acestei perioade. Să gem înfundat, să mă puric pricinuindu-mi dureri, să ling obosită o nucă de cocos, să ciocănesc peretele lăzii cu țeasta, să scot limba când se apropia cineva de mine — acestea au fost primele îndeletniciri în noua viață. În toate acestea, însă, doar un singur sentiment totuși : nici o scăpare. Firește, că toate simțămintele mele de maimuță de-atunci nu le pot reproduce azi decît cu cuvinte omenești și așa le și consemnez, dar, chiar dacă nu mai pot atinge vechiul adevăr al maimuței, cel puțin el există în sensul descrierii mele, în privința asta nu încapă nici o îndoială.

Avusesem pînă în clipa aceea atîtea căi de scăpare, și acum nu mai aveam nici una. Mi se înfundase. Dacă m-ar fi bătut în cuie, libertatea mea de deplasare n-ar fi fost mai limitată. De ce oare? N-ai decît să-ți scarpini carnea dintre degetele de la picior, dar cauza n-o afli. Poți să te apeși cu spatele pe vergeaua gratiei, pînă cînd e pe punctul de-a te spinteca în două, dar cauza tot n-o afli... N-aveam nici o scăpare și totuși trebuia să găsesc una, căci fără ea nu puteam trăi. Stînd într-una cu fața spre peretele acela al lăzii — aș fi pierit fără puțință de împotrivire. Dar la Hagenbeck, maimuțele trebuie să stea cu fața spre peretele lăzii — ei, și astfel, am încetat de-a mai fi o maimuță. Un raționament clar, frumos, pe care trebuie să-l fi scos cumva, din burtă, dat fiind că maimuțele gîndesc cu burta.

Mi-e teamă că lumea nu va înțelege exact ceea ce înțeleg eu prin scăpare. Folosesc cuvîntul în sensul lui cel mai obișnuit și mai deplin. În mod intenționat nu spun libertate. Nu vorbesc despre acel mare sentiment al libertății în toate privințele. Ca maimuță, l-am cunoscut

probabil și am făcut cunoștința unor oameni care aveau nostalgia lui. În ceea ce mă privește, însă, n-am cerut libertate nici atunci, nici azi. În trecut fie spus : prea se înșală oamenii des unii pe alții cu libertatea. Și așa cum libertatea contează printre cele mai sublime sentimente, tot așa este considerată și iluzia corespunzătoare drept cea mai sublimă. Adeseori prin varietate, așteptând să intru în scenă, am văzut câte o pereche de artiști lucrând la trapez sus, aproape de tavan.; Se avîntau, se balansau, săreau, se prindeau de mâini din zbor, unul îl ținea de păr pe celălalt cu dinții. Și asta este libertate omenească, gîndeam eu mișcare suverană." Batjocorire a sfintei naturi. Nici o construcție n-ar rezista hohotelor de rîs dezlănțuite printre maimuțe de asemenea priveliște.

Nu, nu voiam libertate. Doar o scăpare ; la dreapta, la stînga, oriunde ; n-am ridicat nici alte pretenții ; scăparea putea să fie chiar și numai o simplă iluzie ; pretenția mea era modestă, iluzia nu putea fi nici ea mai mare. Să merg înainte, tot înainte ! Numai să nu stau locului cu brațele ridicate, strivit de un perete

De ladă.

Astăzi văd limpede : n-aș fi putut scăpa fără cel mai deplin calm interior. Și întradevăr, tot ceea ce am devenit astăzi dator, probabil, calmului care s-a înstăpînit în mine, după primele zile, acolo, pe vapor. Iar calmul, la rîndul său, l-am datorat de bună seamă oamenilor de pe vapor.

Sunt oameni buni, în ciuda celor petrecute. îmi amintesc încă și azi cu plăcere de sunetul pașilor lor grei, care răsuna atunci în somnolența mea. Aveau obiceiul să facă toate lucrurile cît mai pe îndelete. Dacă unul voia să se frece la ochi, ridica mîna în sus de parcă atîrna o

greutate de ea. Glumele lor erau grosoloane, dar prietenoase. Rîsul lor era însoțit totdeauna de o tuse care suna a primejdie, dar care nu însemna nimic. Totdeauna aveau în gură ceva de scuipat și le era perfect egal unde scuipau. Mereu se plîngeau că purecii mei săreau pe ei ; cu toate astea, însă, niciodată nu erau cu adevărat supărați pe mine ; știau, vezi bine, că în blana mea prosperă purecii și că purecii sînt animale care sar ; cu asta se resemnau. Cînd nu erau de serviciu, se așezau uneori, cîțiva, în semicerc în jurul meu ; aproape că nu vorbeau, ci doar își guruiau unul altuia ; fumau din lulea, întinși pe lăzi ; se plesneau cu palmele pe genunchi de-ndată ce făceam cea mai mică mișcare ; iar din cînd în cînd unul apuca un băț și mă gîdila acolo unde-mi plăcea. Dacă m-ar invita astăzi să iau parte la o călătorie cu vaporul ăsta, sînt sigur că aș refuza invitația, dar tot atît de sigur e și faptul că m-ar năpădi amintiri nu numai neplăcute de acolo, de pe puntea intermediară. Calmul pe care l-am dobîndit în cercul acestor oameni m-a împiedicat mai ales de la orice tentativă de evadare. Privind lucrurile din perspectiva de azi, am impresia că măcar intuiam necesitatea de-a găsi o scăpare, dacă voiam să trăiesc, dar că această scăpare nu putea fi realizată prin evadare. Nu mai știu dacă evadarea era posibilă ; dar cred că da ; se pare că evadarea este oricînd la îndemîna unei maimuțe, Cu dinții mei de azi trebuie să fiu prevăzător chiar și la simplul spart al nucilor, dar pe-atunci, desigur că aș fi izbutit cu timpul să rod încuietoarea ușii. Totuși

n-am făcut-o. La urma urmei ce-aș fi cîștigat cu asta ? De cum aș fi scos capul afară, m-ar fi prins din nou și m-ar fi închis într-o cușcă și mai rea ; sau aș fi putut să mă

strecor neobservat pînă la celelalte animale, de pildă la șerpia uriași din fața mea și mi-aș fi dat duhul în strînsoarea lor ; sau aș fi izbutit să mă furișez pînă pe punte și să săr peste bord, apoi m-aș fi legănat o clipită pe apele oceanului și m-aș fi îneecat. Gesturi disperate. Nu calculam atît de omenește, dar, sub influența mediului înconjurător, mă comportam ca și cum aș fi calculat.

Nu calculam, dar de bună seamă că observam totul cu calm. Vedeam oamenii aceia mergînd în sus și în jos, mereu aceleași chipuri, aceleași gesturi, adesea aveam impresia că nu era decît unul singur. Omul sau oamenii aceia umblau, așadar, nestînjeniți. În mine a început să mijască un țel măreț. Nimeni nu-mi promitea că, dacă aș fi devenit ca ei, mi-ar fi fost înlăturate gratiile. Asemenea promisiuni de împliniri, aparent irealizabile, nu se fac. Dar dacă împlinirile se realizează, atunci apar ulterior și promisiunile, exact acolo unde le-ai căutat zadarnic mai înainte. De fapt, oamenii aceia nu aveau nimic care să mă fi atras. Dacă aș fi fost un adept al acelei libertăți mai sus-amintite, aș fi preferat, desigur, oceanul în locul scăpării ce-mi apărea în privirea tulbure a acelor oameni. În orice caz, i-am studiat cu mult înainte de-a mă fi gîndit la asemenea lucruri, ba chiar pot spune că abia observațiile adunate m-au împins în direcția precizată.

Era atît de ușor să-i imiți pe oameni. Încă din primele zile puteam să scuip. Apoi ne-am scuipat în față reciproc ; deosebirea era doar că după aceea eu îmi lingeam chipul, iar ei nu. Curînd fumam din lulea ca un bătrîn ; dacă mai și îndopam cu degetul tutunul în pipă, întreaga punte intermediară răsuna de chiote ; doar deosebirea dintre pipa goală și cea umplută n-am înțeles-o multă vreme.

Cel mai mult mi-a dat de furcă sticla de rachiu. Mirosul ei mă chinuia ; mă sileam din răspuseri ; dar au trecut săptămîni în şir pînă să mă pot stăpîni. în mod ciudat, oamenii au luat această luptă interioară mai în serios decît orice altă manifestare a mea. Nici în amintire nu-i deosebesc pe acei oameni, dar era unul care revenea tot mereu, singur sau cu alţii, ziua şi noaptea la cele mai diferite ore ; îmi puneă sticla dinainte şi-mi dădea lecţii: Nu mă înţelegea, voia să dezlege enigma existenţei mele. Scotea încet dopul sticlei, apoi mă privea pentru a verifica dacă înţelesesem ; mărturisesc că mă uitam la el cu o atenţie tot mai sălbatică, tot mai nerăbdătoare ; nici un profesor — om nu mai găseşte, pe tot globul, un asemenea elev — om; după ce destupă sticla, o ridică spre gură ; eu îl scrutez cu privirea pînă în adîncul gîtlejului; dă din cap, mulţumit de mine, şi duce sticla la buze ; eu, încîntat de cunoştinţele treptate, mă scarpin hîrşcîind, în lung şi-n lat, pe unde se nimereşte; el se bucură, saltă sticla şi trage o duşcă ; eu, nerăbdător şi disperând de a-l putea imita, mă scap pe mine, în cuşcă ceea ce îi produce o mare satisfacţie ; şi, ducînd din nou sticla la gură de departe, cu un gest larg, o bea, cu capul lăsat pe spate exagerat de didactic, o goleşte dintr-o răsufare. Eu, sleit de prea multă poftă, nu-l mai pot urmări şi rămîn agăţat de gratii, moale în timp ce el încheie lecţia teoretică nîngîindu-şi burta şi rînjiind.

Abia acum începe lecţia practică. Nu sînt oare istovit de latura teoretică? Fireşte, prea istovit. Asta face parte din soarta mea. Totuşi întind mîna, cum pot, spre sticla pe care mi-o oferă şi, tremurînd, îi scot dopul ; o dată cu reuşita îmi renasc şi forţele ; ridic sticla în aşa

fel, încît aproape nici nu mă mai deosebesc de modelul meu ; o duc la gură și — și o arunc cu scîrbă, cu scîrbă, deși e goală și în ea nu mai e decît izul, o arunc cu scîrbă cît colo. Spre mîhnirea profesorului meu, spre și mai marea mîhnire a mea ; nici pe el, nici pe mine nu ne împacă faptul că, după aruncarea sticlei, nu uit să-mi mîngîi perfect burta și, totodată, să și rînjesc.

Din păcate, de cele mai multe ori astfel se desfășurau lecțiile. Și, spre cîntea profesorului meu : nu era supărat pe mine ; e drept că de multe ori îmi ținea pe blană pipa aprinsă, pînă cînd începea să mă pîrlească undeva unde nu ajungeam cu mîna decît cu greu ; dar el însuși stîngea apoi focul cu mîna lui uriașă și bună; nu era supărat pe mine, își dădea seama că luptam amîndoi, de aceeași parte, împotriva firii mele de maimuță și că mie îmi venea cel mai greu.

Ce victorie a fost apoi, firește, pentru el ca și pentru mine, într-o seară, în fața unui cerc mare de privitori — probabil că era o serbare, cînta un gramofon, un ofițer se plimba printre oameni — în seara aceea, cînd tocmai nu mă băgau în seamă, am apucat o sticlă de rachiu lăsată din greșeală în fața cuștii mele, am destupat-o ca la lecție, în atenția tot mai mare a celor de față, am dus-o la gură și, fără șovăială, fără să mă strîmb, am băut-o cu adevărat și într-adevăr pînă la fund, ca un băutor de meserie, dînd ochii peste cap și gîlgîind ; sticla am aruncat-o cît colo, nu ca un disperat, ci ca un artist; de fapt am uitat să-mi mîngîi burta ; în schimb, însă, pentru că nu puteam altfel, pentru că simțeam un impuls, pentru că mă amețisem am exclamat pur și simplu „Hei !”, am scos un sunet omenesc, sărind cu acest strigăt, dintr-o dată, în comunitatea oamenilor și simțind ecoul

acesteia — „Auziți, vorbește !” — ca o sărutare pe tot trupul meu scaldat de sudoare.

Repet: nu mă ispitea să-i imit pe oameni ; îi imitam numai întrucît căutam o scăpare, din nici un alt motiv. De altfel, cu victoria aceea realizasem încă foarte puțin. Glasul mi-a amuțit din nou numaidecît ; mi-a revenit abia după luni de zile; repulsia pentru sticla de rachiu îmi devenise și mai puternică. Dar drumul meu era trasat o dată pentru totdeauna, am fost predat primului dresor, la Hamburg, am sesizat numaidecît cele două posibilități ce mi se deschideau în față : grădina zoologică sau varieteul. N-am șovăit. Mi-am zis : fă-te luntre și punte să ajungi la varieteu ; asta e scăparea ; grădina zoologică nu-i altceva decît o nouă cușcă ; dacă ajungi acolo, ești pierdut.

Și am învățat, domnilor. Ehei, înveți cînd trebuie ; înveți cînd vrei să găsești o scăpare înveți, fără să ții seama de nimic. Te supraveghezi singur cu biciul în mîină ; te sfîșii singur la cea mai mică rezistență. Firea de maimuță a ieșit din mine în goană, de-a rostogolul, și dusă a fost, astfel încît chiar primul meu profesor a început, din cauza asta, să se poarte ca o maimuță, trebuind să renunțe curînd la lecții și să fie dus într-un ospiciu. Din fericire, a ieșit curînd de-acolo.

Dar am avut nevoie de mulți profesori, ba chiar de cîțiva concomitent. Cînd am devenit mai sigur de posibilitățile mele, iar publicul a început să-mi urmărească progresele, viitorul începînd să se contureze luminos, mi-am luat singur profesori, i-am pus să stea în cinci camere succesive și am învățat de la toți în același timp, sărînd neconținut dintr-o cameră în alta.

Progresele astea ! Pătrunderea razelor științei, din

toate părțile, în creierul care se trezea! Nu neg : mă făceau fericit. Dar totodată trebuie să spun : nu le-am supraestimat nici măcar atunci, cu atît mai puțin azi ! Printr-un efort, care nu s-a mai repetat pe întreg pămîntul pînă-n prezent, am dobîndit cultura medie a unui european. În fond poate că nici nu e mare lucru dar însemnează totuși ceva, în măsura în care mi-a ajutat să scap din cușcă și mi-a asigurat această scăpare deosebită, această scăpare ca om. Există o expresie excelentă : a spăla putina; asta am făcut, am spălat putina. N-aveam altă cale, bineînțeles presupunînd iarăși că nu puteam alege libertatea.

Dacă privesc în urmă la evoluția mea și la țelul ei de pînă acum, nici nu mă plîng și nici nu sunt mulțumit. Cu mîinile în buzunarele pantalonilor, cu sticla de vin pe masă, stau pe jumătate așezat, pe jumătate întins într-un fotoliu-balansoar și privesc pe fereastră. Dacă vin vizitatori, îi primesc cum se cuvine. Impresarul meu stă în anticameră; dacă sun, vine și ascultă ce spus... Seara e aproape totdeauna spectacol și am niște succese care au atins aproape apogeul. Cînd mă întorc noaptea acasă de la banchete, din cercuri științifice sau de la vreo reuniune intimă, mă așteaptă o cimpanzee pe jumătate dresată și caut să mă simt bine lîngă ea, după maniera maimuțelor. Ziua nu vreau s-o văd, pentru că are în privire acea rătăcire dementă a animalului dresat ; doar eu îmi dau seama de asta și nu pot s-o îndur.

În general, am realizat ceea ce voiam să realizez. Să nu se spună că nu merita osteneala. În rest, nu vreau să difuzez părerea vreunui om, ci doar simple cunoștințe, nu vreau decît să fac o dare de seamă și tot numai o dare de seamă

v-am prezentat și domniilor-voastre, înalți domni de la Academie.

COLONIA PENITENCIARĂ

„Este un aparat deosebit”, spuse ofițerul către explorator și îmbrățișa cu o privire oarecum admirativă aparatul, pe care îl cunoștea, totuși, foarte bine. Călătorul părea să fi acceptat doar din politețe invitația comandantului de-a asista la execuția unui soldat, condamnat pentru nesupunere și pentru insultă la adresa superiorului, colonia penitenciară nu domnea, pare-se, prea mult interes pentru această execuție. Cel puțin în această mică vale adâncă și împrejmuțată de jur-împrejur cu povârnișuri golașe, nu de față, în afară de ofițer și explorator decât condamnatul — un om fălcos și abrutizat cu părul și fața răvășite — și un soldat; acela ținea în mână un lanț greu ce se continua lanțurile mai mici, cu care condamnatul era celtuit la glezne, de mâini și de gât, și care erau prinse între ele prin alte lăntuguri de legătură. De altfel, condamnatul manifesta o asemenea supunere de cîine, încît aveai impresia că-l poți lăsa să umble liber pe povârnișurile din jur și că, pentru a începe execuția, n-aveai decât să fluieri ca el să vină numaidecît.

Exploratorul se preocupa prea puțin de aparat și umbla încolo și înapoi în spatele condamnatului cu vădită lipsă de interes, în timp ce ofițerul se îngrijea de ultimele pregătiri aci vîrîndu-se sub aparatul îngropat adînc în pămînt, aci urcîndu-se pe o scară, pentru a cerceta părțile superioare. Era o muncă pe care ar fi putut-o lăsa în seama unui mecanic, dar ofițerul o îndeplinea cu multă rîvnă, fie pentru că era un adept convins al acestui aparat, fie din cauză că munca aceasta nu putea fi

încredințată altcuiva. „Acum totul e gata !” strigă el în sfârșit, coborînd de pe scară. Era nespus de istovit, respira greu cu gura larg deschisă

și-și vîrîse două batiste fine, de damă, între gulerul uniformei și gît. „Uniformele astea sînt totuși prea greoaie pentru tropice”, spuse exploratorul în loc să se intereseze de aparat, așa cum s-ar fi așteptat ofițerul. „Desigur, răspunse ofițerul, și-și spală mîinile murdare de ulei și unsoare într-un hîrdău cu apă ce sta la îndemîină, dar ele reprezintă patria ; nu vrem să ne pierdem patria. Acum priviți la acest aparat, adăugă el numaidecît, ștergîcidu-și mîinile cu o cîrpă și arătînd totodată spre aparat. Pînă nu de mult mai era nevoie să facem totul cu mîna, dar acum lucrează aparatul singur.” Exploratorul dădu din cap, urmărind vorbele ofițerului. Acesta încercă să prevină eventualitatea oricărui incident neprevăzut și spuse în continuare : „Se întîmplă firește, și deranjamente ; sper, însă, că azi nu va interveni nici unul, totuși, e bine să le prevedem și pe acestea. Aparatul trebuie să funcționeze douăsprezece ore fără întrerupere. Dar chiar dacă intervin unele deranjamente, ele sînt foarte neînsemnate și vor fi înlăturate numaidecît.”

„ Dacă vreți să vă așezați ?” întrebă el în cele din urmă și scoase, dintr-un morman de scaune trestie, unul pe care-l oferi exploratorului ; acesta nu putu refuza. Ședea acum la marginea unei gropi, în care aruncă o privire fugitivă, nu era adîncă ; pe una din laturile ei, pămîntul săpat fusese grămădit într-un fel de val pe cealaltă se afla aparatul. „Nu știu, reluă ofițerul, dacă domnul comandant v-a explicat deja aparatul.” Exploratorul făcu din mîină un gest imprecis ; ofițerul nu

aștepta decît atît, pentru a putea începe să explice el însuși aparatul, aparat, spuse el și prinse cu mîna o manivelă de care se sprijini, este o invenție a fostului nostru comandant. Am colaborat cu el de la primele experiențe și am luat parte parte la toate lucrările, pînă cînd aparatul a fost desăvîrșit. Meritul invenției îi aparține, numai lui. Ați auzit de fostul nostru comandant? Nu ? Ei bine, cred că nu afirm prea mult, dacă spun că organizarea acestei colonii penitenciare este opera sa. Noi, prietenii lui, am știut chiar în olipa cînd a murit, că organizarea acestei colonii este atît de desăvîrșită în sine, încît — cel puțin vreme de mai mulți ani — succesorul nu va putea modifica nimic, chiar dacă ar avea în cap mii de planuri noi. Previziunea noastră s-a și îndeplinit; noul comandant a fost nevoit să-și dea seama de asta. Păcat că nu l-ați cunoscut pe fostul comandant ! Dar, se întrerupse singur ofițerul, eu pălăvrăgesc, iar aparatul lui se află aici, în fața noastră. După cum vedeți, se compune din trei părți. În decursul vremii s-au stabilit, pentru fiecare din ele, denumiri întrucîtva populare. Partea de jos se numește patul, cea de sus desenatorul, iar aceasta suspendată, de-aici de la mijloc, se numește grapa. „Grapa ?” întrebă exploratorul. Nici măcar nu ascultase cu atenție, întrucît soarele dogorea nespus de puternic în această vale lipsită de umbră și era greu să-și adune gîndurile. Îmbrăcat cu o tunică strînsă pe trup, ca de paradă, încărcată cu epoleți grei și cu fireturi, ofițerul îi apărură cu atît mai demn de admirație, cu cît explica totul atît de entuziast și, în timp ce vorbea, meșterea cu șurubelnița, ici-colo, la cîte un șurub. Soldatul fie, și el, în aceeași dispoziție ca exploratorul își înfășurase lanțul condamnatului încheieturii ambelor

mîini, sta cu o mîină pe armă, lăsase capul pe spate și nu se sinchisea de nimic. Exploratorul nu se miră de asta întrucît ofițerul vorbea franțuzește și nici soldatul nici condamnatul nu înțelegeau limba franceză. Cu atît mai surprinzător părea, desigur, faptul că osînditul se străduia totuși să urmărească explicațiile ofițerului. își îndrepta neîncetat privirile, cu un fel de stăruință somnolentă, spre locul către care tocmai arăta ofițerul iar cînd exploratorul îl întrerupea cu cîte o întrebare, se uita, ca și ofițerul, la acesta. Da grapa, întări ofițerul, denumirea i se potrivește. Acele ei sînt dispuse ca la o grapă mînuită la fel ca aceasta, dar pe un singur loc și cu mai multă măiestrie. De altfel, veți înțelege totul mimaidecît. Aici, pe pat, este așezat condamnatul. Vreau să vă descriu mai întîi aparatul, și numai după aceea vă voi arăta cum stipulează. în felul ăsta, veți putea urmări totul mai bine. Mai ales că o roată dințată a desenatorului s-a tocit cam tare și scîrțîie rău cînd funcționează aparatul, astfel încît aproape nu te mai poți înțelege ; din păcate, piesele de schimb nu se pot procura aici decît cu multă greutate. Așadar, acesta e patul, cum mai spus. Este acoperit complet cu un strat vată, al cărui rost îl veți afla mai tîrziu. Pe această vată este așezat cu burta în jos condamnatul, firește în pielea goală ; aici sînt curelele pentru mîini, aici cele pentru picioare, aici cele pentru gît ; cu acestea este ferecat bine. Aici, la capătul patului unde vine fața omului, după cum am mai spus, se află acest căluș de pîslă care poate fi reglat cu ușurință, în așa fel încît să-i intre omului tocmai bine în gură. Rostul lui e să-l împiedice să strige sau să-și muște limba Firește că omul trebuie să accepte călușul de pîslă, întrucît altfel cureaua de la gît îi frînge grumazul." „Asta e vată ?”

întrebă exploratorul, aplecîndu-se înainte. „Da, desigur, răspunse ofițerul zîmbind, pipăiți-o singur.” Și apucînd mina exploratorului, o trecu pe deasupra patului. „Este o vată preparată special, de aceea e greu s-o recunoașteți ; voi mai avea prilejul să vorbesc despre rostul ei.” Exploratorul începu să prindă interes pentru aparat; ducîndu-și mîna la ochi pentru a-i feri de soare, se uită în sus la aparat. Era o construcție impunătoare. Patul și desenatorul aveau același contur și semănau cu două lăzi întunecoase. Desenatorul se afla cam la doi metri deasupra patului ; amîndouă erau legate la colțuri prin patru bare de alamă, că sclipeau în lumina soarelui. Intre lăzi oscila grapa, atîrnată de o bandă de oțel.

Dacă ofițerul abia observase indiferența de mai înainte a exploratorului, în schimb luă act numaidecît de interesul care se trezea acum în el, își întrerupse de aceea explicațiile, pentru ai da răgaz să examineze în liniște aparatul. Osînditul îl imită pe explorator ; deoarece nu-și putea duce mîna deasupra frunții, privi în sus clipind din ochii neumbriți.

„Așadar omul este așezat aici”, spuse exploratorul, lăsîndu-se pe spate în fotoliu și punînd picior peste picior.

Da întări ofițerul, apoi își împinse șapca pe ceafă și-și trecu mîna peste fața încinsă ; acum mai departe : Atît patul cît și desenatorul au propria lor baterie electrică ; patul are nevoie de ea pentru mișcările proprii, iar desenatorul pentru grapa. De-ndată ce omul este legat bine în curele, patul este pus în mișcare. El vibrează cu trepidații infime, dar foarte rapide, mișcîndu-se în același timp atît lateral, cît și în jos. Ați văzut, probabil, asemenea aparate în sanatorii ; numai că, la patul nostru, toate mișcările sînt calculate cu precizie ; ele trebuie să

fie perfect acordate cu mișcările grapei. Executarea propriu-zisă a sentinței revine, de fapt grapei.

„Care este sentința ?” întrebă exploratorul. „Nici asta n-o știți ? spuse ofițerul uimit, și-și mușcă buzele. Să mă scuzați, dacă explicațiile mele n-au, poate, nici un șir ; vă cer iertare.Înainte vreme, explicațiile obișnuia să le dea comandantul ; dar noul comandant se sustrage de la această îndatorire de onoare ; faptul că nici măcar nu l-a informat pe un asemenea înalt oaspete — exploratorul încercă să respingă, cu amîndouă mîinile, această onoare, dar ofițerul insistă asupra expresiei — un asemenea înalt oaspete, cu privire la forma sentinței noastre este iarăși o inovație, care... pe buze i se contura o înjurătură, dar se stăpîni și preciza doar: eu n-am fost informat despre asta, nu este vina mea. De altfel, sînt cel mai în măsură să explic tipurile noastre de sentințe, întrucît am aici — se bătu cu mîna peste buzunarul de la piept — respectivele schițe făcute chiar de mîna fostului comandant.”

„Schițele făcute de mîna comandantului însuși ? întrebă exploratorul : Dar întrunea toate calitățile astea ? Era soldat, judecător, constructor, chimist, desenator ?”

Sigur că da”, aprobă ofițerul dînd din cap, cu privirea fixă și pierdut pe gînduri. Apoi își examinează din nou mîinile ; i se păru că nu sînt destul de curate pentru a apuca planurile cu ele, de vaccea se duse la hîrdău și se mai spală o dată. După aceea scoase la iveală o mică tașcă și spuse : „Sentința noastră nu e aspră. Condamnatului i se scrie cu grapa pe trup porunca pe care a încălcat-o. Acestui condamnat, — ofițerul arată spre omul de lîngă el - se va scrie pe trup : Cinstește-l pe superiorul tău !”

Exploratorul aruncă o privire furișă spre condamnat; cînd ofițerul arată spre el, acesta lăsă capul în jos și păru să-și încordeze auzul, pentru a prinde cîte ceva. Dar mișcările buzelor sale pe care le strîngea convulsiv, trădau că nu izbutea să înțeleagă nimic. Exploratorul ar fi vrut să întrebe încă multe lucruri, dar în prezența osînditului nu mai întrebă decît: își cunoaște sentința ?" „Nu", răspunse ofițerul și vru să continue numaidecît cu explicațiile, dar exploratorul îl întrerupse : „Nu-și cunoaște sentință?" „Nu, spuse ofițerul din nou, apoi se opri o clipă, ca și cum ar fi cerut exploratorului să-și motiveze mai pe larg întrebarea, și spuse într-un tîrziu : Ar fi inutil să i se spună, afle pe propria-i piele." Exploratorul era pe punctul de-a tăcea, dar îl simți pe condamnat

fixîndu-l cu privirea ; părea să-l întrebe dacă poate fi de acord cu procedeul descris. De aceea, deși se rezemase comod de spătar se aplecă din nou înainte și întrebă mai departe: „Dar știe măcar că a fost, de fapt, condamnat ? „Nici asta", spuse ofițerul și-i zîmbi exploratorului, pîrînd să mai aștepte și alte întrebări ciudate. „Nu se poate, reluă exploratorul, trecîndu-și mîna peste frunte, atunci omul ăsta nu știe nici măcar acum ce ecou a avut apărarea lui ? „N-a avut ocazia să se apere", ripostă ofițerul privind într-o parte, ca și cum ar fi vorbît pentru sine, nevrînd să-l jignească pe explorator prin relatarea unor lucruri de la sine înțelese. „Dar trebuia să i se ofere prilejul să se apere", insistă exploratorul ridicîndu-se din fotoliu.

Ofițerul își dădu seama că risca să fie împiedicat, pentru multă vreme, de a mai explica aparatul ; de aceea se duse lîngă explorator, se atîrnă de brațul lui și arată cu

mîna spre condamnat care, văzînd că atenția este vădit îndreptată asupra lui, luă poziția de drepti — de altfel și soldatul întinse de lanț — apoi ofițerul începu: „Lucrurile stau altfel. Aici, în colonia penitenciară, am fost desemnat judecător, în ciuda faptului că sînt atît de tînăr, și anume, pentru motivul că îl asistam și pe fostul comandant în toate chestiunile penale și că, dintre toți cunosc cel mai bine aparatul. Principiul după care iau hotărîrile este următorul : vina e întotdeauna mai presus de orice îndoială. Alte tribunale nu pot urma acest principiu, întrucît sunt alcătuite din mai multe capete și mai au și alte instanțe superioare. La noi, însă, nu e așa, sau cel puțin nu era pe vremea vechiului comandant. Cel nou, firește că a și manifestat dorința de a se amesteca în judecata mea, dar am izbutit să-l țin deoparte, și voi izbuti și pe viitor. — Doriți să vă explic cazul , ? Este la fel de simplu ca și celelalte, Un căpitan a reclamat azi-dimineață că acest om care i-a fost repartizat ca servitor și care în fața ușii lui, a ațipit în timpul serviciului. Datoria lui este, de fapt, să se scoale la fiecare oră, cînd bate ceasul, și să salute în fața ușii căpitanului. Desigur, îndatorirea asta nu e grea, dar este necesară, întrucît omul trebuie să rămînă treaz atît pentru a face de pază, cît și pentru a putea sluji la nevoie. Noaptea trecută, căpitanul a vrut să vadă dacă servitorul își îndeplinește datoria. A deschis ușa cînd ceasul bătea ora două și l-a găsit dormind încovrigat. Și-a luat cravașa și l-a plesnit peste față. să se scoale și să ceară iertare, omul l-a apucat pe stăpîn de picioare, l-a scuturat bine și i-a strigat: «Aruncă-ți cravașa, că de nu te mănînc de viu !» — Acestea sînt faptele. Căpitanul a venit la mine acum o oră, eu am scris declarațiile lui și, imediat după aceea,

sentința. Apoi am poruncit ca omul să fie pus în lanțuri. Totul a mers foarte simplu. Dacă l-aș fi chemat mai întâi pe omul acesta înaintea mea și l-aș fi interogat, s-ar fi născut tot felul de încurcături. M-ar fi mințit și, dacă aș fi izbutit să dovedesc că e mincinos, ar fi venit cu alte minciuni și așa mai departe. Astfel, însă, îl am în mână și nu-i dau drumul. — Acum e totul limpede ? Dar timpul trece, execuția ar fi trebuit să înceapă de mult și eu nici n-am terminat cu explicarea aparatului." îl sili pe explorator să se așeze din nou în fotoliu, trecu îndărăt lângă aparat și reluă : „După cum vedeți, grapa corespunde conformației omului ; aici e grapa pentru partea superioară a trupului, acestea sînt grapele pentru picioare. Pentru cap nu e destinat decît acest piron. Vă e totul limpede ?" Se plecă prietenos către explorator, părăind dispus să dea explicații cît mai amănunțite.

Exploratorul privi grapa, încrețindu-și fruntea. Relatările referitoare la procedura judecătorească nu-l satisfăcuseră. Dar oricum — fu el nevoit să admită — aici era vorba de o colonie penitenciară, unde erau necesare măsuri speciale și

, pînă la urmă, trebuia procedat militarmente. În afară de aceasta, își punea speranțele în noul comandant, care — după cît se părea — intenționa să introducă, firește, încetul cu încetul noi măsuri ce nu puteau fi înțelese de mintea mărginită a acestui ofițer. Furat de asemenea gînduri, exploratorul se pomeni întrebînd: Va asista și comandantul la execuție ?" sigur, răspunse ofițerul, penibil impresionat de întrebarea neașteptată, apoi mutra lui prietenoasă se crispa deodată : Tocmai de aceea trebuie să ne grăbim. Ba chiar va trebui să-mi scurtez explicațiile, oricît îmi va părea de rău. Dar aș

putea să le completez mai amănunțit mîinr cînd aparatul va fi din nou curățit — singurul lui cusur este că se murdărește foarte tare. Așadar, acum doar strictul necesar. Cînd omul se află lungit pe pat, iar acesta începe să vibreze, se lasă și grapa în jos, pe corpul lui. Ea se reglează automat, așa fel încît abia să atingă corpul omului cu vîrfurile acelor ; de îndată ce reglarea s-a făcut, această bandă de oțel se întinde și devine rigidă ca o bară. Și acum începe jocul. Un neinițiat nu poate observa nici o deosebire exterioară între diferitele pedepse. Grapa pare să acționeze uniform. Vibrînd continuu, ea își înfige vîrfurile în corp, care vibrează și el o dată cu patul. Pentru a da oricui posibilitatea să urmărească execuția grapa a fost confecționată din sticlă. Ne-am izbit de multe dificultăți tehnice la fixarea acelor în ea, dar, după multe încercări, totul a reușit perfect. N-am cruțat nici o osteneală. Și acum, ori cine poate vedea prin sticlă cum se execută inscripția pe trup. Nu vreți să vă apropiați și să priviți acele ?"

Exploratorul se ridică încet, se apropie și se aplecă deasupra grapei. „Vedeți aici, continuă ofițerul, două feluri de ace, rînduite în diferite moduri. Lîngă fiecare ac lung este unul scurt Cel lung scrie, iar cel scurt stropește apă, pentru a spăla sîngele și a menține scrisul vizibil în permanență. Apa amestecată cu sînge este condusă în mici jgheaburi și din ele curge într-un jgheab principal, a cărui țeava de scurgere se termină în groapă." Ofițerul arată cu degetul drumul exact, pe care trebuia să-l parcurgă apa cu sîngele. Căutînd să reprezinte cît mai concret procesul, ținu mîinile căuș la gura țevii de scurgere ca și cum ar fi adunat în ele un sînge ipotetic, și atunci exploratorul își ridică în sus capul și vru să se

tragă de-a-ndaratele spre fotoliu, căutînd sprijin cu mîna în spate. Deodată văzu, cu nespusă groază, că și condamnatul urmasse drumul ofițerului de a privi grapa mai de-aproa-pe. Îl trăsese puțin după el, de lanț, și pe soldatul adormit și stătea aplecat deasupra grapei de sticlă. Se vedea cum căuta și el să deslușească, cu ochi nesiguri, ceea ce priveau cei doi domni nu izbutea să înțeleagă nimic, întrucît îi lipseau explicațiile. Se apleca ba într-o parte, ba ba cealaltă. Și cerceta sticla neconținut, cu privirea, de la un capăt la altul. Exploratorul schiță gestul să-l gonească de acolo, întrucît ceea ce făcea osînditul era probabil interzis sub pedeapsă. Dar ofițerul îl opri pe explorator, apucîndu-l cu o mîină, în timp ce cu cealaltă luă un bulgăre de pămînt din valul de lîngă groapă și-l aruncă în soldat. Acesta deschise ochii speriat, văzu îndrăzneala condamnatului, dădu drumul armei să cadă și se propti cu călcîiele în pămînt, smucind de lanț astfel încît osînditul căzu numaidecît grămadă; apoi privi la el cum se zvîrcolea pe jos zornăindu-și lanțurile. „Ridică-l în picioare!” strigă ofițerul, văzînd că osînditul abătuse prea mult atenția exploratorului. Acesta se aplecase chiar deasupra gropii, fără să țină seamă de ea, vrînd să constate ce se întîmplă cu condamnatul. Umblă cu el mai cu grijă !” strigă ofițerul din nou. Apoi ocoli aparatul, îl prinse pe condamnat de subsuori și, în timp ce acestuia îi fugiră de mai multe ori picioarele de sub el, îl ridică în sus cu ajutorul soldatului.

„Acum știu totul”, spuse exploratorul cînd ofițerul reveni lîngă el. „în afară de ceea ce e mai important, ripostă acesta, prinzîndu-l pe explorator de braț și arătîndu-i în sus : Colo în desenator, se află angrenajul de roți care imprimă mișcarea grapei, și acest

angrenaj se reglează după schița făcută pentru pedeapsa respectivă. Folosesc încă schițele fostului comandant. Iata-le — scoase cîteva foi din tașca de piele — dar nu pot să vi le dau în mîină, sînt tot ce am niai scump. Luați loc, am să vi le arăt de la distanță și veți putea vedea totul foarte bine." Arată prima foaie. Exploratorul ar fi vrut să-și exprime într-un fel admirația, dar nu văzu decît niște linii ce se încrucișau în toate felurile, ca un labirint ele erau atît de dese, încît acopereau toată hîrtia și nu mai puteai deosebi decît anevoie spațiile albe dintre ele. „Citiți!" spuse ofițerul. „Nu pot", răspunse exploratorul. „Dar e foarte limpede", ripostă ofițerul. „Este foarte artistic, continuă exploratorul evaziv, dar nu pot să descifrez." „Da, vorbi ofițerul rîzînd și vîrî tașca de piele la loc, ăsta nu e un scris caligrafic pentru copii de școală. Trebuie să-l studiezi îndelung. Dar și dumneavoastră v-ați descurca în el, pînă la urmă. Firește, nu poate să fie un scris simplu ; nu trebuie să ucidă imediat, ci — în medie — abia după un interval de douăsprezece ore ; ora a șasea este calculată să fie momentul culminant. De aceea scrisul propriu-zis trebuie să fie înconjurat de multe, multe ornamente ; el trebuie să acopere trupul numai ca un brîu îngust ; restul corpului este rezervat pentru înflorituri. Puteți să apreciați acum felul în care lucrează grapa și întregul aparat? — Ia uitați-vă !" Ofițerul sări pe scară, învîrti o roată și strigă de sus : „Atenție, dați-vă la o

parte !", după care totul se puse în mișcare. Dacă n-ar fi scîrțîit roata, ar fi fost minunat. Ca și cum ar fi fost surprins de zgomotul stînjenitor al roții, ofițerul o amenință cu pumnul, apoi făcu un gest de neputință cu mîinile, în chip de scuză față de explorator, și coborî iute

pentru a supraveghea de jos mersul aparatului. Mai era încă ceva în neregulă, pe care-l observă numai el; se cățără din nou pe scară, apucă apoi cu amîndouă mîinile ceva dinăuntru desenatorului după care, : pentru a ajunge mai repede jos, nu se mai folosi de scară ci alunecă de-a lungul uneia din bare și strigă, cît putu de tare, la urechea exploratorului pentru a se face înțeles : „Pricepeți cum funcționează ? Grapa începe să scrie ; cînd este gata prima serie de scris pe spinarea omului, stratul de vată se răsucește și rostogolește încet corpul pe-o parte, pentru a oferi grapei o suprafață nouă pentru scris. între timp, părțile rănite prin scriere ajung în contact cu vata — care oprește sîngerarea datorită preparației ei speciale — și sînt pregătite pentru adîncirea în continuare a scrisului. Acești dinți de aici, de la marginea grapei, smulg vata de pe răni, cînd corpul este răsucit mai departe, și o aruncă în groapă; iar grapa are apoi din nou pe ce lucra. Și astfel scrie din ce în ce mai adînc vreme de douăsprezece ore. Primele șase ore, condamnatul trăiește aproape la fel ca înainte, numai că simte dureri. După două ore i se scoate călușul de pîslă din gură, întrucît osînditul nu mai are putere să strige. Aici, în acest castron încălzit electric, așezat la marginea unde se află capul condamnatului, se pune orez fiert, iar omul, dacă are poftă, poate lua din el, atît cît prinde cu limba. Nici unul nu pierde prilejul. Cel puțin eu nu știu vreunul, și doar experiența mea e vastă. Abia după ceasul al șaselea își pierde pofta de a mai mînca. De obicei, în momentul acela îngenunchez aici și observ fenomenul. Rareori mai înghite ultima îmbucătură, o tnvîrte în gură, de colo pînă colo, și o scuipe apoi în groapă. Atunci trebuie să mă aplec, altfel mi-o aruncă în față. Cît de

liniștit devine omul după ceasul al șaselea! în cel mai idiot dintre ei se trezește inteligența. Începe de la ochi. De la ei cuprinde apoi totul. O priveliște care

mai-mai că te ispitește să te așezi singur sub grapă. În rest nu se întâmplă, de

fapt nimic deosebit, doar atît că omul începe să descifreze scrisul și-și țuguie buzele de parcă ar asculta ceva atent. Ați văzut, nu e ușor să descifrezi scrisul cu ochii ; omul nostru îl descifrează însă cu rănile sale. Firește că trebuie o muncă imensă pentru aceasta ; este nevoie de șase ceasuri pentru desăvîrșirea ei. Apoi, grapa îl străpunge complet și-l aruncă în groapă, unde cade plescăind în apa amestecată cu sînge și cu vată. În clipa aceasta judecata s-a sfîrșit, iar noi — eu și soldatul - îl îngropăm."

Exploratorul plecase urechea către ofițer și privea cu mîinile vîrite în buzunarele vestonului, cum lucra mașina. Condamnatul se uita și el, fără să priceapă însă ceva. Tocmai se aplecase puțin înainte, urmărind trepidațiile acelor cînd, deodată, la un semn al ofițerului, soldatul îi tăie pe la spate cămașa și pantalonii, cu un cuțit, așa fel încît căzură jos ; osînditul schiță gestul de a apuca straietele ce cădeau, vrînd să-și acopere golidunea, dar soldatul îl ridică în sus și scutură de pe el ultimele zdrențe. Ofițerul opri mașina și, în liniștea care se lăsă, osînditul fu așezat sub grapă. I se desfăcură cătușele și în locul lor fură prinse strîns curelele ; în primul moment, condamnatul păru să resimtă schimbarea aproape ca o ușurare. Apoi grapa fu lăsată mai jos îtrucît omul era cam costeliv. Cînd îl atinseră vîrfurile acelor, i se înfiora pielea pe trup în timp ce soldatul era ocupat cu mîna dreaptă a omului, acesta o

întinse pe cea stîngă fără să știe însă încotro s-o ducă ; dar o întinse chiar în direcția unde se afla exploratorul. Ofițerul privea necontenit pieziș spre explorator, de parcă ar fi vrut să-i citească pe față impresia ce i-o făcea această execuție, despre care pînă acum îi dăduse măcar unele explicații superficiale.

Cureaua destinată încheieturii mîinii se rupse ; poate că soldatul întinse prea tare de ea. Era nevoie să intervină ofițerul ; soldatul îi arată bucata de curea ruptă. Într-adevăr, ofițerul se și duse lîngă el și explică, întorcînd fața spre explorator : „Mașina este tare cîrpăcită, din cînd în cînd nu se poate să nu se rupă sau să nu se frîngă cîte ceva ; dar asta nu trebuie să influențeze în rău impresia generală. De altfel, vom face rost numaidecît de ceva, ca să înlocuim cureaua ; am să folosesc lanțul ; firește că acesta va reduce din delicatețea vibrațiilor în ceea ce privește brațul drept.” în timp ce fixa lanțul, mai adăugă : „Mijloacele de întreținere a mașinii sînt acum foarte restrînse. Pe vremea vechiului comandant exista un fond alocat numai în acest scop și puteam dispune și eu de el. Exista aici o magazie, în care se păstrau tot felul de piese de schimb. Mărturisesc că aproape făceam risipă, dar numai înainte vreme, nu și acum, după cum pretinde noul comandant, care se slujește de orice pretext, pentru a combate vechile instituții. Acum administrează personal fondul pentru mașină și, cînd cer o curea nouă, îmi pretinde s-o aduc pe cea veche drept dovadă ; iar cea nouă sosește abia după zece zile și, pe deasupra, e de cea mai proastă calitate, nu-i bună de nimic. Nimeni nu se sinchisește, cum aș putea utiliza mașina între timp.”

Exploratorul chibzui : nu face niciodată impresie, dacă

te amesteci cu hotărîre în probleme străine. El nu era nici cetățean al coloniei penitenciare, nici cetățean al statului căruia îi aparținea aceasta. Dacă ar fi încercat să dezaprobe chiar să zădărnicească execuția, i s-ar fi putut spune : ești străin, astîmpără-te. La una ca asta n-ar fi putut să relice nimic, ci doar să adauge că, în acest caz, nu se mai înțelege nici el singur, întrucît călătorește doar cu intenția de a vedea și nicidecum de-a modifica legile de organizare a tribunalelor unor țări străine. Dar, în cazul în speță, lucrurile erau ispititoare. Injustețea procedurii și caracterul inuman al execuției erau neîndoioase. Nimeni n-ar fi putut presupune un interes egoist din partea exploratorului, întrucît condamnatul îi era străin, nu era un compatriot și nici un om să suscite compătimirea.

Exploratorul dispunea de recomandația unor înalte foruri și fusese primit aici cu cea mai mare politețe ; iar faptul că fusese invitat să asist la această execuție părea chiar să însemne că i se cerea părerea cu privire la asemenea judecată Acest lucru era cu atît mai verosimil, cu cît comandantul — după cum aflase mai mult decît limpede, acum — nu era un partizan al acestui procedeu și avea o atitudine aproape ostilă față de ofițer.

Deodată, exploratorul îl auzi pe ofițer strigînd de furie. Tocmai izbutise să vîre, cu destulă trudă, călușul de pîslă în gura condamnatului, cînd acesta închise ochii, cuprins de o greață imposibil de stăpînit, și începu să vomeze. Ofițerul îl smuci degrabă în sus, scoțîndu-i călușul și vru să-l întoarcă repede cu fața spre groapă ; dar prea tîrziu — murdăria curse pe mașină în jos. „Totul e numai din vina comandantului, strigă ofițerul, zguduind barele de alamă ca scos din minți, îmi murdărește mașina și mi-o face ca

o cocină !" Și arată exploratorului, cu mâini tremurătoare, ce se întîmplase. „Ore întregi m-am străduit să-l fac pe comandant să înțeleagă, că nu trebuie să li se mai dea de mîncare în ziua dinaintea execuției. Dar noua direcție, mai blîndă, este de altă părere. Cucoanele comandantului îl îndoapă pe osîndit cu tot felul de zaharicale înainte de-a fi dus la locul execuției. Toată viața lui n-a mîncat decît pește împuțit și acu să mănînce dulciuri ! Dar și asta ar mai fi cum ar mai fi, n-aș avea nimic de zis, însă de ce nu se procură un nou căluș de pîslă, așa cum de mai bine de trei luni. Cum să nu ți se facă greață cînd iei în gură acest căluș, pe care l-au supt și l-au ros mai bine de o sută de oameni, în timp ce-și dădeau duhul ?" Osînditul revenise cu capul la loc și părea să se fi liniștit, în timp ce soldatul era ocupat să șteargă mașina cu cămașa de care-l dezbrăcase. Ofițerul veni lîngă explorator ; presimțind ceva, acesta făcu un pas îndărăt, dar ofițerul îl apucă de mîină și-l trase de-o parte. „Vreau să vă spun cîteva confidențial, vorbi el, îmi dați voie ?" Desigur", răspunse exploratorul, și-l ascultă cu ochii plecați în jos.

Această procedură și acest fel de execuție, pe care aveți prilejul să le admirați acum, nu mai au în prezent nici un partizan fățiș în colonia noastră. Eu sînt singurul susținător și în același timp și singurul reprezentant al moștenirii vechiului comandant. De gîndit la o perfecționare departe a procedeului, nici vorbă, toate eforturile mele se îndreaptă către păstrarea a ceea ce există. Cînd trăia fostul comandant, colonia era plină de partizanii săi ; și eu am în parte forța de convingere a fostului comandant dar îmi lipsește cu totul puterea de care dispunea el ; în consecință, adepții lui s-au dat la

fund — există încă foarte mulți, dar nici unul, nu o mărturisește deschis. Dacă v-ați duce astăzi în ziua execuției, la o ceainărie și ați trage urechea, ați putea auzi cel mult aluzii cu donuă înțeleșuri. Toți aceștia sînt adepți ai procedului, dar nu-mi folosesc la nimic, sub actualul comandant, date fiind concepțiile actuale ale acestuia. Și acum vă întreb : Oare, din cauza acestui comandant și a cucoanelor lui, care-l influențează, trebuie să se ducă de rîpă asemenea operă a unei vieți întregi ? spuse el arătînd cu mîna spre mașină. Puteți îngădui una ca asta ? Chiar dacă nu sunteți decît un străin care petrece doar cîteva zile pe insula noastră ? Dar nu mai e timp de pierdut, se pregătește ceva împotriva jurisdicției mele ; se și țin consfătuiri la comandament, la care nu sînt chemat să iau parte ; pînă și vizita dumneavoastră de astăzi este semnificativă pentru întreaga situație ; sînt lași și vă trimit pe dumneavoastră, un străin, ca avangardă. Ehei, pe vremuri, erau cu totul altfel execuțiile ! încă înainte de ziua execuției, valea se umplea de oameni pînă la refuz ; toți veneau numai pentru a privi; dimineața, în zori, își făcea apariția comandantul cu doamnele lui; fanfarele trezeau întreaga tabără ; eu dădeam raportul, arătînd că totul e gata ; asistența — din care nu era permis să lipsească nici un funcționar superior — se rînduia în jurul mașinii ; această grămadă de scaune de trestie este o mizeră rămășiță a acelor vremuri, strălucea, proaspăt curățită; aproape fiecare execuție luam piese de schimb nou-nouțe. Privitorii stăteau în vîrfurile picioarelor pînă acolo, sus, pe înălțimi și, în fața sutelor de ochi condamnatul era așezat sub grapă de către însuși comandantul. Ceea ce îi este îngăduit astăzi unui soldat

de rînd, era pe atunci sarcina mea, a președintelui tribunalului, și munca asta mă onora. Apoi începea execuția ! Nici un zgomot nepermis nu tulbura funcționarea mașinii. Mulți nici nu mai priveau spre ea, ci ședeau pe nisip, cu ochii închiși ; toți știau că acum se face dreptate. În tăcerea ce domnea se auzea doar oftatul condamnatului — înăbușit de pîslă. Astăzi mașina nu mai e în stare să-i smulgă condamnatului nici măcar un geamăt mai sonor pe care să nu-l poată înăbuși pîsla ; pe atunci acele care scriau picurau o soluție caustică, pe care azi nu mai avem voie s-o folosim. Ei, și-apoi venea ceasul al șaselea ! Era cu neputință să împlinești rugămințile tuturor celor ce voiau să privească de aproape. În înțelepciunea lui, comandantul dispunea ca, în primul rînd, să se dea preferință copiilor ; eu puteam sta totdeauna în față, firește, avînd în vedere funcția mea ; de multe ori ședeam acolo cinchit, cu doi copii mici de-a dreapta și de-a stînga, pe brațe. Cum mai sorbeam cu toții expresia de transfigurare de pe chipul martirizat, cum ne mai scăldam obrazul în razele acestei dreptăți abia realizate și pe cale să dispară ! Ce mai vremuri, camarade !" Ofițerul uitase, pesemne, pe cine avea în față ; îl îmbrățișa pe explorator și-și lăsă capul pe umărul lui. Exploratorul era nespus de încurcat și privea, nerăbdător, pe deasupra ofițerului. Soldatul terminase curățatul mașinii și acum turna orez dintr-o cutie de tablă în castron. De-abia observă aceasta condamnatul, care-și revenise cu totul, că și începu să întindă limba pentru a hălpăi din orez. Soldatul îl tot împingea îndărăt, întrucît orezul era sortit pentru un moment ulterior ; în orice caz, era un lucru revoltător, să ia cu mîinile murdare orez din castron și să mănînce în

fața condamnatului, care poftea și el.

Ofițerul se reculese numaidecît. „Să nu credeți că am vrut să vă înduioșez, spuse el, știu prea bine, că e imposibil să mai faci astăzi pe cineva să înțeleagă acele timpuri. De altfel, mașina încă mai lucrează și impresionează prin ea însăși. Impresionează prin ea însăși, chiar dacă stă singură în această vale. Iar cadavrul cade la urmă în groapă, într-un fel de zbor inimaginabil de aerian, chiar dacă în jurul gropii nu se mai adună oamenii cu sutele, ca muștele, cum se întâmpla, odinioară. Pe atunci a trebuit să construim o balustradă trainică în jurul gropii, dar acum s-a distrus de mult.”

Exploratorul vru să scape de privirile ofițerului și cată în jur fără țintă. Ofițerul își închipui că străinul contemplă pustietatea văii; de aceea îl prinse de mâini

și-l întoarse cu fața spre el, pentru a-l privi în ochi, apoi întrebă : Vă dați seama ce rușine trăim ?” iar exploratorul tăcu. Ofițerul îi lăsă pentru o clipă mâinile ; sta tăcut, cu picioarele depărtate, cu mâinile în șold, și privea în pământ. Apoi îi zîmbi încurajator exploratorului și spuse: Ieri am fost în apropierea dumneavoastră, cînd v-a invitat comandantul. Am auzit invitația. Îl știu bine pe comandant. Am înțeles numaidecît ce urmărea cu invitația. Deși are suficientă putere pentru a lua măsuri împotriva mea, totuși încă nu îndrăznește ; în schimb, vrea să mă supună aprecierii dumneavoastră, a unui străin cu vază. A calculat totul cu multă grijă ; sînteți abia de două zile pe insulă, nu l-ați cunoscut pe fostul comandant și nici lumea lui de idei, sînteți încătușat de concepțiile europene ; poate sînteți din principiu chiar un adversar al pedepsei cu moartea, în general, și al unui asemenea mod de execuție mecanică,

în special ; în afară de asta, veți vedea execuția desfășurându-se trist, fără participare publică, pe o mașină cam deteriorată — deci n-ar fi oare foarte probabil (așa își închipuie comandantul) ca, ținând seama de toate astea, să considerați nepotrivită metoda mea ? Iar dacă o s-o considerați nepotrivită, atunci nu veți tăcea (vorbesc încă în spiritul comandantului), căci aveți încredere, desigur, în convingerile dumneavoastră verificate. Ați văzut, fără îndoială, multe ciudățenii ale multor popoare și ați învățat să le respectați, de aceea probabil că nu veți interveni cu toată energia împotriva acestei metode, cum ați face-o în țara dumneavoastră. Dar comandantul nici nu are nevoie de atîta. Un simplu cuvînt imprudent, rostit în treacăt, este de-ajuns. Nici măcar nu e nevoie să concorde cu convingerea dumneavoastră, dacă în mod aparent vine în sprijinul dorinței lui. Sînt sigur că vă va descoase cu toată abilitatea. Iar cucoanele lui vor face cerc în jur și-și vor ascuți auzul ; veți spune cam așa : «La noi procedura judiciară este alta», sau «La noi acuzatul este interogat înainte de-a se da sentința» sau «La noi nu existau torturi decît în evul mediu». Toate acestea sînt observații perfect juste, care vi se par foarte firești, observații nevinovate, care nu lezează procedeul meu. Dar cum le va interpreta comandantul ? Îl și văd pe bunul comandant împingînd numaidecît scaunul; într-o parte și ieșind grăbit în balcon, le văd pe cucoanele sale dînd năvală după el, îi aud glasul — cucoanele îl numesc glas tunător — spune : «Un mare explorator din Occident, desemnat să cerceteze procedurile judiciare din toate țările, a spus că metoda noastră de modă veche este inumană. După această părere a unei asemenea personalități nu-mi mai este îngăduit, firește, să tolerez

o astfel de metodă. Așadar, începînd de astăzi dispun — și așa mai departe.» Dumneavoastră veți vrea atunci să interveniți, cum că n-ați fi spus ceea ce afirmă el, că n-ați fi calificat metoda mea drept inumană, ci că, dimpotrivă, adîncă dumneavoastră pricepere o consideră drept cea mai umană și mai demnă de a fi aplicată oamenilor și că admirați mașina aceasta — dar va fi prea tîrziu. De altfel, nici n-ați putea răzbate pînă la balconul înțesat de cucoane ; veți căuta să atrageți atenția asupra dumneavoastră ; veți încerca să strigați ; dar o mîină de cucoană vă va astupa gura — iar eu și opera fostului comandant vom fi pierduți." Exploratorul fu nevoit să-și înăbușe un zîmbet; așadar, atît de ușoară era îndatorirea pe care el o considerase nespuse de grea ! Răspunse evaziv: „îmi supraapreciați influența ; comandantul a citit scrisoarea mea de recomandatie și știe că nu sînt un specialist în materie de proceduri judiciare. Dacă mi-aș spune părerea, ar fi doar aceea a unui particular, o părere cu nimic mai presus de a oricărui altul și, în orice caz, mult mai fără importanță decît părerea comandantului, care după cîte știu, are putere aproape nelimitată în această colonie penitenciară. Dacă părerea lui referitoare la această procedură este atît de precizată, așa cum credeți dumneavoastră, atunci mă tem că a sosit, firește, clipa sfîrșitului acestui procedeu, fără a mai fi nevoie de modesta mea contribuție."

Înțelegea oare ofițerul acest lucru ? Nu, încă nu-l înțelegea. El clătină hotărît din cap, privi în urmă spre condamnatul și soldatul, care tresăriră încetînd să se mai preocupe de orez, apoi se apropie de explorator fără să se uite în ochii lui, ci fixînd ceva nedefinit, pe veston, și

vorbi mai încetișor decît înainte : „Nu-l cunoașteți pe comandant; dumneavoastră aveți față de el și față de noi toți — iertați-mi expresia — o atitudine plină de rezervă ; dar influența dumneavoastră, credeți-mă, e mai puternică decît vă închipuiți. Am fost fericit cînd am auzit că veți asista singur la execuție. Această dispoziție a comandantului trebuia să fie îndreptată împotriva mea, dar acum o voi întoarce în favoarea mea. Ferit de influența șoaptelor răuvoitoare spuse la ureche și de privirile disprețuitoare — ceea ce n-ar fi fost posibil în cazul unei asistențe mai numeroase — ați putut asculta explicațiile mele, ați văzut mașina și sînteți pe punctul de-a asista la execuție. Părerea dumneavoastră este desigur formată ; dacă mai persistă cumva unele îndoieli, ele vor fi înlăturate de privescerea execuției. Și acum vă adresez rugăminta : ajutați-mă împotriva comandantului!"

Exploratorul nu-l lăsă să continue. „Cum aș putea-o face, exclamă el, e imposibil. Nu vă pot ajuta cu nimic, la fel cum nu vă pot dăuna cu nimic!

Ba puteți, sări ofițerul. Cu oarecare îngrijorare exploratorul îl văzu stringînd pumnii. Puteți, repetă ofițerul și mai insistent. Am un plan care trebuie să izbutească. Dumneavoastră credeți că influența pe care-o aveți nu este suficientă. Eu știu bine, însă, că este. Dar să admitem că aveți dreptate ! N-ar fi atunci necesar să încecăm orice, chiar și ceea ce pare să n-aibă șanse de succes, numai să putem salva această procedură ? Ascultați, deci, plănui meu. Pentru punerea lui în aplicare este necesar, în primul rînd, ca dumneavoastră să fiți astăzi foarte reținut în exprimarea părerii ce-o aveți despre metoda mea. Dacă nu veți fi întrebă direct,

nu trebuie, în nici un caz, să vă spuneți părerea dar declarațiile dumneavoastră trebuie să fie scurte și neprecise ; lăsați să se observe că vă e greu să vorbiți despre asta, că sînteți revoltat, că — dacă ar fi să vă exprimați deschis — ar trebui să izbucniți în blesteme. Nu vă cer să mințiți ; cîtuși de puțin ; să răspundeți doar scurt, cam așa : «Da, am asistat la execuție» sau, «Da, am ascultat toate explicațiile». Doar atît, nimic altceva. Pentru amărăciunea, care trebuie să apară vizibil pe chipul dumneavoastră, aveți destule motive, chiar dacă nu sînt în spiritul comandantului. El va înțelege totul pe dos, firește, în spiritul lui. Pe aceasta se întemeiază planul meu. Mîine, are loc, la comandament, o mare reuniune prezidată de comandant, la care iau parte toți funcționarii administrativi superiori. Comandantului îi place, firește, să facă un adevărat spectacol din aceste sedințe. A construit în sala respectivă o galerie, care este totdeauna înțesată de spectatori. Chiar și eu sînt nevoit să iau parte la aceste consfătuiri, dar mă cuprinde dezgustul. De rîndul acesta, veți fi invitat în orice caz la reuniune ; dacă vă comportați conform planului meu, atunci invitația comandantului se va transforma într-o rugămintă insistentă. Dar dacă, din vreun motiv neprevizibil, s-ar întîmpla totuși să nu fiți invitat, atunci va trebui desigur să cereți dumneavoastră o invitație și nu încape nici o îndoială că o veți căpăta. Așadar, să zicem că mîine vă aflați în loja comandantului împreună cu doamnele ; el privește deseori în sus, pentru a se asigura că sunteți acolo. După diferite subiecte de discuție fără importanță, ridicole, destinate doar asistenței — în general e vorba de construcții portuare, mereu numai construcții portuare ! — va veni în dezbatere procedura

judiciară. Dacă el nu va aduce derstul de curînd sau chiar de loc vorba despre această procedură, voi avea grijă eu. Mă voi scula și voi prezenta raportul cu privire la execuția de azi. Foarte pe scurt, doar raportul acesta, De fapt nu se obișnuiește să se prezinte un asemenea raport, dar eu totuși am s-o fac. Comandantul îmi va mulțumi, ca totdeauna, cu un zîmbet prietenos, apoi nu se va putea abține să nu folosească binevenitul prilej ivit. «Tocmai s-a prezentat raporturi — așa va spune, sau ceva asemănător — despre execuție. Aș vrea să mai adaug la raport, că la această execuție a asistat marele explorator, despre a cărui vizită, cu care se onorează în mod deosebit colonia, ați aflat cu toții. Iar ședința noastră de astăzi capătă o semnificație mai înaltă, datorită prezenței sale. Nu credeți că ar fi bine să punem acestui mare explorator întrebarea, cum apreciază execuția aceasta de modă veche și procedura care o precedă ?» Firește, vor izbucni de pretutindeni aplauze, asentimentul general, iar eu voi fi cel mai entuziast. Comandantul se va înclina în fața dumneavoastră și va spune : «Atunci, pun în numele tuturor întrebarea». Iar dumneavoastră veți trece în față, lîngă balustradă. Să așezați mîinile pe ea așa, ca să le vadă toată lumea, altfel vi le vor lua cucoanele, ca să se joace cu degetele. Și va urma, în sfîrșit, cuvîntul dumneavoastră. Nu știu cum voi suporta încordarea orelor ce le mai am de așteptat. în cuvîntarea dumneavoastră nu trebuie să vă rețineți; faceți gălăgie în jurul adevărului, aplecați-vă peste balustradă ; urlați, da, da, urlați-i comandantului în față părerea dumneavoastră, părerea dumneavoastră de nezdruncinat. Dar poate că nu vreți acest lucru, că nu corespunde caracterului dumneavoastră, poate că în patria dumneavoastră se

adoptă altă atitudine în asemenea situații — și așa e bine, este întru totul satisfăcător ; nu vă ridicați în picioare, spuneți doar câteva cuvinte, murmurăți-le doar atît cît să fie auzite de funcționarii așezați dedesubt ; este destul ; dumneavoastră nici nu trebuie să vorbiți despre lipsa publicului la execuție despre roata care scîrțîie, despre cureaua ruptă și despre dezgustătorul căluș de pîslă ; nu, toate astea rămîn în seama mea, și vă rog să mă credeți, că dacă nu-l voi face, cu spusele mele, să fugă din sală, măcar îl voi sili pe comandant să cadă în genunchi și să recunoască : «Mă plec în fața ta, bătrîne comandant». Asta e planul meu; vreți să mă ajutați să-l aduc la îndeplinire? Bineînțeles că vreți ; ceva mai mult: trebuie!" Ofițerul îl prinse pe explorator de amîndouă brațele și-l privi în ochi, respirînd greu. Ultimele fraze le urlase atît de tare, încît și soldatul și deținutul deveniseră atenți ; cu toate că nu înțelegeau nimic, se opriseră din mîncat și cătau spre explorator, mestecînd din gură.

Răspunsul ce trebuia dat îi era limpede exploratorului de la bun început; trecuse prin prea multe în viață, pentru a mai putea șovăi în cazul de față ; în fond era cinstit și nu cunoștea teama. Totuși, văzîndu-l pe soldat și pe osîndit, șovăi atît cît respiră o dată. În cele din urmă spuse, așa cum trebuia: „Nu!" Ofițerul clipi de mai multe ori, fără a-l slăbi din ochi. „Vreți neapărat o declarație ?" întrebă exploratorul. Ofițerul aprobă din cap, fără un cuvînt. „Sînt un adversar al acestei proceduri, continuă exploratorul; încă înainte de a-mi fi făcut confidențe — de care, firește, nu voi abuza, în nici un caz — am chibzuit, dacă am dreptul să intervin împotriva acestei proceduri și dacă intervenția mea ar putea avea vreo șansă, cît de mică, de succes. Mi-am dat

seama limpede cui trebuie să mă adresez: bineînțeles comandantului. Dumneavoastră m-ați ajutat să-mi lămuresc calea de urmat, fără însă a mă fi întărit și mai mult în hotărîrea mea ; dimpotrivă, convingerea dumneavoastră sinceră m-a emoționat, chiar dacă nu m-a putut atrage pe o cale greșită."

Ofițerul rămase mut, se întoarse apoi spre mașină, se apucă de una din barele de alamă și privi în sus, la desenator, puțin aplecat înainte, ca și cum ar fi verificat dacă totul este în ordine. Soldatul părea să se fi împrietenit cu osînditul; acesta din urmă îi făcu un semn, oricît îi era de greu din cauza curelelor strîns legate, și soldatul se aplecă spre el ; condamnatul îi șopti ceva, iar soldatul dădu din cap.

Exploratorul se duse după ofițer și-i vorbi: „încă nu știți tot ce vreau să fac. Voi spune comandantului părerea mea asupra procedeuului, dar nu în cadrul unei ședințe, ci între patru ochi ; de altfel, nici nu mai rămân atîta vreme aici, îneît să mai pot fi invitat la o ședință ; plec chiar mîine dimineață sau, în orice caz, mă îmbarc în zori."

Ofițerul părea să nu-l fi auzit. „Așadar, procedeuul nu v-a convins", vorbi el ca pentru sine și zîmbi cum zîmbește un bătrîn asupra neroziei unui copil, ascunzîndu-și îndărătul zîmbetului absentele sale gînduri. Atunci a sosit vremea", spuse el într-un tîrziu și își ridică spre explorator ochii limpezi, în care se deslușea un fel de invitație, de apel la participare.

A sosit vremea pentru ce ?" întrebă exploratorul neliniștit, dar nu primi nici un răspuns. Ești liber", se adresă ofițerul condamnatului, în limba lui. Acesta nu crezu la început. „Ei, ești liber", repetă ofițerul. Pentru

prima oară, chipul condamnatului prinse să se însuflețească, Era oare adevărat ? Nu era doar o toană trecătoare de-a ofițerului? Obținuse călătorul străin îndurare pentru el ? Ce se-ntîmpla ? Acestea erau întrebările ce se citiră pe fața lui. Dar nu pentru multă vreme. Fie ce-o fi, condamnatul voia să fie liber, dacă i se îngăduia, și începu să se smucească, atît cît îi permitea grapa. Îmi rupi curelele, strigă ofițerul, stai liniștit ! Îți dau drumul îndată !" Apoi făcu semn soldatului și se apucară de treabă. Condamnatul rîdea singur în tăcere, întorcînd fața cînd la stînga, spre ofițer, cînd la dreapta, către soldat: nu-l , uită nici pe explorator.

„Scoate-l afară! porunci ofițerul soldatului. Trebuie să fii însă cu oarecare băgare de seamă din pricina grapei." Datorită nerăbdării, condamnatul se alese cu cîteva zgîrieturi pe spinare.

Din clipa aceasta, ofițerul nu-i mai acordă aproape nici o atenție. Se îndreptă spre explorator, scoase din nou la iveală mica tașcă de piele, răsfoi în ea, găsi în cele din urmă foaia căutată și i-o arătă. „Citiți", zise el. „Nu pot, răspunse călătorul, am spus doar că nu pot citi aceste file." „Uitați-vă bine la foaia asta", ripostă ofițerul și veni alături de explorator, pentru a citi împreună cu el. Cînd nici acest lucru nu fu de nici un folos, ofițerul își trecu degetul mic la oarecare distanță pe deasupra hîrtiei, de parcă n-ar fi trebuit atinsă cîtuși de puțin, și încercă să-i ușureze astfel exploratorului cititul. Exploratorul își dădu toată silința, pentru a-i fi măcar în felul acesta agreabil ofițerului, dar nu izbuti să citească. Atunci ofițerul începu să silabisească scrisul, apoi citi totul încă o data, curgător : „Fii drept ! așa zice aici — vorbi ofițerul - acum puteți citi

fără-ndoială." Exploratorul se aplecă atît de mult deasupra hîrtiei, încît ofițerul o depărtă repede, de teama de-a nu fi atinsă; exploratorul nu mai spuse nimic, dar se vedea limpede că încă nu izbutise să descifreze nimic „Fii drept, așa zice aici", repetă ofițerul. Așa o fi, răspunse exploratorul, cred că asta „Bine", vorbi ofițerul satisfăcut măcar în parte apoi se urcă pe scară cu foaia în mîină ; așeză foaia cu multă grijă în desenator și păru să modifice complet dispozitivul angrenajului ; fu o muncă anevoioasă — probabil că era vorba de roțițe mici de tot; uneori capul ofițerului dispărea cu totul în desenator, atît de minuțios trebuia verificat mecanismul.

Exploratorul urmări munca aceasta neînterupt, de jos, astfel încît îi înțepeni gîtul, iar ochii începură să-l doară din cauza luminii soarelui, ce se revărsa din cer. Soldatul și condamnatul aveau de lucru unul cu altul. Cămașa și pantalonii osînditului, care se și aflau în groapă, fură pescuite de soldat cu vîrful baionetei. Cămașa era îngrozitor de murdară și condamnatul o spălă în hîrdău. Cînd se îmbracă, apoi, cu pantalonii și cămașa, rîseră cu poftă și soldatul și osînditul intrucît îmbrăcămintea fusese spintecată la spate de sus pînă jos. Probabil că osînditul se simțea obligat să-l distreze, intrucît se rotea în cerc, cu hainele spintecate, în fața soldatului care ședea ciucit pe pămînt și rîdea bătîndu-se cu palmele pe genunchi. Oricum, ceva-ceva se mai stăpîneau, ținînd seama de prezența domnilor.

în sfîrșit, după ce termină sus, ofițerul îmbrățișă totul încă o dată în amănunt cu privirea zîmbind ; după aceea închise capacul desenatorului, care fusese deschis pînă atunci, coborî, se uită în groapă, apoi la condamnat, și constată cu mulțumire că acesta își luase hainele de-

acolo; pe urmă se duse la hîrdău pentru a-și spăla mîinile, observă prea tîrziu murdăria respingătoare a apei, se întristă că nu-și poate curăța mîinile, după care le vîrî în nisip — soluție ce nu-l satisfăcea, dar n-avea încotro ; apoi se ridică în picioare și începu să-și descheie nasturii de la tunică. Cu această ocazie îi căzură în mîină, mai întîi, cele două batiste de damă pe care le vîrîse sub guler. „Uite-ți batistele”, spuse el și le aruncă osînditului. Apoi se adresă exploratorului, explicînd : „Cadouri de la femei”.

În ciuda grabei cu care-și scoase tunică și cu care se dezbracă apoi complet, el împături cu deosebită grijă fiecare obiect de îmbrăcăminte, ba chiar mîngîie cu degetele fireturile tunicii și îndreptă un eghilet. Firește, se potrivea prea puțin cu această grijă faptul că, de îndată ce termina împăturitul unui obiect, îl arunca numaidecît în groapă cu un gest nerăbdător. Ultimul lucru care-i rămase fu sabia scurtă, cu centironul. Scoase sabia din teacă, o frînse, adună laolaltă — frînturile săbiei, teaca și centironul — și le aruncă atît de violent, încît zăngăniră jos, pe fundul gropii.

Acum era gol pușcă. Exploratorul își mușcă buzele, dar nu spuse nimic. De fapt știa ce va urma, dar n-avea nici un drept să-l împiedice pe ofițer în intențiile sale. Dacă procedura judiciară, la care ținea atît de mult era pe punctul de a fi abolită — probabil ca urmare a intervenției, pe care exploratorul se simțea obligat s-o facă — atunci ofițerul acționa acum așa cum trebuia ; nici exploratorul n-ar fi reacționat altfel, în locul lui.

Soldatul și osînditul nu pricepură mai întîi nimic, de altfel la început nici măcar nu priviră într-acolo. Condamnatul era nespus de bucuros că-și recăpătase batistele, bucuria lui însă nu fu de lungă durată,

întrucît soldatul i

le înhață cu un gest iute, neprevăzut. Condamnatul încerca acum să și le reia de sub centurionul unde le pusese soldatul la păstrare, dar era vigilant. Se luptară astfel, mai mult în glumă. Abia cînd ofițerul rămase gol de tot, deveniră și ei atenți. În special condamnatul părea pătruns de presimțirea unei mari întorsături. Ceea ce i se întîmplase lui, se petrecea acum cu ofițerul. Călătorul străin dăduse probabil ordin în acest sens. Aceasta era așadar răzbunarea. Fără să fi pătimit el însuși pînă la capăt, era răzbunat, în schimb, pînă la capăt. Pe chipul lui se înfiripă un rîs tăcut, cu gura pînă la urechi, care nu se mai stinse.

Ofițerul se îndreptă spre mașină. Dacă și înainte de aceasta se vădise destul de limpede cît de bine se pricepe s-o mînuiască, acuma rămîneau aproape consternat de felul cum o manevra și cum ea asculta. Doar apropiie mîna de grapă, și aceasta se ridică și se lăsă de mai multe ori, pînă cînd atinse înălțimea potrivită, pentru a-i face loc dedesubt; abia atinse marginea patului, și acesta începu numaidecît să vibreze ; călușul de pîslă i se apropiie de gură; se văzu bine cum ofițerul nu voia să-l accepte, dar șovăiala dură doar o clipă, după care se supuse

numaidecît și îl prinse cu dinții. Totul era pregătit dar curelele atîrnau în părți, desfăcute, se părea că sînt inutile ; nu era nevoie ca ofițerul fie legat cu ele. Deodată condamnatul văzu curele libere și, după cum socotea el, execuția nu putea fi desăvîrșită dacă acestea nu erau strîns legate, așa că-i făcu semn grăbit soldatului și alergară într-acolo să-l încătărămeze pe ofițer. Acesta apucase să întindă un picior pentru a împinge manivela ce trebuia să pună în mișcare desenatorul ; cînd îi văzu

pe cei doi venind, își trase piciorul îndărăt și se lăsă legat cu curelele, firește că nu mai putea ajunge pînă la manivelă; nici soldatul, nici osînditul n-ar fi descoperit care este, iar exploratorul era decis să nu se clinească din loc. De altfel nici nu fu nevoie ; de-abia fură prinse curelele în cataramă, că mașina și începu să lucreze ; patul trepida, acele dansau pe pielea ofițerului, grapa oscila în sus și în jos. Exploratorul privea de o bună bucată de vreme, cînd își aduse deodată aminte că o roată a desenatorului ar fi trebuit să scîrțieie ; dar totul funcționa în liniște, nu se auzea nici un zumzăit.

Lucrînd atît de liniștit, mașina dispăru din atențiacelor trei. Exploratorul privea spre soldatul și condamnatul care se aflau de cealaltă parte a mașinii. Condamnatul părea cel însuflețit, totul îl interesa la mașină ; aci se lăsa în jos, pe vine, aci se ridica în vîrfurile picioarelor, mereu cu degetul arătător întins, pentru

a-i arăta ceva soldatului. Exploratorul fu cuprins de un sentiment penibil. Era hotărît să rămînă de față pînă la urmă, dar nu mai putea îndura multă vreme să-i privească pe cei doi. „Duceți-vă acasă", le spuse el. Poate că soldatul ar fi fost gata s-o facă, dar condamnatului i se păru ordinul acesta ca un fel de pedeapsă. Se rugă, implorînd cu mîinile împreunate, să-l lase de față iar cînd exploratorul rezistă, dînd hotărît din cap, căzu chiar în genunchi. Exploratorul văzu că ordinele nu aveau nici un efect și vru să se ducă dincolo, la cei doi, pentru a-i lua la goană. Deodată auzi un zgomot sus, în desenator. Privi într-acolo. Așadar totuși era deranjată o roată? Era altceva, însă. Capacul desenatorului se ridică încet, apoi se deschise de tot. Dinții unei roți se iviră, săltîndu-se în sus ; în curînd apăru roata întregă, ca și cum o forță

uriașă contractase întreg desenatorul și nu mai rămăsese nici un loc pentru această roată ; roata se învîrți pînă la marginea desenatorului, căzu jos, se duse de-a dura o porțiune pe nisip, după care rămase culcată pe lat. Între timp ieșise la iveală încă o roată, după care urmau multe altele, mari și mici abia deosebindu-se între ele ; cu fiecare se repeta același lucru, de fiecare dată credeai că desenatorul s-a golit complet, dar deodată apărea altă grupă de roți, deosebit de numeroasă, care se ridicau în sus, cădeau și se rostogoleau pe nisip, pentru a se culca apoi pe lat. Privind la ceea ce se petrecea, condamnatul uitase de-a binelea de ordinul exploratorului ; roțile îl vrăjeau cu totul și voia, de fiecare dată, să prindă una, ba chiar îl îndemna și pe soldat să-i ajute, dar trăgea mîna îndărăt înspăimîntat, întrucît urma numaidecît altă roată, care-l speria cînd începea să se rostogolească.

În schimb, exploratorul era îngrijorat ; se părea că mașina avea să se năruie toată ; mersul ei liniștit era o simplă iluzie ; avea sentimentul că acum trebuie să se ocupe de ofițer, întrucît acesta nu se mai putea îngriji de el însuși. Dar, în timp ce căderea roților îi acapara atenția cu totul, uită să mai supravegheze restul mașinii ; cînd totuși se plecă spre grapă, după ce ultima roată părăsi desenatorul, avu o surpriză nouă, supărătoare, grapa nu mai scria, ci doar înțepa, iar patul nu

răsuca corpul, ci îl împingea doar în sus și-l înfigea în ace, vibrând. Exploratorul vru să intervină ; dacă ar fi putut, ar fi oprit totul, întrucît aceasta nu mai era o tortură, așa cum urmărea ofițerul, ci de-a dreptul un asasinat. Întinse mîinile înainte. Deodată grapa se deplasă lateral, cu trupul ofițerului înfipt în ace, cum se întîmpla de obicei abia în ceasul al doisprezecelea. Sîngele

curgea în mii de șiroaie, dar nu era amestecat cu apă, întrucît de rîndul acesta țevișoarele de apă nu funcționaseră. Apoi dădu greș și ultimul act; trupul ofițerului nu se desprinse din acele lungi, ci rămase atîrnat deasupra gropii, fără să cadă în ea, lăsînd doar să i se scurgă sîngele. Grapa vru să revină la locul ei, dar, ca și cum ar fi simțit ea însăși că nu s-a eliberat de povară, rămase mai departe atîrnată deasupra gropii. „Puneți mîna odată și dați ajutor !” strigă exploratorul soldatului și osînditului, pe deasupra gropii, și apucă el însuși de picioarele ofițerului. Voia să apuce de picioare, ceilalți doi trebuiau să-i ia capul, pe partea cealaltă, și astfel să desprindă trupul, încet, din ace. Dar cei doi nu se puteau hotărî; condamnatul întoarse chiar spatele ; exploratorul trebui să se ducă la ei, dincolo, și să-i împingă cu sila pînă la capul ofițerului. Cu accst prilej văzu, aproape fără voia lui, chipul mortului. Era așa cum fusese și-n viață ; nu se citea pe el nici un semn al izbăvirii făgăduite ; ofițerul nu găsisse în mașină ceea ce aflaseră toți ceilalți; buzele erau contractate, ochii deschiși parcă erau vii, privirea era liniștită și plină de convingere, prin frunte îi ieșise vîrfurile pironului cel mare de fier.

Cînd călătorul, urmat de soldat și de osîndit, ajunse la primele case din colonie, soldatul arată spre una dintre ele și spuse : „Aici e ceainăria”.

La parterul casei se afla o încăpere scobită în , pămînt joasă, ca o speluncă, cu tavanul și pereții afumați. Înspre stradă era deschisă pe toată lățimea ei. Deși ceainăria se deosebea prea puțin de restul caselor din colonie, care erau toate dărăpănate, în afară de palatul comandantului, ea făcu totuși asupra exploratorului impresia unei amintiri istorice, evocîndu-i forța vremurilor trecute. Se

apropie, trecu — urmat de însoțitorii săi — printre mesele neocupate, ce se înșirau pe stradă în fața ceainăriei, și respiră aerul rece, îmbîcsit, care răzbătea dinăuntru. „Bătrînul este îngropat aici, spuse soldatul, preotul a refuzat să-i dea un loc în cimitir. O vreme lumea nu s-a putut hotărî unde să-l îngroape ;

în cele din urmă l-au aruncat aici. Cu siguranță că ofițerul nu v-a povestit nimic despre asta, căci îi era nespus de rușine. A încercat chiar de cîteva ori, noaptea, să-l dezgroape pe bătrîn, dar a fost întotdeauna luat la goană." „Unde e mormîntul ?" întrebă exploratorul, căruia nu-i venea să-l creadă pe soldat. Alergară numaidecît amîndoi — soldatul și osînditul — înaintea lui și-i arătară, cu mîinile întinse, locul unde trebuia să fie mormîntul. Îl conduseră pe explorator pînă lîngă peretele din fund, unde ședeau clienții la cîteva mese. Erau pesemne muncitori din port, bărbați zdraveni cu bărbi scurte, de un negru lucitor. Toți erau fără surtucuri, aveau cămăși zdrențuite, erau oameni sărmani, umiliți. Cînd se apropie exploratorul, cîteva dintre ei se ridicară și se lipiră de perete, privind spre el. „E un străin, se auziră șoapte în jurul exploratorului, vrea să vadă mormîntul." împinseră într-o parte mesele, sub care se afla într-adevăr o lespede de mormînt. Era o piatră simplă, destul de scundă pentru a putea fi ascunsă sub o masă. Avea o inscripție cu litere foarte mici, așa încît exploratorul fu nevoit să îngenunche pentru a o citi. Pe ea scria : «Aici odihnește fostul comandant. Partizanii lui, care nu pot avea astăzi nici un nume, l-au așezat în mormînt și i-au pus o lespede. Dănuie profeția că, după un anumit număr de ani, comandantul va învia și va porni din această casă, în fruntea partizanilor săi, la recucerirea coloniei.

Credeți și așteptați !» După ce termină de citit și se ridică, exploratorul îi văzu pe oameni stînd în jurul lui și hlizindu-se, de parcă ar fi citit și ei inscripția, ar fi găsit-o ridicolă și l-ar fi invitat să se alătore părerii lor. Exploratorul se făcu a nu observa, le împărți cîteva bănuți, apoi mai așteptă pînă ce masa fu împinsă la loc deasupra lespezii, și ieși din ceainărie, îndreptîndu-se spre port.

Soldatul și osînditul găsiră în ceainărie cunoscuți, care-i opriră acolo. Dar probabil că se descotorosiră repede de ei, întrucît călătorul abia ajunsese la mijlocul lungii scări ce ducea jos, la bărci, cînd cei doi porniră în fugă după el. Se vede treaba că voiau să-l silească pe explorator, în ultima clipă, să-i ia cu el. În timp ce exploratorul se tocmea jos cu un barcagiu care să-l ducă pînă la vapor, cei doi veneau în goană pe scară, în tăcere, întrucît nu îndrăzneau să strige. Cînd ajunseră jos, exploratorul se și afla în luntre, iar barcagiul tocmai o desprindea de mal. Ar mai fi putut încă să sară în barcă, dar exploratorul ridică de pe fundul ei un odgon greu, cu noduri, și-i amenință cu el, împiedecîndu-i astfel să facă saltul.

UN ARTIST AL FOAMEI

În ultimele decenii, interesul pentru artiștii foamei a scăzut mult. In timp ce odinioară era foarte rentabil să organizezi asemenea spectacole în regie proprie, astăzi lucrul acesta este cu totul imposibil. Erau alte vremuri. Pe-atunci întreg orașul se preocupa de artistul foamei ; cu fiecă nouă zi de flămînzire, participarea publicului creștea ; toți voiau să-l vadă măcar o dată zi ; către sfîrșitul perioadei de flămînzire existau abonați care ședeau zile întregi în fața cuștii mici cu gratii ; se organizau vizite

pînă și noaptea, la lumina făcliilor, pentru a spori efectul ; în zilele cu vreme frumoasă cușca era scoasă în aer liber și atunci artistul foamei era arătat mai cu seamă copiilor ; în timp ce pentru adulți era doar o distracție la care participau sub impulsul modei, copiii priveau uimiți, cu gura căscată și ținîndu-se de mîină pentru mai multă siguranță ; ei voiau să vadă cum, disprețuind pînă și scaunul, artistul sta lungit pe paie, livid, într-un tricou negru, cu coastele ieșite prin piele, răspunzînd uneori cu eforturi la întrebări, dînd din cap politicos, ba chiar scoțînd brațul printre gratii pentru ca lumea să pipăie cît e de slab. apoi cum se cufunda din nou în sine, fără să se mai sinchisească de nimeni, nici măcar de bătăile, atît de importante pentru el, ale ceasului — singura mobilă din cușcă — și cum nu făcea altceva decît să privească fix înaintea, cu ochii aproape închiși, sorbind din cînd în cînd cîte un pic de apă dintr-un păhărel, pentru a-și umezi buzele.

În afară de spectatorii pasageri, existau acolo și paznici permanenți, aleși de public, în mod ciudat, de obicei dintre măcelari ; acești paznici, făcînd de gardă cîte trei deodată, aveau misiunea să-l supravegheze zi și noapte pe artistul foamei, pentru ca nu cumva să îmbuce cîte ceva pe-ascuns. Dar asta nu era decît o simplă formalitate, introdusă pentru liniștirea mulțimii, întrucît inițiații știau bine că, în timpul flămînzirii, artistul foamei n-ar fi luat ceva în gură cu nici un preț, nici chiar silit ; onoarea meseriei sale îi interzicea asemenea lucru. Firește că nu toți paznicii erau în stare să priceapă asta ; erau uneori grupuri de paznici nocturni care făceau paza foarte superficial, așezîndu-se intenționat în vreun colț îndepărtat și adîncindu-se acolo în jocul de cărți,

cu intenția vădită de-ai permite artistului foamei să ia o mică gustare, pe are — după părerea lor — ar fi putut-o scoate din vreo ascunzătoare plină de provizii. Nimic nu era mai chinuitor pentru artistul foamei decât asemenea paznici ; din cauza lor se posomora ; îl făceau să suporte flămînzirea îngrozitor de greu ; uneori își învingea slăbiciunea și, în timpul acestor gărzi, cînta cît îl țineau puterile,

pentru a le arăta oamenilor cît de nedreaptă era bănuiala lor. Dar nu-i ajuta prea mult ; oamenii nu făceau altceva decât să se mire de îndemînarea lui de-a mîncă pînă și în timp ce cînta. Mai curînd prefera paznicii care se așezau chiar lîngă gratii și care nu se mulțumeau cu leșietica iluminăție de noapte a sălii, ci îl scăldau în lumina lanternelor electrice pe care le punea la dispoziție impresarul. Lumina vie nu-l stingherea de loc, de dormit tot nu putea dormi, dar putea în schimb să moțăie puțin pe orice lumină și la orice oră, chiar cînd sala era supraaglomerată și zgomotoasă. Cu asemenea paznici era dispus oricînd să petreacă o noapte complet albă ; era gata să glumească mereu cu ei, să le istorisească povești din viața lui de peregrinări, apoi să asculte povestirile lor, totul numai pentru a-i ține treji și a le putea dovedi neconținut că nu avea nimic de mîncare în cușcă și că răbda de foame cum n-ar fi fost în stare s-o facă nici unul dintre ei. Dar cel mai fericit moment era apoi dimineața, cînd li se aducea pe socoteala lui un mic dejun mai mult decât copios, asupra căruia se aruncau, după o noapte de veghe anevoioasă, cu pofta de mîncare a oamenilor sănătoși. De fapt erau unii care voiau să vadă în acest mic dejun o încercare neîngăduită de influențare a paznicilor, dar asta mergea totuși prea departe și cînd

erau întrebați dacă voiau să preia paza de noapte fără mic dejun, numai de dragul artei, dădeau îndărăt, dar persistau totuși în bănuielile lor. Firește că asta făcea parte din suspiciunile inevitabile ce însoțesc asemenea demonstrații de flămînzire, că doar nimeni nu era în stare să stea toate zilele și nopțile, neîntrerupt, ca paznic, lângă artistul foamei, deci nimeni nu putea ști din proprie experiență dacă nemîncarea era respectată fără întrerupere, fără greș; doar artistul foamei, singur, putea ști acest lucru, deci numai el putea fi în același timp și spectator pe deplin satisfăcut al flămînzirii sale. La rîndul lui, el nu era niciodată mulțumit, dar din alte motive; poate că nu din cauza nemîncării era atît de slab — astfel încît unii oameni trebuiau, spre regretul lor, să evite spectacolul, neputînd suporta să-l vadă — ci poate că mai curînd slăbea atît de mult din cauză că era nemulțumit de el însuși. Pentru ca, de fapt doar el singur știa cît de ușor era să îndure foamea, nici unul dintre inițiați nu-și dădea seama. Era lucrul cel mai ușor din lume. De altfel nici nu-l ascundea, dar oamenii nu voiau să-l creadă; cel mai bun caz îl considerau modest, dar mai adesea îl învinuiau că-și făcea reclamă sau chiar era un șarlatan, căruia îi era ușor să rabde de foame întrucît știa cum să procedeze pentru a-i fi cît mai ușor, și că, pe deasupra, mai avea și tupeul s-o recunoască pe jumătate. Toate acestea erau nevoit să le îndure, ba chiar se obișnuise cu ele în decursul anilor și — trebuie să-i recunoaștem acest lucru — nu părăsise încă niciodată de bunăvoie cușca, după o perioadă de nemîncare. Durata maximă a flămînzirii o fixase impresarul la patruzeci de zile, niciodată nu-l lăsa să stea nemîncat mai mult, nici chiar în metropole, și asta dintr-un motiv bine întemeiat. Din experiență știa

că, printr-o reclamă intensificată treptat, interesul publicului putea fi stilat vreme de patruzeci de zile, apoi scădea, se putea constata o reducere a afluenței spectatorilor ; firește că, în privința asta, erau mici deosebiri între diferitele orașe și țări, dar regula generală rămânea valabilă, patruzeci de zile era limita maximă de timp. Așa că, în a patruzecia zi se deschidea ușa cuștii împodobite cu ghirlande de flori, amfiteatrul era umplut pînă la refuz de un public entuziast, o fanfară militară cînta, doi medici intrau în cușcă pentru a face măsurătorile de rigoare pe trupul artistului foamei, se anunțau rezultatele în sală printr-un megafon și în cele din urmă veneau două tinere doamne, fericite de a fi fost desemnate prin tragere la sorti, și-l ajutau pe artistul foamei să iasă din cușcă și să urce cîteva trepte, pînă la o mică măsuță pe care era servit un prînz de regim, alcătuit cu grijă. în clipa asta, însă, artistul foamei opunea rezistență. De fapt, își lăsa încă de bunăvoie brațele numai oase în mîinile doamnelor aplecate spre el și gata să-l ajute, dar de sculat nu voia să se scoale. De ce să înceteze tocmai acum, după patruzeci de zile ? Ar mai fi rezistat încă mult, nelimitat ; de ce să înceteze tocmai acum cînd era în plină, ba încă nici măcar în plină flămînzire ? De ce voiau să-l lipsească de gloria *nu de-a* deveni cel mai mare artist al foamei din toate timpurile, căci asta era probabil de mult, ci de-a se depăși pe sine însuși pînă dincolo de marginile înțelegerii, întrucît nu simțea nici o limită a capacității sale de flămînzire. De ce mulțimea aceea, care pretindea că-l admiră atît de mult, avea doar atît de puțină răbdare ; dacă el putea să rabde de mai departe, de ce nu voiau să-l lase să flămînzească ? De altfel era și obosit, se simțea atît de bine pe paie,

iar acum trebuia să se scoale cît era de lung și să meargă la masă, doar simpla idee de a mînca îi producea o greață pe care numai considerația față de doamne îl împiedica, cu greu, să și-o manifeste, Și privea în sus, în ochii doamnelor aparent atît de prietenoase, dar în realitate atît de crude, și-și clătina capul nespus de greu, pe care gîtul slab abia izbutea să-l mai susțină. Apoi se petrecea, ceea ce se petrecea totdeauna. Venea impresarul, ridica brațele mut — căci muzica împiedica orice vorba — deasupra artistului foamei de parcă ar fi invocat cerul să-și privească opera acolo pe paie, acel martir demn de toată compătimirea care era bineînțelelele artistului foamei, dar martir într-un cu totul alt sens ; îl prindea pe artistul foamei de talia subțire, încercînd, prin precauții exagerate, să acrediteze impresia că avea de-a face cu o făptură nespus de fragilă, și-l preda doamnelor ce se făcuseră între timp ca de ceară — bineînțelelele nu fără a-l scutura puțin într-ascuns, astfel încît artistului foamei să i se bălăbănească bustul și picioarele într-o parte și-n alta, căci nu și le mai putea stăpîni. Acum, artistul foamei accepta orice ; capul îi atîrna în jos, de parcă se rostogolise pînă pe piept și se mai ținea încă acolo în mod inexplicabil; trupul părea complet golit pe dinăuntru ; mîinate de instinctul de conservare, picioarele se sprijineau reciproc cu genunchii lipiți, dar rîcîiau podeaua de parcă n-ar fi crezut-o reală, ci ar fi căutat-o sub ea pe cea adevărată ; și toată greutatea, firește foarte mică a trupului se lăsa pe una din doamne care, căutînd ajutor în jur — că doar nu așa își imaginase această funcție de onoare — întindea mai întîi gîtul cît putea de mult, gîfîind, pentru ca să-și ferească măcar fața de atingerea artistului foamei, apoi, întrucît

nu izbutea — iar tovarăşa ei mai fericită nu-i venea în ajutor, ci se mulţumea doar să poarte tremurînd mîna cealaltă a artistului foamei, acel mănunchi de oase — amintita doamnă începea să plîngă, în hohotele de rîs amuzat ale celor din sală, şi trebuia să fie înlocuită de vreun servitor pregătit din vreme. Apoi urma mîncarea, din care impresarul îi băga cîte puţin în gură artistului foamei, ce părea cuprins de-o somnolenţă vecină cu leşinul; între timp impresarul ducea o conversaţie veselă pentru a distrage atenţia celor din jur de la starea lui; apoi mai rostea în cinstea publicului un toast, pe care lăsa impresia că i-l suflase artistul foamei; orchestra încununa totul cu un mare acord final, lumea se împraştia şi nimeni nu avea dreptul să fie nemulţumit de ceea ce văzuse, nimeni fără de artistul foamei, veşnic singurul nemulţumit.

Astfel a trăit mulţi ani, cu mici răgazuri de odihnă, într-o aparentă strălucire, cinstit de toată lumea, dar, cu toate astea, de cele mai multe ori stăpînit de o dispoziţie melancolică, ce se accentua tot mai mult din cauză că nimeni nu înţelegea să-l ia în serios. Cum să-l consolezi ? Ce-i mai rămînea să-şi dorească ? Şi dacă se găsea uneori cîte un binevoitor care îl compătimea şi voia să-i explice că melancolia lui se datora probabil foamei, atunci se putea întîmpla — mai ales dacă era mai către sfîrşitul perioadei de flămînzire — ca artistul foamei să răspundă printr-un acces de furie şi să înceapă să scuture gratiile ca o fiară, spre spaima tuturor. Totuşi, impresarul avea pentru asemenea stări un mijloc de pedepsire, pe care-l folosea cu plăcere. Îl scuza pe artistul foamei faţă de publicul adunat şi recunoştea că purtarea lui nu putea găsi justificarea decît într-o

irascibilitate provocată de foame, pe care cu greu o poți înțelege, cu una cu două, oamenii sături ; apoi în legătură cu asta, aducea vorba despre afirmația tot atît de explicabilă a artistului foamei, cum că ar putea răbda de foame mult mai mult, decît răbdă ; lăuda înalta strădanie, buna intenție, marea abnegație pe care le oglindea bineînțeles și această afirmație, dar căuta apoi s-o infirme convingător prin exhibarea de fotografii, pe care le și vindea și în care putea fi văzut artistul foamei într-o a patruzecia zi de flămînzire, în pat, aproape stins de slăbiciune. Această răstălmăcire a adevărului, care-i era, de fapt, binecunoscută artistului foamei, dar care-l enerva de fiecare dată din nou, era prea mult pentru el. Consecința acestei încetări premature a flămînzirii era prezentată aici drept cauza ei. Era imposibil să lupte împotriva unei asemenea lipse de înțelegere, împotriva acestei lumi lipsită de înțelegere. De fiecare dată îl asculta pe impresar, de lîngă gratii, curios și stăpînit de bună-credință, apoi, la prezentarea fotografiilor, dădea drumul gratiilor de fiecare dată, se trîntea din nou pe paie cu un oftat, iar publicul liniștit putea să se apropie iar și să-l contemple.

Cînd martorii unor asemenea scene se gîndeau din nou la ele, după ani și ani, de multe ori nu se mai puteau înțelege pe ei înșiși. Căci între timp intervenise acea schimbare despre care am vorbit; intervenise aproape pe negîndite ; probabil că avea cauze mai adînci, dar cui îi mai ardea acum să caute a le afla ; în orice caz, Statul artist al foamei se văzu într-o bună zi părăsit de mulțimea dornică de distracții, care era să se îndrepte în masă spre alte spectacole. Impresarul mai făcu în pripă un turneu prin jumătate Europa, pentru a vedea dacă nu renaște pe

ici, pe colo, vechiul interes al publicului ; totul în zadar ; ca printr-o conspirație generală, pretutindeni se trezise, tocmai atunci, o adevărată repulsie pentru flămînzirea exhibiționistă. Firește că, în realitate, lucrurile nu se putuseră schimba chiar atît de brusc și cei doi își aduceau aminte acum, postum, de anumite simptome prevestitoare cărora la vremea respectivă, îmbătați de succese, nu le acordaseră destulă atenție și pe care nu le jugulaseră suficient ; dar acum era prea tîrziu pentru a mai întreprinde ceva împotriva lor. De fapt, era lucru sigur că odată și odată va veni din nou vremea și pentru flămînzire, dar asta nu era o mîngîiere pentru cei în viață. Ce putea să facă acum artistul foamei ? Cel pe care-l aclamaseră mii de oameni nu se putea arăta prin simple panorame, pe la bîlciuri mărunte, iar pentru a îmbrățișa altă carieră artistul foamei era nu numai prea bătrîn, dar și prea fanatic adept al Flămînzirii Astfel l-a concediat pe impresar, pe tovarășul unei cariere fără seamăn, și s-a angajat la un mare circ ; pentru a-și cruța susceptibilitatea, nici măcar nu s-a uitat la condițiile contractului.

Un circ mare, cu un număr imens de oameni de animale și de aparate, care se compensează și completează reciproc neconținut, poate folosi pe oricine oricînd, chiar și pe un artist al foamei, firește în limitele unor pretenții modeste ; și, în plus, în acest caz special nu era angajat însuși artistul foamei, ci vechiul său nume celebru ; ba chiar, dat fiind specificul acestei arte care nu scădea pe măsură ce omul înainta în vîrstă, nici măcar nu se putea pretinde că un artist în retragere, care nu mai era în apogeul posibilităților sale, ar fi vrut să se refugieze într-o slujbă sigură la circ ; dimpotrivă, artistul foamei îi

asigură că flămânzește tot așa de bine ca și înainte, ceea ce părea întru totul verosimil, ba chiar pretinse că, dacă va fi lăsat în voia sa — lucru ce i se făgădui fără nici o dificultate — abia acum va uimi lumea cu adevărat, o afirmație care trezi doar un zîmbet printre specialiști, dată fiind atmosfera epocii pe care artistul foamei o uitase cu prea mare ușurință în entuziasmul său.

În fond, însă, nici artistul foamei nu pierduse simțul realității față de situația adevărată și acceptă, ca foarte firesc, să nu fie pus cu cușca sa în mijlocul manejului, ca un număr de mare succes, ci afară, în preajma grajdurilor, dar

într-un loc, oricum, foarte ușor accesibil. Afișe mari, multicolore încadrau cușca și anunțau ce se putea vedea acolo. Când publicul se grămădea spre grajduri, în pauzele spectacolului, pentru a vizita animalele, era imposibil să nu treacă pe lângă artistul foamei și să nu se oprească puțin ; poate că ar fi adăstat chiar mai mult în fața lui, dacă presiunea celor care veneau din urmă pe culoarul îngust și care nu înțelegeau această oprire în drumul spre multdoritele grajduri n-ar fi făcut imposibilă o mai lungă contemplare în liniște. Acesta era și motivul pentru care artistul foamei tremura mereu înaintea acestor ore de vizită, pe care le dorea, firește, ca pe unicul țel al vieții sale. La început, abia, putea aștepta pauzele spectacolului; privea fascinat la oamenii care se apropiau îmbulzindu-se, pînă cînd se convinse mult prea curînd - nici autoiluzionarea cea mai îndîrjită și aproape conștientă nu rezistă experienței — că, judecînd după intențiile lor, cei mai mulți erau totdeauna, aproape fără excepție, doar vizitatori ai grajdurilor. Iar acea priveliște din depărtare a

mulțimii îmbulzindu-se rămînea, totuși, cea mai frumoasă. Căci de-ndată ce se apropia, îl asurzea numaidecît vuietul strigătelor și al invectivelor celor două tabere ce se formau neconținut din nou: a celor ce voiau să-l privească în liniște, nu cu comprehensiune, ci din capriciu și încăpăținare — tabără care îi deveni artistului foamei, curînd, cea mai insuportabilă — și cealaltă a celor care voiau să meargă mai întîi la grajduri. După ce trecea gloata cea mare, veneau apoi întîrziții ; dar aceștia, care nu mai erau împiedecați să se oprească locului cît ar fi poftit, se grăbeau firește să treacă pe lîngă el cu pași mari, aproape fără să privească măcar în lături, pentru a mai apuca să ajungă în timp util la animale. Și era o întîmplare fericită, dar nu prea frecventă, cînd un tată de familie venea cu copiii săi, arăta cu degetul spre artistul foamei, le explica pe larg despre ce era vorba, despre anii de odinioară în care asistase la spectacole similare, însă incomparabil mai grandioase, apoi cînd copiii continuau să nu înțeleagă din cauza insuficienței lor pregătiri școlare și de viață — ce știau ei despre flămînzire ? — dar cînd strălucirea ochilor lor iscoditori trăda totuși ceva cu privire la alte vremuri viitoare, mai prielnice. Apoi, artistul foamei își spunea uneori că ar merge ceva mai bine dacă poate, cușca lui n-ar fi atît de aproape de grajduri. Așa, prea le era ușoară oamenilor alegerea, fără să mai vorbim de faptul că duhoarea grajdurilor, frămîntarea animalelor în timpul nopții, căratul chiar pe la nasul lui al cărnii crude pentru fiare și răgetele acestora cînd erau hrănite îl răneau adînc și-l amărau neconținut. Dar de plîns la direcție nu îndrăznea să se plîngă ; oricum, de fapt animalelor le datora mulțimea de vizitatori, printre care se găsea

uneori și câte unul pentru el; cine știe unde l-ar fi vîrît, dacă s-ar fi apucat să amintească de existența sa și, prin asta, de faptul că, la urma urmei, nu era decît un obstacol în drumul spre grajduri. ; Un obstacol mic, firește, un obstacol ce devenea tot mai mic. Lumea se obișnuia cu ciudățenia de-a mai încerca să i se solicite, în zilele noastre, atenția pentru un artist al foamei și, o dată cu obișnuința asta, rostea și sentința referitoare la el. N-avea decît să flămînzească, atît cît o putea ; și asta și făcea ; dar nimic nu-l mai putea salva, lumea trecea pe lîngă el fără să-l mai ia în seamă. Încearcă să-i explici cuiva arta răbdatului de foame ! Cine n-o simte nici nu poate fi făcut s-o înțeleagă. Frumoasele afișe se murdăriră și deveniră ilizibile, fură smulse, nimănui nu-i trecu prin minte să le înlocuiască ; tăblițele cu numărul zilelor de cînd începuse să flămînzească, care în prima epocă erau înlocuite zilnic cu grijă, rămaseră multă vreme neschimbate, întrucît după primele săptămîni personalul cercului se săturase pînă și de această muncă mărunță ; și astfel artistul foamei continuă, de fapt, să flămînzească așa cum visase odată, cîndva, și izbuti fără nici un efort, exact așa cum prorocise atunci ; dar nimeni nu mai număra zilele ; nimeni, nici chiar artistul foamei însuși nu știa cît de măreață devenise realizarea lui; și asta îl seca la inimă. Iar dacă, între timp, câte un gură-cască se oprea, amuzîndu-se pe seama numărului neschimbat de mult și vorbea de înșelătorie, asta nu era decît cea mai neroadă minciună pe care o putea născoci indiferența și răutatea înnăscută, căci nu artistul foamei înșela, el lucra cinstit, doar lumea îl înșela cu privire la răsplată.

Totuși, trecură iarăși zile multe, dar luă și asta sfîrșit. Într-o zi, un intendent se împiedică de cușcă și-i întrebă

pe oamenii de serviciu de ce lasă acolo, nefolosită și plină de paie putrezite, o cușcă ce poate fi încă foarte bine utilizată ; nimeni nu știa nimic, pînă cînd unul, vazînd tăblița cu numărul, își aminti de artistul foamei, Răscoliră paiele cu niște prăjini și-l găsiră sub ele. „Încă mai flămînzești ? întrebă intendentul, cînd ai de gînd să încetezi odată ?” „Iertați-mă toții”, șopti artistul foamei ; nu-l înțelese, însă, decît intendentul, care ținea urechea lipită de gratii. „Firește, spuse acesta ducînd degetul la frunte, pentru a explica astfel personalului starea artistului foamei, te iertăm.” „Tot timpul am vrut să admirați felul cum rabd de foame”, spuse artistul foamei. „Chiar îl și admirăm”, răspunse intendentul prevenitor. „Dar n-ar trebui s-o faceți”, ripostă artistul foamei. „Ei, atunci nu-l admirăm, întoarse vorba intendentul , dar de ce să nu-l admirăm ?” „Fiindcă trebuie să rabd de foame, nu pot altfel”, îngîină artistul foamei. „Ia te uită, spuse intendentul, da e ce nu poți altfel ?” „Fiindcă, murmură artistul foamei săltînd capul și vorbind, cu buzele țuguiate ca pentru sărut, chiar la urechea intendentului, ca nu cumva să se piardă vreun cuvînt, fiindcă n-am putut găsi mîncarea care să-mi placă. Dacă aș fi găsit-o, crede-mă că n-aș fi făcut atîta vîlvă, ci aș fi mîncat pe săturate ca tine și ca toți ceilalți.” Astea au fost ultimele cuvinte, iar în ochii lui stinși mai licărea convingerea fermă, deși nu la fel de mîndră ca altădată, că tot continuă să flămînzească.

„Ei, acum faceți ordine !” spuse intendentul și-l îngropară pe artistul foamei cu paie cu tot. În cușcă puseră însă o panteră tînără. Era o adevărată înviorare, chiar și pentru cel mai insensibil spirit, să vadă această

fiară sălbatică agitându-se în cușca pustie de atîta vreme. Nu-i lipsea nimic. Hrana care-i plăcea i-o aduceau paznicii fără să stea prea mult pe gînduri; nu părea să simtă nici măcar lipsa libertății ; acest trup nobil, înzestrat cu tot ce-i trebuia chiar și pentru a sfîșia, făcu impresia că poartă și libertatea în el ; aceasta părea să sălășuiască undeva în dinții puternici ; iar bucuria de-a trăi țîșnea cu atît foc din gîtlejul ei, încît spectatorilor nu le era ușor să-i țină piept. Dar se stăpîneau, înconjurau cușca și nu voiau să se cîltimească din loc.